SIRIUS

BIBLIOTEKA ZNANSTVENE FANTASTIKE

broj 89 cijena 50 d

Slobodan Ćurčić:

ŠUME, KIŠE, GRAD I ZVIJEZDE

i druge najljepše sf pripovijetke

Jack Williamson:
GUINEVERA ZA SVAKOGA

Table of Contents

Sirius 89
Riječ urednika
Slobodan Ćurčić: Šume, Kiše, Grad i Zvezde
Michael Shaara: Grenvilleov planet
Živko Prodanović: Najveća tamnica samoće
Philip K. Dick: Onaj koji može biti žrtvovan
Hadžiakbar Šajhov i Jašim Abdullaev: A ipak su bili majmuni
Zdravko Valjak: Sjeta
Jack Williamson: Guinevera za svakoga
Bela Đulai: Likovna enciklopedija
Lee Killough: Park Sirena
Prikazi vijesti

SIRIUS broj 89,

studeni 1983.

● SAVJET REDAKCIJE: Josip Adaković. dr. Vladimir Anić, Ljudevit Bauer, Nenad Brixy, dr. Adolf Dragičević (predsjedavajući), inž. Vesna Gazdag, Igor Golik, Marija Jurela, Borivoj Jurković, Želimir Koščević, Nada Šoljan, Ismet Voljevica, Ana Župan-Bender.

● GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK: Borivoj Jurković.

● SIRIUS – biblioteka znanstvene fantastike, izlazi svakog petog u mjesecu – Izdavač: RO Novinsko-izdavačka djelatnost SOUR-a »Vjesnik« n.sol.o. – OOUR Informativno-revijalna izdanja n.sub.o. Redakcija »Romani i stripovi«, 41000 Zagreb, Avenija bratstva i jedinstva 4 –Stručni savjet »Siriusa«: Klub prijatelja znanstvene fantastike i fantastike Sfera Zavoda za kulturu i obrazovanje, Zagreb, Ivanićgradska 42a –Adresa uredništva: »Sirius«, Redakcija »Romani i stripovi«, 41000 Zagreb, Avenija bratstva i jedinstva 4, telefon: (041) 515-555 i 519-555 – Tisak: RO Štamparska djelatnost »Vjesnik« n.sol.o. – OOUR-i Novinska rotacija n.sub.o. i TM n.sub. o., 41000 Zagreb, Avenija bratstva i jedinstva 4. – Cijena pojedi-nom primjerku 50 dinara. Pretplata: za jednu godinu 600 dinara (s popustom 10% 540 dinara), za šest mjeseci 300 dinara (s popustom 270 dinara). Samo unaprijed pla-ćena pretplata osigurava po-pust od 10 posto. Pretplata se uplaćuje općom uplatnicom u korist računa 30101-833-1216 SOUR-a »Vjesnik«, Interna banka, s oznakom: za »Sirius«.

● UREDNIK: Borivoj Jur-ković. – Recenzent Darije Đokić. – Grafička oprema: Ivica Bartolić i Ljudevit Gaj – Crtež na naslovnoj stranici: Posredstvom VPA – Lektor: Đuro Šnajder.

SCAN i OCR: Sekundica

Ispravka: MasterYoda

Prelom: MasterYoda

www.sftim.com

EPUB i MOBI: The CB

Riječ urednika

Dragi čitatelju!

Nemojte me, molim Vas, proklinjati ako niste matematički talent! Naime, rujući po Vašim odgovo-rima na anketicu iz SIRIUSA 87 sav sam se pretvorio u postotke, desetinke i stotinke.

● Ipak, nije mi žao zbog te transformacije. Naime, nadam se da sam ipak uspio računski izračunati Vaše ocjene i želje u vezi s prošlošću i — naročito — budućnošću SIRIUSA, Dakako. Vi ćete, dragi čitatelju (i čitateljice, makar nije još Dan žena!), imati priliku da u narednim brojevima SIRIUSA ustanovite koliko sam te Vaše ocjene i — naročito — želje uspio ugraditi u list koji (još) uređujem.

● Evo tih brojkica do kojih su me doveli Vaši odgovori:

● Prvo pitanje u SIRIUSU 87 bilo je, ako se sjećate, da li da pokušamo izdati YU SIRIUS 2 (ti. drugi broj SIRIUSA posvećen isključivo Vašim, dakle domaćim pričama). Vjerovali ili ne. čak 86,36 posto Vaših odgovora glasilo je »da« (od kratkoga da do euforičnog DAAAAA!), a, matematički neumitno, 13,64 posto puta odgovorili ste sa »Ne« (bez euforije!). Drugim riječima, ako već ne jednoglasno, a ono bar osamdesetšestpostoglasno izglasali smo da nam je potreban drugi ju sirius.

● Drugo je pitanje bilo džepno: biste li platili sto dinara za taj YU dva? Eko kako ste. statistički gledano, driješili svoj džep (ili torbicu od zmijske kože, već prema spolu): 24,24 postotno ste se izjasnili za manju cijenu, 75,76 postotno za predloženu; od toga, čak 28,79 postotno ste energično rekli: neka cijena bude i veća od sto dinara! (Da matematika bude zadovoljena: 46.97 posto odgovora bilo je za točno 100 dinara.)

● Darije Đokić, naš recenzent domaćih priča, koji je idejni i tekstovni začetnik naše male ankete, »podmetnuo« je treće pitanje kako bi, dragi čitatelju, doznao Vaše mišljenje o sadašnjoj kvaliteti SIRIUSA. Nasjeo sam na tu njegovu podmetaljku svjestan da će Vaši odgovori pomoći doduše njemu u recenziranju, ali i daleko više meni u uređivanju SIRIUSA. I evo što sam doznao: točno dvije trećine odgovora (66.66666... posto) bilo je »da«, a trećina (33.33333... posto) »ne«. Dakle, tijesnom dvotrećinskom većinom dali ste meni povjerenje, a Dariju orijentaciju.

● Četvrto pitanje — je li se SIRIUS poboljšao od početka svoga izlaženja 1976. do sada — dalo je nekoliko vrsta Vaših odgovora: malo manje od četvrtine (24 posto) kažete »da«, čak trećina Vas tvrdi »ostao isti«, a 43 posto uvjereni ste da se SIRIUS — pogoršao. Mala korekcija: od ovih dviju posljednjih skupina oko pet posto odgovora je »možda«, s obzirom na to da ste, dragi čitatelji, ponekad i »friški« čitatelj SIRIUSA, pa »ostao isti« ili »pogoršao se« ocjenjujete na temelju posljednjih 20 ili 30 pročitanih brojeva, a ne svih 88.

● Na vlas sličan odgovor je i na peto pitanje: odgovara li Vam sadašnji profil SIRIUSA: 6,1 posto odgovarate nesigurno no ipak dajete povjerenje sadašnjem profilu lista: 69.70 posto Vas zadovoljno je sadašnjim likom SIRIUSA (više sadržajnim nego likovnim, moram Vam priznati), a 30.30 nije.

● Da bih Vas do kraja ugnjavio brojkicama, dragi čitaelju, moram Vam odati priznanje: čak ste tričetvrtinskl (75,76 posto) naveli podatke o svom zanimanju i životnoj dobi. Doduše, slika o Vašim odgovorima bila bi stopostotna da ste se i tu odazvali stopostotno, no i ovako visok postotak dovoljan je da se popuni statistički uzorak za meritoran zaključak (nadam se da nećete doživjeti kolaps nakon ove moje multisintagme). Što se tiče životne dobi: do 19 godina ima Vas 26 posto, od 20 do 30 čak 58 posto, a starijih od 31 godine samo 16 posto. Po zanimanju ste 56 posto učenici ili studenti, a 44 posto proizvodnih ili manje proizvodnih zanimanja, dakle podjednako jedni i drugi, a među drugima pojeđnako proizvođači i neproizvođači.

● Kad je već riječ o brojkama, moram Vam priznati, dragi čitatelju da broj 69 (sixty-nine, soixante-neuf) nije nigdje isplivao na površinu, a ni među pitanjima nije bilo ništa o seksu u SIRIUSOVIM pričama. Ipak ste, dragi čitatelju, čak u više od četvrtine odgovora (25,76 posto) načeli i to pitanje. Ukratko: samo 13,64 posto odgovora (naprama 86.36) suprotstavilo se seksi temama u SIRIUSOVIM pričama, iako, rekoh, to nije nitko ni pitao. 12,12 posto odgovora čak je izrazito i odlučno podržalo erotsku i seksi komponentu u sf-u koji se objavljuje u SIRIUSU, u domaćim i stranim pričama. Moram Vam priznati, dragi čitatelju, da ovaj Vaš izlet izvan šest pitanja u SIRIUSU 87 meni mnogo znači — u najmanju ruku priznanje da moji pokušaji, da erotiku i seks ne isključim iz normalnih ljudskih (i neljudskih) aktivnosti o kojima je riječ u ponekoj priči koja se objavi u SIRIUSU nisu pretvaranje SIRIUSA i sf-a u — pornić

● šesto pitanje »Kakav biste profil SIRIUSA željeli?« dalo Vam je, dragi čitatelju, priliku da se razmašete maštom, a meni da Vaše prijedloge i zamjerke dobro promozgam — i da Vam na sve to odgovaram postupno u narednim SIRIUSIMA, jer je i jednoga i drugoga (prijedloga i zamjerki) toliko da bih, iznoseći ih. narušio onu liiepu matematičku harmoniju iz prve četiri petine ovoga teksta... Ipak, evo nekoliko Vaših misli iz odgovora na to pitanje: »Je li to nekome u Vjesniku bilo dosta humora u životu pa je stoga uozbiljio SIRIUS?«; »Vrijedi li Vama išta predlagati, Jurkoviću?«; »Moj najozbiljniji prijedlog: smijenite urednika, previše je umišljen«.

● Dakako, ima i drukčijih Vaših mišljenja, u kojima me (prekomjerno) hvalite. U vezi s time ne bih mnogo pisao, no vrlo mi godi Vaša konstatacija da su »male sf« puni pogodak u SIRIUSU. (S tim u vezi molim Vas, dragi čitatelju, da pažljivo pročitate i doista »mali sf« u ovom broju, uzbečku priču prevedenu na hrvatski s autoriziranog ruskog teksta, kao i onaj u sljedećem, novu i zanimljivu njemačku priču »Pokus«.)

● Na kraju, mimo i poslije ankete, ponovo Vas, dragi čitalelju, pitam: Kakav biste profil SIRIUSA željeli? To pitanje ponavljam za sve one koji nisu dospjeli sudjelovati u anketi, kao očito najintrigantnije od svih šest pitanja (jedan odgovor na to pitanje primio sam iz Sarajeva, na četiri gusto tipkane stranice!).

● Kad već toliko pišete o profilu, dragi čitatelju, ovaj put Vas prvi put ne pozdravljam anfas iliti en face nego kao

iz profila Vaš

Borivoj Jurković

PS. — Još jednom: najsrdačnije Vam se zahvaljujem za tako brojno i angažirano sudjelovanje u anketi! — B. J.

Slobodan Ćurčić:

Šume, Kiše, Grad i Zvezde

Grad je još stajao: simetrično, kupolasto saće po širini i visini. U predvečerju još jednog izgubljenog dana polako je tonuo u retku izmaglicu i isparenja, nalik na gigantsku koloniju pečuraka u magli. Današnji je dan, kao i hiljade prošlih, plivao u kiši, gustoj i lepljivoj poput tame.

Lagano, jedan po jedan, sa izrazom noćnih ptica grabljivica, lutalica su izlazile iz svojih rupa i skloništa posejanih oko Grada. U treperavom, izlomljenom hodu silazili su niz strminu na plato izravnane zemlje pred Gradom, gde nije bilo nikakvog rastinja. Samo izrovašeno, otrovno tlo...

Četiri prilike izdvojiše se iz nevelike skupine, koja ostade na samoj ivici platoa, a nastaviše da se približuju najbližoj Kupoli.

Bezubi, najstariji od četvorice, predvodio ih je pognuta i oprezna hoda, zverajući oko sebe. Zastade kod jedne oveće jame koja je predstavljala kakvo-takvo sklonište i svali se na tlo. Dvojica iz skupine sledila su njegov primer, samo najmlađi ostade da stoji, zaklonjen gomilom stvrdnutog, izgorelog tla, zagledan u kupolaste građevine.

Bezubi se promeškolji i zauze bolji položaj. Sa svoja četiri preostala prsta leve šake protrlja gustu, čekinjastu bradu i otpljunu. Danas su malo kasnije krenuli iz skloništa i već ga je kičma bolela. I desna noga, koja je bila triput nezgodno lomljena, cvilela je i opominjala na brz povratak. Širom otvorena, bezuba usta, po kojima je i dobio nadimak, činila su veliko O i gutala vlažan vazduh zajedno sa kapima kiše. Desna ruka mrvila je grudve tvrde zemlje. No, uza sve to, bio je krupnoga rasta, izbočenih grudi i snažnih mišica koje su mu obezbeđivale ulogu vođe u ovoj bratiji. Na njemu je visila gomila krpa koje su u slojevima omotavale masivno telo.

Desno od njega čučao je suvi Orango, uvek sumornog izraza lica. Nikad se nije na duže vreme odvajao od Bezubog i bio je živa istorija njihovog lutanja: bezbrojni ožiljci govorili su da Atmosferci najčešće batinom isteruju pravdu. Teške kvrge na goloj, svetioj lobanji govorile su o mnogo krvavih obračuna, o nemilosrdnim udarcima, o divljem i okrutnim sukobima. Retko je govorio, no oči su pomno pratile svaku kretnju Bezubog. To suvo, ispijeno telo, uvek sumorni izraz lica, odveli su mnoge

do pogrešnog zaključka. Neočekivana žilavost i snažan udarac otkrivali su se kasno — napadač je tada već ležao okrvavljene glave i bez svesti u prašini.

S leve strane Bezubog skutrio se treći, koga su svi zvali Ara Brbljavi. Bio je hodajuće obličje Skupljača i Skitnica. Pored masnog i izbledelog letačkog kombinezona na sebi, što je pokupio u ko zna kojem skladištu na koja bi nailazili ponekad, bio je opremljen svakojakim delovima odeće, i nekoliko brojeva veće. Na nogama je imao čizme za dva broja prevelike, no nije se žalio. Mnogi nisu ni to imali. Lice mu je bilo stalno u pomicanju, sve se kretalo: oči, uši, usta i uvek brbljavi jezik! Kašljao je i na trenutke se gušio, a zatim opet mrmljao i lomio jezikom. Dva njegova sadruga odavno su prestala da obraćaju bilo kakvu pažnju njegovoj brbljavosti. Ovoga puta je manje brbljao i mumljao. Bacao je neprestano poglede pune divlje mržnje u Grad, neosetljiv za bilo šta drugo oko sebe.

Bezubi prekide tišinu bučno se useknuvši. Iščeprka iz jednog od mnogo džepova koje je imao tvrdi grumen duvana i polako ga prelomi na dva dela. Jedan dobaci Orangu, drugi vešto izmrvi prstima i ubacivši u usta poče da žvače.

— Kasne — promrsi.

— Zašto smo se ovde ukopali, Bezubi? — javi se Ara. — Da priđemo bliže i onjušimo... Ako nema ništa, možemo i da brišemo odavde. Možda danas nije ovde red za izbacivanje.

— Opasno je za malog — odgovori Bezubi i ne pogledavši ga. — Ne bi mog'o brzo da ispari, vi'š koliko je sitan... dohvatili bi ga oni prokletnici. A Bezubi nikog svog nikada ne ostavlja na cedilu. Uostalom, danas ovde izbacuju. Znam za toliko.

— Pa nek' čeka ovde! Onnoliki plen d-da propadne... Mož-možda već izbacuju i...

— Zaveži, Ara! — progunđa Bezubi. — Da ne znam za strpljenje, bio bih odavno pod zemljom na radost svih ušljivih crva ovog dimljivog i prokleto mokrog planeta! Krenućemo kad ja to kažem i u pravo vreme, moš' u to da budeš siguran!

Ara se još dublje zavuče u svoj kombinezon, ne prestajući da mrmlja tihe kletve, streljajući gnevnim pogledima mališana koji je stajao. Iz grla mu se ipak otkide protivljenje:

— M-možda su otvorili s-sa druge strane... mož-možda rob-b-boti već rade i...

— O, svih mi mračnih šuma! — urliknu Bezubi. — Pa, zar ti, brbljavi, ponekad ne možeš da obuzdaš taj svoj pogani jezik? Možeš li? Smetaš mi, prokleto mi smetaš u razmišljanju, do svih rupa na Zemlji! Kasne, kasne... to se vidi! Ali, zašto? E, u to se tvoj muvlji mozak ne upušta. Treba biti maksimalno oprezan, blesavko! Ovde greška znači prženje, lom kostiju ili glave! A što nam ovde fali? Na sigurnom smo i imamo dobar pregled. Zato umukni i gledaj onamo.

Bezubi otpljunu posljednje ostatke duvana i premesti se na drugi bok. Ponekad ga je Ara izluđivao svojim idiotskim brbljanjem i raznim glupim upadicama. A danas nije nimalo bio raspoložen da to sluša. Okrene se ka četvrtom i najmanjem članu svoje grupe. Izraz lica mu vidno smekša.

— Pa, malac, može li se znati kuda si se ti to uputio? Hrabro si nas pratio kroz okolne Šume, dok ti ne dozvolismo da nam se pridružiš. Bio si neobično uporan... ma koliko da smo te terali, njušio si naš trag i sledio nas. Baš si se uželeo da vidiš Grad, a?'

Dečak kimnu, ne odvajajući pogled od Grada. Orango je i dalje ćutao i slušao, budno prateći sve promene oko njih. Ara odbaulja malo dalje, psujući tihe kletve sebi u bradu. Bilo je očito da silno mrzi dečaka:

— Prvi put ga vidiš? — upita Bezubi.

— Ne — reče dečak. — I pre sam dolazio ovamo.

— Sam?

— Ne, ne sam. Pratio sam neke skupine Dugonosih.

— Opaaa... — .zviznu Bezubi. — Opasno, al' hrabro, malac. No, sada si prvi put ovako blizu, ovako mislim, da ga skoro pipneš rukom, je 1' tako?

— Aha — potvrdi dečak. — Prvi put. Lep je.

Bezubi iskrivi lice u čudnu grimasu.

— Hm, da, da... A sad? Boli li?

Dečak se osmehnu. Protrlja obraze i čelo tankim rukama.

— Ne, ne boli. Ništa ne osećam, Bezubi.

Bezubom ne promače da dečak zna njegov nadimak. No, mirno je nastavio:

— Vidiš. Ne boli te i ne peče. Grad više ne zrači, dah mu odavno nije otrovan kao pre.

— Ne znam za pre — odgovori dečak posmatrajući Grad.

— Mmm — da, naravno da ne znaš. Suviše si mlad, dabome. Koliko si Kiša video?

— Dva... trinaest... — odgovori dečak zbunjeno.

— Mmmmm... — zamumla Bezubi, smeškajući se. — Znači, deset. Ajde, sedi sinak. Mora da se čeka. Moraš i da budeš malo strpljiv, kao recimo divlji sanoti. Gledao si kako strpljivo čekaju žrtvu da napusti svoju rupu, i tek onda napadaju. E, jedino ova kiša nema strpljenja... i jezik ovog brbljavca ovde. No, ne beri brige, još malo i počeće da izbacuju svoj otpad. Đubre, znaš. Mi smo ti živi skupljači svega toga momče, ako nisi znao...

— Znam — prekide ga dečak i mirno izdrža ispitivački pogled Bezubog. — Ti si Bezubi, vođa Skupljača. Ovaj što ćuti je Orango Batina. Gledao sam kad je udesio odjedanput Debelog Jedda, ovako, za tren oka! Tras! Tras!

Sumorni izraz Oranga se malo ublaži. Odavno niko nije odao priznanje njegovoj veštini. Među skitnicama se to jednostavno podrazumevalo. Pogleda sa zanimanjem dečaka, ali sav mu je bio nalik na desetine drugih — mali, žgoljav, rebra su mu se nazirala kroz tanušne krpe kojima se omotavao. Mutant kao i svi drugi. Samo su mu krupne oči bez kapaka blistale nekako drugačije od ostalih koje je viđao. Dečak je imao pogled odraslog mutanta, tvrd, odlučan. I za divno čudo, nije se plašio ni njih ni Grada.

— A ovaj je Ara, Ara Brbljavi. Mnoge velike žene su umukle pred njegovim jezikom, čak se i Ama Alapača sklanja od njegovog jezika!

— Ha, ha, ha... — Bezubi se cerio širom otvorenih usta. — Malac, ova ti vredi! Ara, ućutkivač žena! Ara Brbljavi, pred kojim i Ama Alapača beži! Ha, ha, ha! O, svih mi Šuma!

Ara prostreli mrko pogledom dečaka, hoteći da kaže nešto u svoju

odbranu, ali je naglo izgubio vazduh. Samo mu lice poprimi purpurnu boju. Dečak je sada imao smrtnog neprijatelja.

— Uh, dobar si, dečače — reče Bezubi. — I šta ti nije bilo po volji tamo? — Pokaza neodređeno rukom ka mračnim šumama u daljini, koje su se gubile u slapu kiša. — Velika gužva? Ili su te, možda, tukli? Mutanti to znaju često između sebe, da... Deca su ta koja najčešće stradaju, hm. Sitan si, mršav... ali si živ, nema šta, vidi se. Da te nisu plašili sa ovim? Gradom, mislim...

Dečak kratko odmahnu glavom, kao da o tome nije želeo da govori. No, Bezubi nije nikada odustajao tako lako.

— Pa, šta tražiš onda ovde? Daleko si od Šuma, a Grad pak.

— Došao sam da ga vidim — prozbori dečak.

— Čudna ti malo ta želja, sinko. Niko ne voli ovaj Grad i one u njemu. Svi beže daleko od njega. Sad, vidiš, mi smo ti nešto sasvim drugo. Skupljamo, eto... katkad Grad izbljuje i nešto vrednije, znaš... Ali mi ga isto ne volimo. Mrzimo ga podjednako kao i svi dragi Atmosferci. Vidiš, sinak, Grad je zao i opasan i on...

— Ne bojim se Grada! — viknu dečak prkosno, a male Sli se pesnice čvrsto stisle. — Ne bojim se! Ne bojim se!

— I ne trebaš, dečače, i ne trebaš... — pomirljivo će Bezubi. — Zašto bi se bojao? Grad je sada mirniji, više ne ubija kao pre. Nama bar više ništa ne može da naudi, a ni tebi, vidiš. Dovoljno nas je obeležio, sinak, kao i sve oko sebe... Eto, mi smo ipak tu, uvek kad oni metalni psi izbacuju sav taj krš koji im unutra smeta. Samo se njih čuvamo i to dobro.

— Njih?

— Njih, sinak, njih. Robota, mislim...

— Roboti? — dečakove ženice su sjajile pitanjem.

— Da, pa... hm, očito je da ih nikada nisi video, da. A i kako bi? Roboti nikada nisu bili ljudi, kao mi nekad i sad... E, pa spleo si me dobro, sinak! Eto, oni su samo nalik na ljude, znaš. Njih su napravili za sve poslove u Gradu. I naučili su ih da nas mrze kao što nas i ljudi iz Grada mrze. Grad nas mrzi, dečače, taj bajni Grad od kojega ne odvajaš oči i kome se diviš. Velik je, sjajan, tajanstven, zar ne? A mrzi nas. Čudno, a? E, Bezubi će ti

sad reći i zašto, i onako je vreme da saznasmo tome, čim te je sopstvena radoznalost dovela čak ovamo... Ti znaš ko smo mi?

— Skitnice — reče dečak. — Skupljači.

— C, c, c — Bezubi odrečeno odmahne glavom. — Time se mi bavimo, sinak. Mi smo, naravno, mutanti. Svi mi. I ovde, i tamo, svuda, po svim velikim šumama ovog planeta. Sem... sem u Gradu. Tamo su... eh, ljudi...

— Zar mutanti i ljudi nisu isto?

— E,sad... Uglavnom, nismo isto. Možda smo nekad i bili isto.

— Mi smo ti koji su se promenili, zar ne, Bezubi?

Bezubi se gromko nasmeja, češkajući svoje čekinje.

— Baš tako, sinak. Bistar si, jako bistar! U tvojim godinama ja nisam smeo ni nos da promolim iz skloništa...

— Bezubi! — prekida ga Ara u smehu. — Pogle! Tamo, tamo na sredini! Izlaze, izbacuju, hej, Bezubi!

Vođa Skupljača se hitro okrene Ari i prosikta mu u lice:

— Hoćeš li umuknuti, idiote brbljavi! Video sam to pre negoli su tvoje buljave oči opazile i da se Kupola otvorila! I ne dernjaj se tim prokletim ustima, jer ćeš nam navući sve lešinare iz okoline na vrat!

— Ali, Bezubi... zar nećemo sada da...

— Kuš! Nikamo se još ne ide. Treba i njima vremena, budalo, a osim toga sad ih je onde najviše. A Bezubi ne želi da bude prženica nekoga od tog pasjeg plemena! Čekaćemo... i umukni kad razgovaram sa malim! — Bezubi se okrene dečaku koji je sedeo do njega. — čekaćemo, dakako, a dotle... Pa, od priče ne boli glava. Mlad si, sinak, sve što čuješ od Bezubog može da ti i zatreba. I šta sam ono rek'o? E, da... promenili smo se. A takvima nas je učinio ovaj Grad, sinak, i oni iz Grada, ili neki drugi iz nekog drugog Grada, svejedno... Na kraju mu to dođe na isto. Vidiš, pošto su preorali ovu zemlju i pretvorili je u otrov ostavivši svoje strahote, zatvorili su se tamo... da, tamo. Napravili su svakojaka čuda i čudesa koja su išla zemljom! Od te njihove vlastite mržnje smo i mi nastali, malac, mi mutanti. A onda su došle Kiše, duge ko godine. One su dokrajčile stvari,

natopile nas otrovom, koji smo mi prenosili jedni drugima. I svako ko bi se rodio, imao bi ga u sebi! Prvo smo umirali k'o letnje mušice, sinko, svuda si mog'o da naletiš na nekog mutanta koji je odapeo! Takvim bolestima niko nije znao ni imena ni leka. A tek te proklete kiše, magluštine... sve nas je to satiralo. Tada, uostalom, ti nisi ni postojao, pa ni ja... A onda, onda su mutanti umirali sve ređe, život se u nama izborio. Al' smo svi ostali obeleženi, kako gde ko. Svi. Vi'š mene, sinak, zube sam izgubio dok sam bio još mlađi od tebe. Protiv toga ni mi mutanti ne možemo da se borimo. No, ti si sinak dete Kiše, bićeš bolji nego li drugi...

— Pa svi smo takvi — reče dečak. — Zar to nije dobro?

— Nikada nisi video ljude iz Grada, dečače — promrmlja Bezubi zagledan u daljinu. — Nikada nisi video ni njihove žene, glatke i blede ko najsvetliji dan bez kiše, blistavih zuba i duge, sjajne kose čudnih boja. Žene koje su nekada davno izlazile iz Grada i kao razularene boginje lova jurile za mutantima, ubijajući ih i loveći... I bolje da ih nikada i nisi video. Bio bi lep primerak malog mutanta sa krupnim, sjajnim očima bez kapaka...

— Šta kažeš, Bezubi? — dečakove oči su ga netremice posmatrale. Bezubi se trže.

— Ništa, sinak, ništa... Dođe to meni tako... čuj, malac. Zašto ti ne ostaviš na miru ovaj ludi Grad i te svoje bubice, a?

— Ja idem u Grad! — Dečakov je odgovor bio oštar kao hladne kapi kiše.

Tada iznenadno praskanje, šištanje i gomila isprekidanih reči i glasova označi da je Ara ponovo izgubio strpljivost. Skočio je i postavio se pred dečaka, koji jedva da je bio nešto malo niži od njega. Drhtao je, dok su mu se ruke nervozno grčile i trzale. Ivicom usana išao mu je tanak venac beličaste pene, dok je brbljao i besno lajao na dečaka.

— Prok-le-ti! — glas mu je bio neobično visok, dok su mu male ruke, ne mnogo veće od dečakovih, mlatarale pred licem i pravile čudne krugove. — Z-zašto se ti... ti balavče.., n-ne izgubiš i ne os-ostaviš nas na mir-miru? S-sve će nam dru-drugi pokupiti ispred no-s-sa! V-vreme prolazi.,. kog... kog đavola sedimo ovde i slušamo blesava naklapanja? Iz... između... između... Ja... Ma, gubi se! Čis-čisti se odavde, mala nakazo! Vuc-vucaraš se za nam-a, smetaš nam i zadržavaš Bezubog u poslovima! Gub.... gubi se, nes-nestani dok ti nisam prosuo moz... mozak!

Dečak se povuče i privi uz Bezubog, koji se pridiže na lakat i lica izobličenog od gneva riknu na Aru:

— Dosta, bezumniče! Da te više nikad, čuješ li: n i k a d nisam čuo da si rekao ružnu reč protiv ovog dečaka! Inače ću te izvaditi iz tih usranih krpa i tu tvoju golu hrpicu mesa i trulih kostiju baciću u Kameno jezero na radost pijavicama! I držaču te onde, brbljavče prokleti, držaču te u jezeru sve dok ti tu mutnu vodu iz tela ne ispiju! Jesi li me razumeo? Ni ta tvoja debela guzičetina neće ostati u komadu! Dečak ostaje sa nama, utuvi to u taj svoj šuplji mozak! Os-ta-je!

— M... mhmh... uhhh! — Ara zaškripa ostacima svojih zuba i baci se u svoju rupu, udarajući u nemoćnom besu po blatu oko sebe. Ali, suviše je dobro poznavao Bezubog i znao je da je ovaj u stanju da ispuni svoju pretnju i da ne bi nimalo u tome oklevao. Svi su Skupljači znali da Bezubi retko daje svoju reč, ali je uvek održi. A malo ga je kopile opčinilo vradžbinama i sada Bezubi pilji u njega i priča sa njim kao sa sebi ravnim! Zato se bespomoćno ukopa u blato, psujući i bacajući pregršt najcrnjih kletvi na sve strane, posmatrajući kako iz Kupole kulja krš.

Bezubi iskrivi usta na malog, što je predstavljalo osmeh, i reče:

— Ne brini više, sinko. Brbljavac je sada smiren, čuo si šta sam mu odrezao. E, sada znam zašto si pobegao iz skloništa i Šuma... Niko ne voli decu danas... — namrštivši se dovrši. — Hodi ovamo, sinak. Sedi tu. Tako.

Potapša dečakov tanki vrat začuđujuće blago. Sada se čak i ćutljivi Orango pitao što se to dešava danas sa Bezubim. Do sada je bio potpuno ravnodušan prema dečurliji, čak ih je smatrao dosadnim. I sam ih je imao nekoliko, ko zna gde i sa kojom. Do danas nije pokazivao neku preteranu želju da se stara o bilo kojem. Nešto se dešavalo, ali radije je te svoje misli zadržavao za sebe.

— Nemaj brige, sinak, imaš još vremena za ulazak. — Bezubi se nasmeši ha malu priliku. — Ne boj se, mališa. Niko od nas ti neće preoteti to pravo. Vidiš, čak i oni gore, na kosini, boje se još da siđu do nas.

— Vi se ne bojite.

— Mi? Pa, naravno. Pa, rek'o. sam ti da Grad više ne zrači. Al' bolje je da ih se što više plaši, zar ne? Tako da za Bezubog i njegove uvek ostaje sve najbolje. — Bezubi namignu i nasmeja se lukavo dečaku.

— Ni ja se ne plašim otrova u vazduhu — reče dečjak.

— Šta ti znaš o radioaktivnosti? — upita Bezubi brzo.

— Ra... Ne znam tu dugačku reč koja lomi jezik — odgovori dečak. — Ali to peče kožu i gori iznutra, oči se tope i kosa otpada na dodir prstiju, ovako... Može i rupa u nozi da se probuši jednim prstom, tako...

Bezubi se naježi. Dečak je prilično tačno opisao sve detalje.

— Ehe... hm, tako nekako... To sad za nas više nije važno, sinak. Bilo pa prošlo... A ti... imaš li ti nekog svog?

Dečakov glas je odzvanjao tugom.

— Nemam. Ponk je umro prošle zime...

— Ponk?

— Moj mali pas. Smrz'o se dok me je grej'o. Zakop'o sam ga u šumi kraj starog potoka.

— Da, tužno. — Bezubi zaškilji u dečaka. — A što ti jednostavno ne ostaneš sa nama, sinak? Da lepo zaboravimo na ovaj Grad, a? Mi ti baš nismo toliko loši, k'o što nas bije glas... ti, ovaj, kako ti ono beše ime?

— Nikad nisam imao ime — odgovori dečak gledajući negde u stranu.

— Bezubi, ti si potpuno lud — upade Ara.

— Zaveži i tornjaj se! — zareza Bezubi. — Idi i ti Orango, odvedi mi ovu brbljavu budalu sa očiju.

Orango i Ara se zagledaše i sjuriše među otpad. Bezubi je očito smekšao; sve vreme naklapa o Gradu sa nekakvim malim dolutalim mutantom. Čak želi da ga primi među njih, da ga izjednači sa starim skitnicama, lukavim Skupljačima i prekaljenim razbijačima glava!

Bezubi kimnu.

— Biće plena, sinak. Momci su se naoštrili i daće sve od sebe. Možda onde nađemo nešto i za tebe. a?

Dečak odmahnu glavom, ustade i krenu ka Gradu. Bezubi ga dohvati i čvrsto privije uza se. Nije želeo da ovog malog mutanta baci u razjapljena

čeljusti suludog Grada, koji je bio neshvatljiv za ovo dete. Grad je bio okrutna igračka koja je progutala i mnoge snažnije i mudrije.

— Ček' malo, sinak. Vi'š da na ulazu stoje ona dva metalna psa! Tebi baš k'o da je dosadio ovaj život. Šta si mislio? Da se samo tako ušetam unutra, je li? I šta te vuče u taj prokleti Grad? On je zao... O, neshvatljivo! Pa iz njega su nekada davno i bežali, da, pravi ljudi, a ti... E, nagraisaću sa tobom, mališa! Nećeš da sastaviš ni ceo dan, a već će te opaučiti po glavi! Ako te roboti uhvate, daće te ljudima, a oni se sa nama, mutantima, ne šale. Ljudi su zli. Zli. Zli k'o ovo zlo u nama. Mrze nas...

— Zašto? — upita dečak. — Šta smo im mi mutanti učinili?

— Ništa, baš ništa, sinak. Mi njima ništa. Ali zato nas i mrze, zato što nismo ispali onako kako su oni planirali i želeli! A ti sad u Grad, pa u Grad!

Dečakovo čelo se nabora a oči bez kapaka postadoše još veće.

— Ti si dobar, Bezubi... tebi ću reći. Moj pas, Ponk, on je ponekad dugo laj'o i zavijao noću...

— Da, i šta s tim? — upita nestrpljivo Bezubi. — Pas k'o pas. Laje i zavija.

— Stari Koaska mi je rekao da to Ponk zavija na Mesec.

— Me-sec? Mesec? Otkud ti sad to? Ali... čuj, malac, pa on se ne vidi više i...

Bezubi je bio potpuno zatečen i zbunjen.

— Znam da se više ne vidi, ali to je od oblaka i kiša. Al' iz Grada može. Onde... onde su ga ljudi zatvorili.

— O, ludi dečače! — uzdahnu Bezubi trljajući mokro čelo. — O, ludi dečače! Nema više Meseca za nas, ti dečače bez imena! Nema ga. I ko ti je rekao sve te gluposti?

— Stari Koaska. A on nikada ne laže. I zvezde su onde, u Gradu, znam. One su sjajne i sijaju i...

— Mesec? Zvezde? Kiša mi, sinak, svašta si mi sada napričao — reče Bezubi gledajući ga mutno. — Šta će ti sve to? Samo muka od toga... I stari

Koaska ti je sve to napričao, kažeš? Hm... dozvolio je da mu se zamagli mozak a jezik rastopi u besmislenom brbljanju, k'o ovoj budali ovde. Zavodi decu lažnim pričama, umesto da ih uči da postanu pravi Skupljači k'o Bezubi ili Orango! Stari Koaska je lud, što svi mutanti u skloništima, znaju, sinak. Od starosti blebeće gluposti i besmislice.

Pogled dečaka bez kapaka nije postao nimalo blaži. Bezubi protrlja svoje čekinje, dok mu je jezik iznenada odebljao.

— Al' ti si mutant i svoj si! Moš' da ideš gde 'oćeš, pa i u sam taj truli Grad! Pa lepo... Evo, stoj tu i sjaji ta tvoja velika želja koja će ti razbiti tu tvoju mladu, ludu glavu, sinak. Idi, idi i traži te svoje... te zvezde. O, mračnih mi Šuma! Ajd' sad, briši, da te oči Bezubog više ne sretnu! Sad ti je otvoren i prolaz, oni su se metalni psi sklonili, uskoro će se zatvoriti i Kupole. Grad će te progutati, da nećeš stići ni da opepeliš! Ko zna... — promrmlja za sebe — trun si, možda ćeš i uspeti...

Ne vredi, pomisli, te velike oči bez kapaka nisu ispuštale blistavu otvorenu Kupolu iz vida. Niko ovog malog mutanta neće odvratiti od namere. Da ga odvuče sada, pobegao bi i opet došao ovde da čuči i čeka da se otvore Kupole. Bežao bi i bežao dok ne bi učinio ono što je naumio. Pa zašto da se onda tu Bezubi upetljava? Nek' ga noćne kiše odnesu bez traga!

— Ajde ne gubi vreme! Sada su zaokupljeni nečim drugim! Pazi na svoj nos unutra...

Dečak kimnu i kao šumska zmija kliznu ka otvoru.

— Čekaj! — viknu Bezubi. — Čekaj malo!

Osvrte se oko sebe. Orango i Ara su bili u najvećem poslu, daleke prilike i senke već su se lagano spuštale ka njima, samo je svetlost iz Grada prigušivala avetinjske senke na njihovim licima.

— Evo ih, lešinari silaze... — promrmlja. — Ali Bezubi će se već izvući! Slušaj me sad, sinak... Svlači sve te krpe za sebe, sve, sve... brzo, brzo, hajde šta gledaš!

Dečak je zinuo u njega, ali poslušno zbaci sve krpe sa sebe, sve dok ne ostade sasvim nag, drščući na kiši od hladnoće. Bezubi kimnu, kiselo se smejući.

— K'o što sam i mislio. Nemaš ni deset celih... A hoće Grad, Mesec,

Zvezde, svih mi mračnih šuma ovog planeta! Ajd' sad, gubi se brže! Ovako ćeš biti kao senka tamo... Taman si poput noći i stapaj se sa senkama, jedino tako ćeš možda proći neopažen. Ove bi te tvoje krpe tamo odmah odale, osećaju se po smradu na daljinu. Jednom mutantu to ne smeta, ali tamo... e, pa... Najzad, nekome sličnom tebi biće dobro-došle! Briši!

Dečak se nasmeši i pruži ruku, koju Bezubi zbunjeno i iznenađeno prihvati.

— Šta tu... ma, vidi ti njega, balavca! K'o da... Nestani već jednom!

Malo golo telo mutanta se zgrči i stušti ka otvoru, koji je rastao i rastao u njegovim očima bez kapaka, sjajan i blistav. Zvuk nevidljivih mašina čuo se sve jasnije i dečakovo srce zaigra od uzbuđenja.

— I, hej, sinak! — glas Bezubog sekao je okolne zvukove u noći i iz Grada. — Uz senku, čuješ! Kroz pod i zid, budi crv, hej!

Glas prionu uz malo, glatko telo, koje je napeto čekalo priliku da uskoči u Kupolu. Hladni sjaj ga upi u sebe i on kao beznačajno zrnce praha nesta u Gradu

Samo je vonj krpa, koje su do maločas bile na dečaku, govorio Bezubom da je tu bio i govorio sa njim. Grubo lice skitnice se nabora još više. Reči su mu klizile s usana i stapale se sa mrakom oko njega:

— Da... gubi se, dečače, odlazi... Nađi te svoje zvezde... — Onda se trže i muklo opsova: — Do svih šumskih đavola! Šta mi je? Šta sam ja, Bezubi? Čuvar malih divljih mutanata? O, kakvo ludo derle...

Ali, duboko u sebi, znao je da ga to ludo derle podseća na njega samoga, na ona vremena kad je i on isto tako pratio starije, dolazio i piljio u sjajni Grad. Grad koji ih je mamio kao rojeve mušica i zaustavljao svojim otrovnim dahom i smrću. Ali, on je i dalje dolazio i dolazio. I nikada nije pokušao da uđe, kao ovaj mali mutant, koga više nikada neće videti. Grad nikoga nije puštao nazad.

— Ara! Orango! Brže, lenjivci, brže! — zaurla, izvlačeći lisnijumsku polugu iz gomile otpada. — Kupimo se odavde, već osećam kužni zadah svih smrdljivaca okoline, koji se kese u tami i žele da nam otmu plen! Ali Bezubi još ima oči što seku mrak, ruke će mu još zdrobiti koju ništariju više!

Ara i Orango se zgledaše. Ovakav Bezubi im se više sviđao, bučan, urlajući, pravi vođ Skupljača. Zabaciše sakupljeni plen na leđa i požuriše ka Bezubom.

Bezubi baci poslednji pogled ka skoro već zatvorenim otvorima Kupole. Možda su dečaka već dohvatili oni metalni izrodi i sad ga lome svojim metalnim rukama bez milosti, možda... Ali, više nije imao vremena da razmišlja o Gradu, ni o malom čudnom mutantu sa očima bez kapaka. Gomile su im se lagano primicale, kao kužuća i šušketava, ljigava masa mutne tečnosti.

Bezubi steže polugu, Orango podiže batinu, Ara se iskesi.

— Pa, lepo... — primeti Bezubi — dolaze. No, moraće ova banda lenjih vašljivaca ozbiljno da se pomuči, ako želi da otme nešto Bezubom i njegovim pajtašima! Već sam se malo i ubuđao, ha! Moraću nešto da uradim na tome i to odmah, kako mi se čini..

• • •

Dečak mutant skliznu kroz otvor i instinktivno potraži tamu. Nađe je uz samu pregradu, stapajući se sa senkom nosećeg stupa. Onda oprezno virnu i dah mu zastade pred ogromnošću prostora što ga je okruživao. Sada mu se um sudarao sa samim Gradom iznutra. Onda se njegov užas pojača: prvi put u životu stajao je na nečem što se spuštalo, tonulo... Platforma za izbacivanje, u koju je upao, spuštala se u podzemlje. Nije imao očnih kapaka da u mraku potraži sebe, oči su sve upijale i pratile. Vazduh je bio čist, mirisao je nepojmljivo prijatno, kiše nije bilo, odasvud svetlost, toplota, zvukovi i kretanje.

Opružio se i stopio sa podom. Bio je ugodno topao i dečak ga onjuši, ali mu je miris bio čudan, neprepoznatljiv. Odluči da se privuče ka velikoj mašini, čije je zubom vremena oglodane kosti viđao u svetu Kiša, odakle je došao. Puzao je kao što pužu mali, čupavi ziji, čudna i krvoždna šestonoga šumska stvorenja. Sada je on bio zi, taman i brz, nevidljiv za svetleće oči robota, tih ljudskih pasa koji su se kretali okolo. Zvukovi, zvukovi... Brujanje i šum nevidljivog.

Mašina je bila mirna, ugodno je mirisala i on zaključi da od nje nema opasnosti. Do zvezda se nije dolazilo lako.

Dalje razmišljanje prekide mu blag trzaj. Platforma se zaustavila i zvukovi su polako počeli da nestaju, sve dok ga tišina nije ogrnula svojim

nemim plastom. To je bio. njegov svet napolju: zlokobna tišina u kojoj se oseća samo pritajeno vrebanje i divlja, mučna smrt. Tišina u kojoj je jedan mutant morao da bude deo okoline, još tiši i nepomičniji. Samo se tako preživljavalo u Šumama, na stalnoj kiši i u polumraku, tako daleko od ovog svetlog Grada.

Nije se začuo nikakav šum kada su male, bose noge, dotakle gladak pod. Opet je bio šestonogi zi iz mračnih Šuma. Uz senku, u njoj i kroz nju, pripijen uza zidove, dah što klizi... Mileo je kroz velike hale, često prolazeći opasno blizu robota, koji su neprestano nekamo žurili. Morao je mnogo puta da zastane i ostane nepomičan dok ne mine opasnost. Velike oči bez kapaka gledale su sve, dečak se divio prostranom, ogromnom Gradu ljudi, toliko različitom od mokrih, pretrpanih skloništa i rupa mutanata. Samo što još nigdje nije video ljude.

Sve više i više u njega se uvlačio — strah! Malo se telo borilo protiv toga, um se grčio pred nevidljivim udarcima nepoznatog, ali strah je postajao sve dublji, ispunjavao ga, gušio. Da je mogao, vratio bi se, posramljen i pobeđen. Počela je da ga muči glad, što je još više pojačavalo strah. Ispraznio se u jednom uglu, iznenada i naglo. Potražio je sklonište u najdubljoj senci i zaspao.

U snu je sreo poznata lica: Bezubi ga je zvao da se vrati, Orango se rasplinuo u magli od kiša, brbljavi Ara se naduo i postajao sve veći... Zgrabio ga je za vrat i stezao, stezao, stezao...

Trgnuo se i udario glavom o zid. Oko njega je bilo dosta svetlosti, čuo je poznato zujanje i kretanje robota. Sa užasom je otkrio da uzimaju predmete iza kojih se sklonio i stavljaju ih u probuđene mašine. Neće proći mnogo vremena i krenuće ka njegovom uglu, a onda...

Stari Koaska ga je učio da se koristi svojim umom u Šumama, ali ovo je bilo strano i mnogo opasnije. Setio se reči Bezubog da roboti nemaju milosti za mutante. Iz grla je počeo da ispušta tiho jecanje, kao lukavi ziji, kada se nađu u klopci. Metalni psi će ga odrati i njegovu kožu odneti ljudima i on nikada više neće videti Bezubog...

... Budi crv u zidu... taj glas mu izroni iz sećanja i on leže na pod. Bilo je uzaludno, njegovi zubi nisu mogli ništa da učine. Pogled mu u očaju odlete do zida i on spazi da je na tom mestu izbušena. Priskoči i opipa mesto odakle je strujao mirisan vazduh, uloži svu svoju snagu i očaj i... rešetka je popustila...

To je bio njegov svet. Tama, nepoznato, skriveno.

Malo se telo vesto provlačilo kroz tamne, uske, ventilacijske hodnike. Bili su glatki i vešto je klizio i nastavljao dalje. Koliko je puta gonio mekokrzne opoke kroz njihove tunele pod zemljom, tako da mu je to iskustvo sada dobrodošlo. Išao je sve dalje, teran glađu. Na mestima gde se cev račvala, zastajao je i obeležavao je svojom mokraćom naivno se boreći da ne zaluta. No, sada se sve manje praznio, želudac mu je zavijao i tražio hranu. Glad, taj veliki neprijatelj, kopao je po praznom stomaku i grubo ga i nemilosrdno ujedao. Dalje, sve dalje, kroz vertikalne hodnike, ulagao je preostalu snagu s mukom, gore pravo, što dalje... do prvih Kupola gde su bili i ljudi.

... Lj u d i ...

Mnogo je vremena probdeo, zaboravivši trenutno na glad i na sve drugo, lica priljubljenog uz rešetke, posmatrajući ih. Svuda oko njega, ispod ili iznad, ljudi u skupinama ili sami u čudnoj odjeći što je sjala, ili bez nje, ljudi bledi poput magle što je gutala čak i velike Šume napolju. Brbljali su više nego li i sam Ara, nešto je sklizalo u odlomcima do njegovog mozga, mali um je to primao u sebe bez čuđenja. Negde su samo sedeli i gledali u čudne kutije prepune boja, ili ležali nemi kao sama vlažna smrt. Plašio se da ga ne oda njegov miris, povlačio se u dubinu hodnika, a onda vraćao, vazduh je strujao tako prijatno.

Video je i njihove žene koje su ga opčinile, toliko različite od odraslih mutantkinja. Gotovo sve su imale duge, vatrene kose, što su im se tresle na golim plećima i bedrima. Žena su se grleno smejale i ispuštale glasove koje mali mutant nikada pre nije čuo.

A onda ih je video bez kose, u mračnoj Kupoli bez zvuka, usnule i nepokretne. Ležale su nage i mirne, zaklopljenih očiju, usnule u providnim čaurama, kao mrtve. Bilo je i muškaraca kraj njih, nemih i u snu. Samo šum nevidljivih mašina i kretanje čudnih stvorova nalik na ljude. Mali mutant je odmah osetio nagonsku odbojnost prema androidima.

Trpeo je glad sve dok ga oštri njuh nije doveo kroz labirint ventilacijskih cevi i hodnika u skladište hrane. Dugo je pokušavao da skloni rešetku; bila je čvrsto prilegla uz cev. Možda je prošao dan, možda dva. Nije ni za šta drugo znao nego za glad, koja je napadala i bola, a onda popuštala i zvala ga da zaspi i da se više nikad ne probudi. Mučio se i na kraju uspeo i skliznuo kroz otvor. Napunio je svoj želudac oprezno i malo,

jeo je lagano, jer ovakvu hranu je kušao prvi put. Sitost mu je vratila volju za kretanjem, zvezde su ponovo poprimile svoju magičnost i mali mutant nastavi dalje. Njegovi instinkti su ga u potpunosti štitili od svega što mu je bilo nerazumljivo i strano — sav taj sjaj, veličinu, neshvatljivo ponašanje ljudi i njihovih očaravajućih žena. Sve je to promicalo njegovim duhom kao blaga, topla kiša.

Da li je Bezubi imao pravo? Da li bi ga ljudi, ako ga spaze, zgađeni prizorom, ubili? Ili ne bi? Ta gotovo da su bili slični njima, mutantima. Govor im je bio brz, često nerazumljiv, ali nešto je mogao da poveže. Da li je na to mislio Bezubi, kada mu je rekao da su, jednom davno, bili isto?

U cevima je bio koliko-toliko siguran, pratio ga je sopstveni šum kretanja i puzanja. No dokle? U srce mu se sve više zavlačio očaj, zvezde se nigde nisu videle, zvezde o kojima mu je govorio stari Kaoska u dugim noćima punim kiša, dok su krvoločni sauri urlali u mraku.

Sudario se iznenada sa gustom maglom, koja mu napuni pluća. Kašljao je i pokušavao da je izbegne bauljajući. Osetio je neprijatan udarac u pete i postao svestan da ga nešto potiskuje napred. Očito se još neko ili nešto koristilo ovim putevima i uklanjalo sve strano iz hodnika. Kako je mogao znati da je strano telo registrovano, da je čitač cevi poslan, da se vazduh automatski pročišćava? Njegov neprijatni vonj bio je dovoljan signal za uzbunu.

Koža ga je pekla, vrištao je i znao istovremeno da ga niko, pa ni Bezubi, ne može ovde čuti. Sada je spas mogao da očekuje samo od sebe i svog uma. Onda se magla raspršila i ugledao je kako se cev završava u ponoru. Tamo je bila smrt, dole, na dnu tog pakla koji je otvorio za njega svoje čeljusti i čekao.

Onda iskrsnu iznenadan spas, pre nego što se dečje telo sasvim prepustilo sudbini — mali se hodnik račvao nadesno, i sitni crv ugura svoje nagnječeno telo i opuza od smrti. Ležao je dugo i drhtao, ispraznivši sve iz sebe od straha, i slušajući kako pakao urla za njim. Smrt se vraćala i tražila ga. Trpeo je gustu maglu koja ga je obavijala, dok na kraju nije došao mir. Mali mutant oseti po drugi put sreću. Pobedio je! Pobedio je još jednom veliki Grad!

Zapao je u dug, okrepljujući san. Više ga niko nije tražio, ali dugo se nije usuđivao da napusti ovo mesto. Onda je oprezno nastavio da puže dalje uskim hodnikom. Zvuk se ponovo uselio u cev i zajedno sa njim putovao.

Bio je to zvuk ljudskog govora, znači da se ponovo našao u blizini ljudi. Reči su bile prijatne, milozvučne, godile su mu uhu. Opet je bio zi, opet je bio tragač. Spazio je rešetku i vešto doklizao do otvora. Prsti su bili napred, pipali su i prianjali uz glatku rešetku, koja nije imala ni ukusa ni mirisa, očekivali. Glava se onda približila sasvim blizu i velike oči bez kapaka upiše se u prostor pod njim.

Tu su bili ljudi. Mali mutant je za trenutak izgubio dah, načas je zaboravio na zvezde. Prvi put je mogao vrlo blizu da vidi kako izgleda i jedna žena iz Grada bez imalo odeće na sebi...

Dečak je opčinjen dugo promatrao to nepojmljivo glatko, dugo i vitko telo boginje iz Grada. Čudna svetla izbijala su iz zidova prostorije, slevala se u vatru njene kose i nestajala u zenicama malog mutanta. Ti čudni ljudi koji su ležali na nečemu neopisivo mekom, i na kraju radili ono što rade i odrasli mutanti u Šumama, a što malom mutantu još nije bilo zanimljivo.

Gledao je i u mašinu nepoznatih boja i oblika, razmišljajući da li ona krije zvezde u sebi. Čovek je na njoj nešto radio, i boje zidova su se menjale i mnogo puta oči bez kapaka su tražile umirujuću tamu u cevi. Onda se opet oprezno vračao i ugledao ih u grču pomame. Mašina je bila nepokretna i mirna, nisu dolazile zvezde od čijeg sjaja i veličanstvenosti nestaje mrak.

Zatim je sve utihnulo, muškarac i zamamna žena završili su svoju strastvenu igru. Žena je ustala i načas je spazio blistavo bele zube i bljesak širom otvorenih zenica. Vatrena joj se kosa prolila po telu i ona je iščezla, ostavljajući zauvek svoj nezaboravni lik u očima malog mutanta. U svom joj je srcu odabrao mesto kraj zvezda po koje je bio došao.

Radost i užas putuju zajedno.

Desilo se ono što se moralo jednom desiti: muškarac je iznenada uhvatio njegov omamljeni i opčinjeni pogled, on nije dovoljno brzo potražio zaštitničku senku i našao se kao Šumski zi na otvorenom. Taj mu je pogled paralisao udove.

Velike, tamne oči, bez kapaka i obrva, sudarile su se sa hladnim, hipnotišućim sjajem čovekovih zenica.

Iznenadili su se i jedan i drugi. Oči mutanta bile su zarobljene u tom pogledu čoveka.

Onda je čovek kriknuo i skočio, istrgnuo rešetku. Usta su mu bila otvorena, blistavo beli zubi tako blizu i tako slični zubima divljih pasa iz Šuma. Rešetka je popustila i mali je mutant poleteo glavom nadole...

...da bi se vesto dočekao na noge, kao mačka. Ali udarac koji je pao na njegovu glavu nije mogao da izbegne. Udarac razbesnelog čoveka ga je zaboleo. Pao je onesvešćen, pred njegove noge.

• • •

Čovjek sa gađenjem odbaci rešetku. Nije bilo sumnje — pred njim je ležalo mladunče mutanta! Kako se samo vešto prevrnulo u vazduhu i dočekao na noge, ali on je na kraju bio brži. Da li ga je ubio?

Malo, mršavo stvorenje ležalo je kraj njegovih nogu i on se seti da je i sam nag. Navukao je tuniku sa podsvesnom željom da uspostavi nekakvu razliku. Mala je zver bila nepokretna, čelo joj je bilo krvavo, a velike oči bez kapaka gledale su nekamo visoko u strop.

Zar je moguće da ih još ima vani? Štaviše, da su postali toliko drski i mnogobrojni da već upadaju i u sam Grad? Štene mutanta se nije micalo. Zašto ga ne ukloni jednostavnim pozivom čistačima? Ne, nešto duboko u tom čoveku nije mu dalo da to učini. Bio je, na kraju, siguran da mu od ovog mladunčeta ne preti nikakva opasnost.. Današnji dan mu je i onako bio pun luđačkih fantazmagorija doživljenih u seksualnoj igri.

Nogom je oprezno dodirnuo štene. Mali mutant se trže i hitro skoči na noge. Očito je već dugo bio prvi svesti, ali je ćutao i promatrao okolinu. Pogled čoveka sreo je pogled krupnih očiju bez kapaka. U njemu sada više nije bilo straha. I šta da radi sa ovim mutantom? Telom mu je strujao napon od proživljenih doživljaja sa partnerkom, i ono je želelo san, mir, odmor. Ali te oči, te oči što su gledale gotovo ljudski, toplo i bez straha! Znao je šta bi bilo sa ovim štenetom ako ga uzmu oni iz Genetičkog pod svoje... Otvarali bi ga, ispitivali, zatvarali, ponovo seckali i eksperimentisali. Možda i bez anestezije, ta bio je mutant. Bez kraja, na ko zna koliko načina. Malo, ludo, divlje štene.

— I do vraga, kako si samo ušao ovamo?

To mu je pitanje došlo nehotice, izgovorio ga je naglas, protrnuvši kad se mala ruka podigla i pokazala na sjajnu cev. Tada je stanovnik Grada osetio kako se pred njim otvara ponor.

— Pa... ti, ti si me razumeo! Ti...

Refleksnim pokretom priđe mu bliže, ali se naglo odmače.

— Strašno zaudaraš! Ali ti si, Grada mi, razumeo moje pitanje! Ili... to bi značilo da mutanti napolju poznaju... da govore slično! — Neumoljiva logika je čoveku odjednom spojila sve konce u jedinstvenu celinu. — Onda onda se i uspelo... To znači da... Pa vi možete da mislite, govorite... Mutanti egzistiraju napolju u neometanom razvoju! O, zvezde!

U malom mutantu ta reč probudi sva čula. Ovaj čovek, što ga unezvereno gleda, imao je tu reč. A to mu je otvaralo vrata uspeha, njegov je dugački put konačno završen, stari Koaska nije ga prevario. Zvezde su bile tu, ovaj ih je čovek poznavao.

Krupne oči bez kapaka su dugo fiksirale bledo čovekovo lice. Tanka šaka sa šest prstiju ispruži se u njegovom pravcu i izlomljene, grlene reči dospele su do čovekovog uha:

— T-i s-i č-o... v-e-k...

Ta mala zver je govorila, razumela jezik čoveka, mislila je, imala je razum, osećanja, svest! Neumoljiva logika razbila je poslednje tragove otpora u čoveku i tu istinu morao je da prihvati.

Promrmljao je poraženo:

— Da, ja sam čovek... A ti si mutant ni odakle. Mutant koji govori...

Misli su mu tekle svom žestinom, vraćala su se stara pitanja na koja nekada nije imao odgovora.

Zašto su mislili da više nikoga nema napolju, van Grada? Mutanti su, očito, preživeli sve i množili se, rasli i nastanjivali zemaljske prostore. Ko zna koliko ih je sada i na kojem su stepenu civilizacije? Možda su bliži čoveku nego što su ikad i pomislili? Ljudi su još jednom postali žrtva svoje umišljene veličine i ostali robovi svoje šuplje uobrazilje. Imali su svoj veličanstveni Grad i toga su se zauvek držali.

Sada se svom silinom sudario sa ovim, za njega još nepojmljivim događajem, sa malom nakazom koja mu se i gadila i privlačila ga. Dugo je živeo obavijen zaštitnom folijom Grada, ne želeći da shvati realnost. Mala je zver bila duboko u srcu Grada, daleko od prednjih Kupola. Izbegao je robote, androide opslužitelje, preživeo skrivajući se u cevima. Sve je to

bilo daleko od slučaja. Da li je to bio iskonski impuls u jednom mutantskom mozgu da vidi gde i kako žive bogovi? Sjaj Grada ih je u dalekoj prošlosti privlačio, kao osamljene leptire svetlost. Nešto duboko u njemu govorilo mu je da još ne želi da prihvati realnost.

Dečakove oči postale su još sjajnije. U njemu se budio nestrpljivi zi, usta su se otvorila i potok izlomljenih, ali suvislih reči dopro je do čoveka.

— Ko-as-ka je reka-o... d-da su o-v-d-e zve... z... de...

Od tog upornog pogleda i od tih nevešto izgovorenih reči koje su tako arhaično zvučale, ali koje su bile razumljive, čovek uzdrhta. Pogledom je potražio bilo šta u prostoriji, ali odgovora nije bilo. Reč koju je ovo štene izgovorilo nije mogao da zaboravi.

— Zvezde — promrmlja posmatrajući to malo, golo, nakazno gotovo divlje mutantsko čudo.

Zvezde... ta mala zver želela je da vidi zvezde! Sa tom željom se uvuklo u Grad, prešlo ko zna kakve prepreke, i hrlilo ka tom ostva-renju. Ali, bekstva od tih očiju bez kapaka nije bilo. Ovo je bio odgo-vor i rešenje. Samo razum otvara put mislima koje teže nečem višem.

Gospodar Grada je klonuo na ležaj i zaklonio glavu rukama. Sve će biti u redu, mrmljao je, ovo je ipak san, halucinacija, glupa igra mašina i droge u venama. Pritisnuo je dugme na terminalu kompjutera, želeći da sve u mlazu istekne iz njegovog bića.

Svetlosti je nestalo i mrak je bio potpun, ali samo za tog slomljenog čoveka sa glavom među stisnutim šakama, koji je ležao skupljen i slomljen. Sve dok sjaj punog zvezdanog neba — sa programirane trake kompjuterskog stereoprojektora — ne prekri sve zidove i strop. Svuda okolo je bila galakcija, zvezde su živele, rađale se i umirale. Dečak Šuma je gledao prvo zgranuto, a onda je strah ustupio mesto ushićenju. Zi iz Šuma je uspeo, zi tragač je došao do cilja i stari Koaska je bio u njemu, i Bezubi je bio u njemu, a on je bio među zvezdama. I dugo je to treperenje trajalo — celu večnost za mutanta.

Onda je čovek svojim pokretom sve to izbrisao. U malom telu krv je brže zastujala, opreznost zija se vratila. Sada je opet bio splet mišića i sam nagon. Brzo je nestao u cevi, pokrivajući je rešetkom. Neka čovek i Grad ostanu, više nisu bili neprijatelji i mali zi se želeo vratiti.

Čovek je otvorio oči i pronašao samoću. Male buljooke halucinacije je nestalo. Štene mutanta više nije bilo u prostoriji, nestalo je zveri koja je govorila, mislila, želela, zveri koje su oni stvorili i odbacili. I izgubili sve sa ovim malim mutantom, sa njegovom neopisivom željom koja je rušila mostove i otvarala nebesa.

Uzdrhtao je. Pred njim se otvorilo samo jedno pitanje: pustiti ovo ludo štene povratku ili uništiti moć, sebe i Grad?

• • •

Tamo dalje hodnik se račvao. Malo, nago telo šmugnu ka izlazu. Priljubljen uza zid, bio je opet šestonogi zi mračnih Šuma. Bose noge sa šest prstiju klizile su po glatkom podu hodnika. Plašio se i bežao tražeći izlaz — zauvek sa zvezdama u očima, mislima i sećanju.

U hodnicima nije bilo ljudi. Tražio je spas u cevima, sklanjajući se od robota i androida. Možda je čovek obavestio druge, ali on je bio na pravom putu. Levo, pravo, hop, desno... Robot! Čučne i stapa se sa senkom mašine što je zujala. Opasnost nestaje.

Ustaje, trči, hop, hop, levo, pravo... Opet u cevi i tako dugo i oprezno, iz jedne Kupole u drugu. Možda ga traže, žele njegovu kožu, smrt, možda žele da mu otmu zvezde iz očiju i misli. Ali zi iz šuma je neuhvatljiv i lukav. Obilazi prepreke, ostavlja prazne klopke, zaustavlja dah, nepomičan je, a onda ponovo beži. Pred očima mu zvezde i duga, vatrena kosa zamamne žene koju je dugo gledao. Zi se povlači ka izlazu, zi zadovoljan i srećan. Čuči satima i ne napušta cev, dok robot ne nestane. Instinkt mu je otvarao pravce. Mali goli mutant beži ka izlazu. Prenoćio je kao nekad, iza hrpe otpadaka, mašina, izgladneo i iscrpljen. Hrane više nije bilo, glad je čupala i slamala volju. Ali, san je donosio zvezde koje su se vitlate kao vilinska kosa.

Drmanje ga baca o zid. Ogromna platforma se diže i on se, zrno praha u veličanstvenosti Grada, ponovo bori i želi život i spas. Ljudi su možda tu negde, čekaju ga i prete, vrebaju.

Toplo je, čak prevruće. Otpad zrači, negde je usijan, smrtonosan ako mu se primakne bliže. Ko gleda senku u hrpi otpadaka? Zvukovi mu paraju uši, mnoštvo robota u blizini, savija telo u strahu. Tako blizu izlaza oseća čudovišnu strepnju i bol. Prazni se ponovo i grči u senci.

On čeka kraj. Mnogo ih je oko njega, svuda su. Zi posmatra iz svog

nesigurnog skloništa i strah se vraća i vraća, i udara u malo, nezaštićeno, golo telo. Iz usta izlazi tiha, nepomućena pesma smrti i sreće. Zi će umreti zadovoljan, u borbi i pokretu.

Gleda u poznate otvore: mirisi spolja mu izmamljuju tihe uzdahe i jecaje iz grla, prsti bez noktiju pritišću uši, daleki a tako blizu mrak zove i opominje. Vreme je.

Iskače i ruši sve oko sebe. Bol se lepi za njega sa svakog predmeta koji dodirne, ali malo, glatko telo juri ka otvorenom izlazu iz Kupole. Hop, hop... blizu je, još samo malo. Već su ga opazili i metalni piskovi robota ga zaglušuju. Gone ga i smrt ga dodiruje svojim ledenim dahom.

Ubiti, ubiti, ubiti! Zver! Zver je u Kupali! Zver se uvukla u Grad i programirane mašine bacaju vatrene strele što tope krš oko njega. Mala senka oseća kako ga vatra zahvata po nogama i rukama i baca uvis. Kotrlja se, vrišti u bolu i pada kroz otvor...

• • •

Jedna snažna ruka steže dečakov vrat i on se uzaludno bacaka. Lice se unosi u njegovo i...

... Ah! Taj glas, taj poznati zadah, to lice bez pokreta, on ih poznaje! Čuje i prepoznaje Orangov glas:

— Ohoj, Bezubi! Da ne poveruješ očima, ali ono tvoje malo buljooko čudo je opet ovde!

Velika senka se nadnosi nad njim i odvaja ga od Orangovog čvrstog stiska. Snažne ga ruke mažu nečim osvežavajućim što otklanja bol, a onda ga umotavaju u krpe. Širom otvorena, bezuba usta, cere se i melju:

— Velikih mi Šuma! Gotovo da si ceo izgoreo, sinak!

— Mali me uj'o k'o besan pas! — reče Orango. — Pomislio sam da dobivamo nešto posebno kad sam čuo svu onoliku buku i jurnjavu, pa sam se bliže primak'o. Svi su se roboti bili uzmuvali... Gotovo da me je obuzela prpa i za nas same! Onda ih je jedan bledi glavonja smirio... Kad vi'š, sve zbog ovog tvog derleta!

Kiša je pljuštala, ali to njima uopšte nije smetalo, gotovo da je nisu ni opažali. Dečaku je, posle svega, godio okrepljujući talas kišnih kapi. Bio je među svojima, na otvorenom, na kiši, u mraku... čeljusti Grada zatvorile su

se uprazno.

— Tako... ovde si ponovo na sigurnom, sinak. Ma ne boj se više, oni nikada ne izlaze iz Grada. Verovatno misle da su te ukokali zauvek... — Dugo ga je obrtao i merkao. Onda se ponovo naceri. — Pa? Jesi li video taj svoj Mesec i sve te đavolje zvezde ovog mračnog i vlažnog neba? Što ćutiš, sinak? Izgubio si i jezik u Gradu, a: Zvezde... ma nemoj!

Ali glas mu je bio topao zbog ponovnog susreta. Bezubi protrlja svoje vlažne čekinje i nasmeja se.

— Al' ipak mi je drago što si među nama, balavče! Izbris'o sam te iz pamćenja, jer je samo ludo stvorenje poput tebe moglo poželeti da uđe u ovaj prokleti Grad! Ali ti si ipak uš'o! I izaš'o! I to je dovoljno. Bezubi poštuje hrabrost, makar je nosio i deran poput tebe! Vidim da si silno zagrizao u muku... Ali oporavićeš se, mutant si, i jak...Ovde si, o Šume! ovde si, stvaran k'o ovo svetio čudo pred nama. I? Šta si sve video onde? Znam da si naš'o te svoje zvezde, to ti piše na licu, sinak. Spavaju, kažeš? Pa, sinko, gotovo da samo to i rade... Zveri? Ha! Oni su nas takvima stvorili... Ali mi smo ipak ovde, čvrsto stojimo na ovoj blatnjavoj zemlji, imaćemo snage da opstanemo i dalje. Bar mi mutanti imamo vremena napretek!

— Strah — strah im je u očima, Bezubi...

— Strah? — Dakako, plaše se svega, a najviše sebe samih. Razumećeš i to jednom. Da, plaše se i od ovoga napolju. Ne smeju da pogledaju zemlju kakvom su je učinili i šta su napravili od nje. Zato i bež̀e u te svoje snove i čaure u kojima si ih video, gde nema divljih žgoljavaca poput tebe...

— Njihove žene... — dečakov glas zamuca — one imaju velike kose... — a sećanje mu je igralo pred očima. — I čine sve ko odrasli mutanti po Šumama... video sam to.

— Ah? — naceri se Bezubi. — Vidi ti njega, balavca! Nije se ni ispileo, a već žene, a? Da, da, sinak. Treba da znaš i za žene iz Grada, žene koje su tako divne i daleke i koje opijaju mozak jače od najluđih trava u Šumi! One zaluđuju i one tamo, a kamo li neće nas, mutante! Kose koje sjaju? Pusti to sada, sinak. Jednom ću ti pričati i o tome, ja, ja a ne onaj ludi starac Koaska! Dolazi vreme kada će te i to stegnuti u svoj vreli stisak, da... Šta je? Gledaš u taj Grad kao da bi se vratio u njega?

Dečak se trže kao oparen. Događaji' su na kraju postali preteški za

njega. Umorno nasloni glavu na Bezubog.

— Bezubi... Video sam zvezde, onde... mnogo, mnogo, k'o puno prstiju na ruci...

Bezubi se nasmeši i potapša ga po uvijenoj glavi. Dečak je dobio svoj šareni san.

— Ludi dečače! Bio il' ne bio, al' uspelo ti je što nije nikome do sada! Grad nije uspeo da te proguta, taj Grad što klizi i ostavlja svoj otrovni trag i strahotnu, izgorelu zemlju. A ona živi, diše i živi, zapamti to, sinak! Samo što sada u njoj ovde nema ničeg, kao i u Gradu... A mi smo paraziti, kao sitni kičeli, što se prilepe i sišu krv dugo, danima, godinama... Životarimo ovde uz njega, tučemo se, lomimo kosti jedan drugome i to radi čega? Ali uspećemo jednom, kao i sva zemlja ovog planeta! Bezubi je možda sirov i grub, al' pamti govor starijih... Tada ni tvoje zvezde neće biti daleko, sinak.

Bezubi srete pogled krupnih očiju bez kapaka. Dečaka je opijala njegova rečitost.

— Pa, eto... To bi bilo sve o Gradu, sinak! Grad ide svojim putem, mi našim. Al' mi mutanti smo slobodni! Danas ovde, sutra onde, i tako redom... Možda smo divlji, primitivni, zveri, šta li već... al' smo svoji,..

— Kada će Kiše stati, Bezubi? — Dečakovo pitanje odjeknu u tami.

Bezubi ga blago opauči po čelu.

— Čut'! Od tvojih reči dođu samo neprilike, malac! I da te više nisam čuo da spominješ te svoje zvezde... Bar ne večeras!

Mali mutant i Bezubi okrenuše se Gradu. Izlazi su se zatvarali, Grad je ponovo postajao opasnost, smrt, san i kob.

— Jednom... Bezubi lagano podiže ruku prema Kupolama, koje je kiša obavila maglom i isparenjem — jednom ćeš, možda, ponovo ući tamo, sinak, kad glas Bezubog postane mek i slab, a oči izgube svoju oštrinu a mišice ugasnu, ali, taj put ćeš biti sve pre nego zver, to ti Bezubi kaže.

I dečak je duboko u sebi znao da će tako i biti.

— Idemo sada — reče Bezubi — dok nam Kiše sasvim ne speru tragove povratka i zatvore ulaze u skloništa! Ara, Orango! Dižite svoje lenje guzice, pa da se gubimo odavde! Velike vode dolaze, sinak. Kiše tek

što nisu stigle. Drž' se, sinak, leđa Bezubog nisu baš kao nekakva nosiljka, al' su široka i jaka! Idemo! Dalek je put za nas skitnice, daleko k'o te tvoje đavolje zvezde... Svih mi Šuma, zvezde!

Michael Shaara:

Grenville's Planet

Preveo Božidar Stančić

Grenvilleov planet

Wisher nije zapazio svjetlo jer se nalazio straga, sam. Mirno je sjedio u tihom brodu, opušten, ne misleći ni na što. Nije se dosađivao, već naprosto nije više bio oduševljen. Poslije četrnaest godina službe na kartografiji, čak su i neobični nepoznati svjetovi bili za njega neprivlačni, a ono malo mašte koju je imao usredotočio je na malu farmu, koju je vidio na južnim ravnicama Vege VII.

Svjetlo koje Wisher nije vidio povećavalo se, i njegov suvozač, mladi Grenville, dugo je i rastreseno promatrao pojavu. Kad je svjetlo postalo jače i zasljepljujuće, Grenville se iznenadio, dugo je promatrao ekran a zatim brižljivo odredio udaljenost. Premda je planet bio udaljen nekoliko svjetlosnih minuta, već je bio neobično sjajan. Grenville je zaneseno promatrao kako planet biva sve veći, pojavili su se i sateliti, njih četiri, što su blještali kao biseri kružeći oko planeta. Grenville je iznenađen promatrao plavetnilo i svjetlo, najsjajniji prizor koji je ikad vidio. Uzbuđen, pritisnuo je zujalo da pozove Wishera, ali se on nije pojavio.

Grenville nije usporavao brzinu broda i uskoro je svjetlo bilo neizrecivo sjajno. Nevjerojatno je da bi neki planet mogao ovako blistati, kao golemi dijamant. Dok ga je promatrao, svjetlo je počelo dobivati nejasne oblike pahuljastih oblaka, plava boja je postala sve jača i dublja. Prije nego što je zapazio prvi zastor oblaka, Grenville je shvatio o čemu je riječ. Pozvonio je Wisheru uporno i ovaj put se Wisher pojavio. Kad je na ekranu opazio vodu, primijetio je:

— No, to je ipak malo previše!

Osim nekoliko krpica oblaka, sve ostalo je bilo plavo, a to ostalo bila je voda. Grenville se nasmiješio. Tekući planet!

— Što kažeš na takav hir prirode? — zapitao je veselo. — Jedan slučaj na milijun, ha, Same? Kladim se da nikad nisi vidio nešto takvo.

Wisher je odmahnuo glavom gledajući ekran. Zatim je dohvatio komande i počeo manevrirati. Kružili su oko planeta polagano, u spirali, prema tehnici kartografske službe, promatrajući na radaru tamnu stranu. Kad su prispjeli na svjetlo, bili su sigurni: na tom planetu nema kopna.

— No — počeo je Grenville — to se, dakako, moralo jednoga dana dogoditi. Ako pogledamo Zemlju, gdje je kopno samo četvrtina... pa ako uzmemo vjerojatnosti, ima izgleda da postoje planeti gdje nema kopna.

— Da — rekao je Wisher i postavio se pred ekran.

— Spuštamo se — rekao je, na što ga je Grenville iznenađen pogledao.

— A kamo?

— Malo niže. Hoću vidjeti ima li života u ovom oceanu.

• • •

Budući da je svaki planet bio potpuno novi svijet i da se nisu mogla primijeniti stečena iskustva, Wisher je bio odlučio da poduzme mjere sigurnosti. Bez njih bi posao kartografa bio u zamci. Nigdje u svemiru nisu bile toliko potrebne mjere sigurnosti koliko u neistraženim predjelima. Pravila sigurnosti bila su složena, djelotvorna i predviđala su sve slučajeve. Njima i duguju život ljudi iz kartografske službe i ostali sudionici u osvajanju svemira.

Ipak, neke stvari pravila nisu mogla predvidjeti.

Prema planu su se spustili niže, u stratosferu i kroz sloj oblaka sišli do visine od 400 metara. Ispod njih se more pružalo na kilometre daleko do gologa obzorja. Promatrali su vodu na ekranu pod najvećim povećanjem. Iznenadili su se što se u tolikoj vodi vidi tako malo. Nije bilo jata riba, nije bilo morskih algi. Tek poneki neodređeni oblik ili skupina sićušnih biljnih organizama.

Wisher se spustio još malo niže. U svijetu gdje se evolucija ograničavala na morske dubine, bilo je preporučljivo držati se na udaljenosti. Na ostalim je svjetovima Wisher vidio goleme i nevjerojatne stvari.

S te su visine otkrili otok. Mali, premali da bi ga zapazili izdaleka: jedva osam kilometara dug i tri širok, kao mala tamna cigara, usamljena na tekućoj površini što se sjajila plavo-zeleno.

Grenville je prasnuo u smijeh kad je opazio tu tamnu ogoljelu mrlju usred površine vode.

— Kad to pokažemo momcima — rekao je veselo. — Uključi kameru! Kakav će to film biti! — Grenville je bio ushićen. Taj je planet on našao, on će i pisati izvještaj o njemu, jer je to njegovo otkriće. Čak bi mu mogao dati i ime, pomislio je, a pri tome se zarumenio i srce mu je počelo življe kucati. Bilo je već takvih slučajeva. Kad dođu turisti, vidjet će planet Grenville, najsenzacionalnije čudo svemira.

Dok je mladić tako sanjario, Wisher je okrenuo letjelicu i polako nadlijetao otok. Bio je pokriven nekom vlaknastom zelenkastom vegetacijom. Wisher je poželio da se spusti niže, ali je odlučio da najprije istraži postoji li još koji otok. Na visini od oko 350 metara nadlijetali su planet. Nisu vidjeli drugi otok, ali ga je radar zabilježio. Taj je bio veći, a blizu njega, na jugu, bio je još jedan. Oba uska i duguljasta, poput cigare, s istom zelenkastom vegetacijom. Oblaci su ih lako sakrivali od pogleda pri prvom nadlijetanju.

Otriće daljih dvaju otoka razbilo je draž, gotovo da je to bilo razočaranje. Grenville bi bio radosniji da planet nije imao kopna, ali se pomalo vraćalo njegovo zadovoljstvo pri pomisli da će turisti ipak dolaziti, jer se tako ipak može aterirati.

Na mračnoj strani nisu otkrili ništa. Kad su se vratiii na svijetlu stranu, Wisher je odlučio da oprezno ateriraju.

• • •

— Čudno — primijetio je Wisher promatrajući dine na obali.

— Što? — Grenville je gledao lice svoga druga preko okna na kacigi.

— Ne znam. — Wisher se polako okrene gledajući šikaru. — Nisam oduševljen ovim mjestom.

Grenville je šutio. Na otoku nema ničega što bi ih moglo napasti. Provjerili su: ondje postoje mali četveronošci, ali oni su veliki poput psa, bučni i spori.

— Valja se čuvati zmija — reče Wisher odsutna izraza lica, podsjećajući se na upute u pogledu zmija i insekata. Začudo, ovdje gotovo i nije bilo insekata.

Oba su muškarca bila blizu svoje letjelice. Nikad ne valja napustiti brod prije nego što su u potpunoj sigurnosti. A Wisher se iz neobjašnjivih razloga nije osjećao sigurnim.

— Što kažu ispitivači zraka?

Grenville je pročitao mjerne instrumente.

— Zrak je u redu. — Wisher se opustio i otvorio kacigu, pa duboko udahnuo. Svježi i čisti zrak napunio mu je pluća i oživio ga malo. Skinuo je kacigu i ogledao se.

Letjelica je sletjela na najviši dio plaže, prilično daleko od mora, i sad je stajala na crvenkastom i vlažnom pijesku. Na sjeveru more, na jugu kržljava vegetacija. Biljke su bile preuspravne i previše ukočene da bi bile kao prašuma: visoke su bile oko 3,5 metra. A ta ukočenost i neobična pravilnost rasporeda smetala je Wishera.

Ipak, kad je udahnuo svježi zrak, vratilo se povjerenje. Imali su puške, brod i alarmni uređaj. Ništa ih nije moglo ugroziti. Grenville je donio rasklopne stolce i sjeli su i razgovarali do sumraka. Tada su se pojavila dva satelita.

— Dva mjeseca — primijeti Wisher.

— Pa što?

— Mislio sam... mislio sam na plimu. Četiri velika satelita mogu udruženim djelovanjem izazvati strahovitu plimu.

Grenville se naslonio.

— I onda?

— Pa, tako su vjerojatno nestali kontinenti.

Grenville je bio previše zanesen svojom slavom kao otkrivatelj planeta Grenville da bi se zabrinuo za plimu.

— Prepustimo tehničarima da razbijaju time glavu — rekao je ravnodušno.

Ipak, Wisher je i dalje razmišljao. Plima je zaista mogla biti uzrok nestajanju kopna. Kad se četiri satelita nađu zajedno i počnu rasipati svoju privlačnu snagu, u stanju su dići golemu masu vode i razviti snagu trenja

kao nijedna erozija na Zemlji. A ako se ovakva erozivna snaga događa milijardama godina... i Wisheru je bilo jasno: ako su plime tako udarale kontinente toga planeta, ovi otoci ne bi se mogli nalaziti ovdje, pogotovo ne s takvim pijeskom i stijenama. Jedna takva plima, kakvu mogu izazvati ti sateliti, bila bi dovoljna da to rastvori.

— No — dodao je — plime su možda rijetke, možda svakih stotinu godina. — Bojažljivo je promatrao nebo. Dva vidljiva satelita bila su daleko jedan od drugoga. Pogledao je more i sjetio se prvoga dojma, neugode koju je raspršio tek pogled na kopno. Razmišljao je opet.

Evolucija. Milijardu godina pod morem, bez kopna na kojem bi se razvijale prve vrste sisavaca. Što se događa ondje pod površinom sada dok on promatra more? To ga je uznemirivalo. Kad su ušli u brod da prenoće, Wisher je hermetički zatvorio poklopac i uključio uređaj za uzbunu.

• • •

Usred noći ih je iznenadio alarmni uređaj i Wisher se prestrašio. Brodu se približila neka životinja, veća rastom, uznemirujući čudna i svilenasta. Udaljila se prije nego što su je dva astronauta-katrografa mogla pogledati, no uređaj ju je fotografirao. Wisher je teško ponovo zaspao, a ujutro je, ne spominjući to sudrugu, osjetio želju da odmah odjuri prema posljednjoj zvijezdi čiju su kartu morali načiniti prije nego što se vrate u bazu. No, pravila su određivala i da ponesu žive primjerke faune i flore svakoga planeta kad god to uzmognu, kad god im ne prijeti opasnost. Dakako, ovaj put su ih mogli ponijeti. Trebalo je da ostanu dovoljno vremena ovdje i da brzo skupe nekoliko uzoraka bilja i životinja s kopna i iz mora. I Grenville je bio nestrpljiv da što prije stigne u bazu, ali iz drugih razloga.

»Sad sam slavan, ja, Grenville«, stalno je mislio.

Sutra ujutro su još jednom nadletjeti planet. Kad kartografski radar registrira oblik, veličinu i položaj otoka, oni će se spustiti sasvim nisko da bi bolje razgledali tragove životinjskih vrsta.

Nisu zapazili mnogo. Nekoliko životinja čvrste dlake i — kako je Wisher predosjetio — mnogo zmija i guštera. Naprotiv, vrlo malo riba i gotovo nijedne ptice. Kad su sve dovršili, spustili su se na prvi otok, kojem je Grenville već dao ime. Budući da je na jugu bio još jedan otok, prvom je otoku dao ime Sjeverni Grenville i dugo se smješkao blaženo svojem otkriću.

• • •

— Ne približuj se previše vodi!

— Neću, mama — odvratio je Grenville dječjim glasom i vedra lica. — Istražit ću vegetaciju na rubu.

— Ostavi pušku, uzmi revolver, praktičniji je.

Grenville kimne i udalji se, vukući vreću za uzorke. Wisher se mrmljajući okrene prema moru.

»To nije normalno« — pomislio je, »da golemi ocean srednje temperature bude s tako malo morskih stanovnika, jer ocean je, bez sumnje, mjesto gdje je počeo život.« Zamišljao je mnoštvo ružnih stvorenja, sluzavih, kojima je ovo more nastamba i koje su uzrok sterilnosti tih voda. Približivši se vodi, bio je na oprezu. Najprije ga je.iznenadila činjenica da nema školjaka ni rakova, ni rakovica, ni puževa, pa čak ni najsitnijih morskih bića. Ničega. Plaža je bila pusta, samo gol i mrtav pijesak. .

Stajao je nepomično blizu mora. Sad je bio siguran da im prijeti opasnost. Obale svih mora umjerene temperature koja je dosad vidio bile su pune sitnih živih bića ili tragova takvih bića. Uvijek je bilo školjaka, ribljih kosti, crva, kukaca, ponekad u naslagama, posvuda. A ovdje nije bilo ničega. Samo voda i pijesak.

Wisheru je bilo potrebno mnogo hrabrosti da se približi vodi, plitkoj pri obali. Sagnuo se i uzeo nekoliko uzoraka pa se brzo vratio u brod. Uskoro je kroz okno zabrinuto promatrao ocean. Voda je bila u svemu nalik na vodu na Zemlji, nije sadržavala ništa škodljivo, ali ni živih bića koliko na Zemlji.

Kad se Grenville vratio s uzorcima flore, Wisher je spomenuo nepostojanje školjaka na obali.

— Pa, k vragu — odvrati Grenville — valjda im se ne sviđa ovdje.

»I to s razlogom«, pomisli Wisher i glasno doda:

— Kompjuter je ustanovio elemente putanja ovih satelita.

— I?

— Ti se sateliti nađu udruženi na nebu svakih sto dvanaest godina i

izazivaju plimu visoku dvjesta metara.

Činilo se da Grenville ne shvaća.

— Plima — nastavio je Wisher čudno se smiješeći — nadvisuje za sto pedeset metara bilo koju uzvisinu na ovom otoku.

Tek tada je Grenville raskolačio oči, zbunjen. A Wisher zamumlja i nogom udari po pijesku.

— I kamo su sada nestale životinje?

— Možda su se utopile — polako će Grenville.

— Jest, uokliko nisu amfibije, što zacijelo nisu, ili ako ne iskrsne neka nova vrsta nakon evolucije svake stote godine.

— Hm — zamumljao je Grenville i sjeo. — To se ne može pojmiti.

Kad je spazio da je Grenville zbunjen, Wisher se okrenuo i počeo koračati polako plažom.

»Pijesak je već druga stvar«, pomislio je. »Ali zašto je ovaj otok ovdje?«

Umjetni otok. Wisheru je taj atribut odjednom sinuo. Zacijelo je to tako. Umjetni otok. Sagrađeni otok, sagradila su ga stvorenja koja žive duboko pod površinom mora.

• • •

Grenville se spremao da pođe. Stajao je i nervozno gledao valiće na površini vode, zgrčivši prste na pištolju... Čekao je da Wisher dade znak. A ovaj je bio naslonjen na brod.

— Ne možemo sada otići — rekao je mirno. — Nemamo dokaza, a i nije bilo znakova opasnosti.

— Što se mene tiče, dokaza ima dovoljno — živo će Grenville. Wisher je rastreseno kimao glavom. Razmišljao je. »To se može shvatiti. Evolucija je bila neprekidna, s fazama adaptacije i modifikacijama kao i posvuda u svijetu. No, kad su se ovdje sisavci počeli pojavljivati na kopnu, nisu imali prostora za razmnožavanje, a svakih stotinjak godina odnosila ih je plima kad je rastvarala i gutala kontinente. To ipak nije zaustavilo evolucije i ona se nastavljala pod vodom. Napokon je iz toga proizišla inteligentna vrsta.

Tko zna na što nalikuje ili do kojeg se stupnja razvila. Zacijelo je značajno evoluirala, inače ne bi mogla uraditi nešto takvo.«

Prekinuo je nit misli uvjeravajući se da gradnja otoka ništa ne dokazuje. I stari su Egipćani na Zemlji gradili piramide, uz težak rad, a ipak se ne može ustanoviti koliko su oni bili evoluirali. A ne može se reći ni kakav razlog ima gradnja ovoga otoka. Je li to zoološki vrt?

Ne. Kad bi morska stvorenja zaželjela zoološki vrt, ona bi ga prirodno sagradila pod morem ili na mjestu gdje bi se po volji mogla kretati i gdje bi životinje mogle živjeti u komorama. A da je otok zoološki vrt, stanovnici bi se morali pokazati odmah nakon njihova dolaska. To ga je još više zbunjivalo. Zašto ih nitko nije došao pogledati? Nezamislivo je da je takav otok potpuno nenastanjem i da je dolazak letjelice ostao nezapažen.

No, ta stvorenja nisu mogla biti obične ribe... moraju imati ruke... ili ticala. Zamislio je neku vrstu sipa obdarenu inteligencijom i stresao se. Okrenuo se prema Grenvilleu.

— Jesi li uhvatio koju životinju?

Grenville je odmahnuo glavom.

— Nisam, samo malog guštera. Imam samo biljke.

Na Wisherovu se licu vidjelo uzbuđenje.

— Moramo se domoći jedne od onih životinja koje su dolaskom uključile alarmni uređaj. Ostalo neka ide k vragu! Neka štab trlja sebi glavu time. — Otvorio je vrata i ušao u letjelicu držeći u ruci vreću s uzorcima. — Pripremit ću sve za odlazak, a ti pokušaj uhvatiti tu životinju.

Grenville se okrenuo i otišao — da se više i ne vrati.

• • •

Kad su prošla tri sata, a Grenville se još nije vratio, Wisher je iz sanduka za oružje izvadio pušku velikoga kalibra. Zažalio je što nema izviđački aviončić. Brod je bio preglomazan za polagani let na maloj visini.

Bilo je očito da krši pravila. Čim se Grenville nije vratio, morao ga je smatrati mrtvim i odletjeti sam. Poslije bi jedan odred pošao da pronađe Grenvillea ili ono što je od njega ostalo. Sve je to Wisher znao dok je punio pušku, znao je da ne smije kršiti pravila i upute, ali se je uvjeravao da se

neće nepotrebno izlagati opasnostima, i ako odmah ne nađe Grenvillea, vratit će se i brodom napustiti planet. Znao je da će uvijek prekršiti takvo pravilo nađe li se u takvoj situaciji, za Grenvillea ili za bilo kojega druga.

Prije nego što je pošao, poduzeo je mjere zaštite broda. Namjestio je zaštitne ekrane tako da svako stvorenje bude odmah uništeno dođe li na dvjesta metara od broda. Ako se Grenville vrati prije njega, to mu se neće dogoditi, jer se te veze isključuju na karakteristike njihova glasa. Vrati li se Grenville i ne opazi odmah svoga sudruga, znat će da je uključen sustav za uzbunu i zaštitu. A ako se ne vrati nijedan od njih, brod će napokon sam eksplodirati.

Plaža je bila široka i protezala se u luku unedogled. Bilo je lako slijediti duboke Grenvilleove tragove.

Uspravne stabljike vegetacije drhturile su na vjetru. Wisher je pošao Grenvilleovim tragom. Došao je u napast da ga zazove, ali se suzdržao. Ne smije praviti buku.

»To će biti kraj pustolovina«, uvjeravao se koračajući. »Ako se izvučem, vraćam se definitivno.«

Tragovi su iznenada skretali u neku zloslutnu šumicu. Wisher je oprezno počeo obilaziti mjesto gdje je Grenville ušao u šumu. Drveće oko njega bilo je neplodno i vlažno. Ništa se nije micalo. No, odjednom je do njega dopro prasak eksplozije. Brod! Nešto se približilo brodu! Suzdržavao se da ne potrči, pušku je držao pripravnu za pucanje, znajući da se brod može sam braniti. Zatim je oprezno pošao dalje. I stropoštao se, upao je u jamu preko koje je bilo naslagano lako šiblje. Nešto je škljocnulo i on je osjetio kako mu se sklopio metal oko nogu, razdirući mu kožu i meso i lomeći kost. Upao je u jamu do ramena i u trenu je shvatio što se dogodilo. Bila je to stupica za životinje.

Posegnuo je rukom za puškom, što je ostala vani, ali je ona bila izvan dohvata, nekoliko centimetara dalje od dosega. Njegove noge... noge! Osjećao je neizdrživu bol kad ih je pokušao pomaknuti. Izvukao je iz korica revolver i čekao. Nije se plašio. Prekršio je pravila i evo što mu se dogodilo. Predosjećao je to. Sad je čekao.

Nitko nije došao.

Zašto? Zašto? To se dogodilo i Grenvilleu. Ali Zašto? Sad je na njemu bio red. Nije mogao shvatiti razlog, ali je osjetio znatiželju. Pogledao je na

dno jame i spazio krv što je tekla iz njegova tijela. Shvatio je da će umrijeti. Preostalo mu je malo vremena. Nije gubio nadu. Možda naiđe koje stvorenje i on će vidjeti na što je nalik. Poželio je da dođe. U magli koja je obavijala njegov duh i svijest, on se borio s mišlju treba li da ubije tu stvar što bi došla i neprekidno se pri tome pitao: zašto? Na žalost, izdahnuo je prije nego što je netko došao.

• • •

Stupice su bile iskopane noću. Stvorenja su izišla iz mora da bi iskopale rupe u zemlji rezervata — jer taj je otok bio rezervat — zatim su se vratila u more i čekala. Stvorenja su zapazila svemirski brod odmah i shvatila šu i cilj njegova dolaska. Najbolji mozgovi mora su se sastali i izradili plan: golema stvorenja, nalik na sipe, neizgovorivih imena, ali s tehnologijom koja nije mnogo zaostajala za zemaljskom, savjetovala su se i shvatila. Trebalo je da se domognu letjelice i zato je valjalo udaljiti Zemljane, i zato je Wisher umro.

No, na veliko iznenađenje stvorenja, brod je bio još živ. Uzdizao se tih i usamljen na bjelini pijeska. U njemu se nastavljalo ravnomjerno pulsiranje, a nedaleko od broda ležalo je truplo bića koje se previše približilo brodu. Ostali su panično pobjegli.

Vrijeme je bilo zanemariv faktor za ta inteligentna bića nalik na sipe. Ona su već dobila bitku: mogla su čekati i razmišljati. Prolazili su tako i sati, došlo je poslijepodne. Rijetki su se valovi pjenušavo razbijali o plažu, a stvorenja su se radovala. Sad im je otvoren put u osvajanje svemira.

Dakako, u brodu se nastavljalo ravnomjerno tiktakanje i crvena se kazaljka približavala ništici. Za nekoliko trenutaka brod će eksplodirati, s njim će eksplodirati i biti uništen i otok. No, to stvorenja nisu mogla znati. Ona su se našla pred neobičnom činjenicom koju nisu mogla predosjetiti. Kao što Wisher nije mogao spoznati pravu prirodu planeta, tako ta bića nisu mogla spoznati pravu prirodu broda i time se ciklus zatvarao. Sekundu po sekundu, slijepom preciznošću stroja, igla se približavala cilju, crvenoj točki.

Na plaži, pak, pjenili su se valovi i stvorenja su se skupljala.

Živko Prodanović:

Najveća tamnica samoće

Naslušao sam se mnogo priča o raznim idiotima. O onim slavnim, povijesnim, i o onima svakodnevnima, iz susjedstva. Razmjere njihovih i besmrtnih i bezimenih idiotskih postupaka vrlo su velike, ali, siguran sam, da ih ja sve nadmašujem. Nikada otkad je svijeta i vijeka nije bilo tako velikog, samoinicijativnog blesana kao što sam ja. Niti će ga ikad biti. Ja sam posljednji i apsolutno najveći u toj brojnoj vrsti i nikada me nitko neće nadmašiti.

Živim i to je moje najveće prokletstvo. Vrlo bih rado mijenjao svoj nevrijedni život za bilo što, za obični kamen, za koru drveta, za prašinu sa ceste, za otisak medvjeđe šape, ali, na žalost, to je neizvedivo.

Moj će život trajati najmanje još tisuću godina i ništa ne može promijeniti užas te besmisleno tvrdoglave činjenice. Ona je podlo zarivena u moj umorni, glupi mozak i kada me samoća podsjeti da će zaista tako biti, urlam od straha, nemajući snage da zaustavim krikove koji izviru u mojoj, ništa manje glupoj, podsvijesti. Ostatak razuma mi govori da vrištanjem neću ništa izmijeniti, ništa dobiti, čak niti sebe samog zavarati. I zato pokušavam prije navale straha ostati miran, praviti se kao da ja s tim nemam nikakve veze, ali demon užasa u sekundi zagospodari mojim vladanjem, mojim glasnicama, plućima i ja vrištim.

Uzaludno, dugo, patetično i bez učinka.

Sjedim na brežuljku i promatram zemlju oko i ispod sebe. Sve je moje. Samo moje. I trava i drveće i pčele i potok i stoka. Sve biljke i sve životinje. Sve što vidim i sve to ne vidim. Granice mojeg vlasništva divovskih su razmjera. Posjedujem sela i gradove, tvornice, rudnike, avione, tenkove, mostove, izvore nafte, automobile, dragulje i tisuće i tisuće umjetničkih djela i vrijednih starina i sva blaga koja zaželim posjedovati. Ako zaželim.

Jedan sam cijeli dan proveo bacajući s mosta zlatnike, dijamantsko prstenje i skupocjene ogrlice u duboku rijeku. Kada sam ostao bez materijala za tu svoju bezazlenu igru minirao sam taj most i otišao potražiti neku drugu igračku. Našao sam je u ručnom bacaču. Gađao sam

automobile. U tome sam vrlo vješt — sa stotinu točno odmjerenih granata pogodio sam osamdeset i devet automobila. Odličan strijelac, zar ne?

Ja mogu činiti sve što zaželim.

Nitko me neće zaustaviti ako zapalim neki grad i sva dobra u njemu predam vatrenoj stihiji. Obično sviram na harfi za vrijeme požara. Da li znam svirati na harfi? Jasno da ne znam, a niti ne želim naučiti. Ako to nije bitno. Ionako s violinama Antonia Stadivarija i violama Nicole Amatija jedino što još mogu učiniti jest da potpalim vatru da se na njoj razgori plamen za pečenje. Ali to ne upotrebljavam često, jer lak kojim su se ti stari majstori koristili pri izradi svojih instrumenata nije dobar za okus pečenog mesa. Mnogo je bolje upotrebljavati nelakirano drvo.

Ja sam sam.

Ne usamljen. Sam. Sam! Jedini čovjek na cijelom našem planetu. U stvari, na mojem planetu. Svi ostali ljudi sada su samo kosturi koje svugdje pronalazim u golemim bijelim hrpama. Zato baš i ne volim prečesto zalaziti u gradove. Ondje je i najviše kostura, a i neka se gamad razmnožila da je to stravično. Ništa mi ne mogu, ali nije ugodno gledati kako bezobzirno caruju onim što je nekada pripadalo ljudima. Zaista su to neugodni prizori i obično ih izbjegavam.

Ja sam jedini čovjek koji je preživio bakteriološki rat iz 1998. godine. Spoznaja da je to bio posljednji rat u čovjekovoj povijesti ne može me baš usrećiti. Uostalom, pojmovi kao sreća, sloboda, zadovoljstvo, spokoj ili mir za mene nemaju više nikakvo praktično značenje. Sretan sam kada ne urlam od straha. Sretan sam kada ništa ne osjećam. Slobodan sam da se mogu proglasiti imperatorom cijelog planeta Zemlje. To činim ponekad, ali malo mi koristi od toga, pa čak nimalo ne uživam što sam vlastodržac jednog cijelog planeta jer nemam podanika.

Jedan od najvećih užitaka koji često sebi priređujem jest čitanje starih novina. Obično se cerekam kao mahnit čitajući sve one izjave državnika napisane prije izbijanja rata i ono što je napisano prvih dana rata.

Najvažnije riječi su i najgluplje, a najsmješniji dio svakako je onaj u kojem se objašnjava tko je prvi počeo i tko je više u pravu da nastavi do konačne pobjede. Svi su bili uvjereni u vlastitu nadmoć, a to oholo uvjerenje temeljilo se na nekoliko desetaka tajnih oružja koja su, jasno, svi imali, ali su blaženo vjerovali da ih protivnik nema. Kada su događaji otišli

predaleko i krenuli naopako, počelo je razbacivanje taktičkog nuklearnog oružja na ograničenim terenima, zatim su laserima izuzetno precizno uništavali jedan drugom satelite i objekte za promatranje, a onda su, zatečeni pat pozicijom, zaraćene strane počele ubacivati tajna oružja. Bez milosti.

Uzalud je britanski premijer James O'Hara. generalni sekretar komunističke partije Otočnih država, sa suzama u očima s govornice u Ujedinjenim narodima molio zaraćene strane da prekinu to besmisleno ratno haranje. Ujedinjeni narodi više nisu mogli ništa učiniti. Kada je glas predstavnika nezaraćenih strana postao možda malo preglasan ili preuporan u traženju prekida neprijateljstva došao je šef njujorške policije i sve pohapsio. U interesu njihove sigurnosti, kako reče, prije nego što je vlastoručno ustrijelio dvojicu diplomata koji su tvrdili da oni kao diplomati imaju imunitet i da ih nitko ne smije ni dirnuti.

No, čitanje tih starih novina zamara. Uostalom, ako ih sve pročitam, što ću raditi još tisuću godina? Jedva čekam kada će se sve pretvoriti u prašinu. Istini za volju ima mnogo izdržljivih materijala, ali većina neće izdržati tako dugo kao ja. Usamljenik koji će živjeti tisuću godina. Tisuću godina! Urlam i nije mi lakše.

Tko sam ja, osim što sam najveći idiot? Imam li ime i vlastitost? Ništa, baš ništa od toga. Ja sam povijesna anomalija. Slučaj, zaostatak prošlosti koja se neće obnoviti u budućnosti. Posljednji čovjek na planeti koji ne bi trebalo ni da postoji. Izuzetno blesava stvar, najblesavija, a ja sam sebi sara kriv za to.

Ili Oni?

Oni iz velikog tajnovitog svemira koje sam ugostio u svojoj kući. Gdje sam pogriješio? Zar nisam vidio što se oko mene zbiva? Tko bi to znao. Došli su i bili vrlo pristojni. Čak su i svoj izgled krili iza velikih srebrnih valjaka, jer su smatrali da nama Zemljanima možda ne bi prijao pogled na njihova tijela. Možda i ne bi, zato ih i nisam pokušavao nagovoriti da se pokažu u svojem pravom obliku. Uostalom, bilo je zanimljivo pričati sa srebrnim valjcima ugodna glasa i pristojna vladanja.

Ništa nisu tražili do informacija o svojitu do kojeg su stigli slučajno na svojem putu kroz nedokučive svemirske prostore. Lijepo sam odgovarao na njihova pitanja i ispripovijedao o nama sve što sam znao, a znao sam i sada znam mnogo, ta nisu zabadava zid moje radne sobe ukrašavale diplome

profesora povijesti i etnografije. Jasno da sam više govorio o lijepim stvarima nego o ružnim. U našim dugim razgovorima uspon čovjeka bio je oslikan kao u najljepšoj pjesmi, pravi ep o stvaralaštvu.

Pošto su cio tjedan proboravili kod mene, krenuli su svojim putem. Pitali su me da li bih prihvatio kakav sitan poklon u znak njihove neizmjerne zahvalnosti za moje gostoljublje i ljubaznost. Materijalne stvari ne smiju ostavljati, kazali su s izvjesnom dozom ljutnje zbog takve odredbe koja brani upletanje u razvoj nižih civilizacija. Tada sam ih zapitao, o ludosti moja, da li bi me mogli učiniti besmrtnim. To sam shvatio više kao vlastitu šalu, ali me je i zanimalo koliko su oni zaista ispred nas u svojem razvoju. Oni su bili prilično ozbiljni kada su mi objasnili da me ne mogu učiniti baš besmrtnim, ali da im je lako učiniti nešto što će mi pomoći da doživim i tisuću godina, a možda i mnogo više. Pojavila se nekakva cijev, usmjerila na mene, zatitrala je nekakva plavoljubičasta, pa žutocrvenkasta svijetlost i onda su otišli. Hokus-pokus-prcparatus, pomislio sam, štos s nekog svemirskog sajmišta, ali nisam bio u pravu. Odlučio sam napraviti mali eksperiment i zarezao sam se nožem po ruci. Zapravo, samo sam to pokušao učiniti. Ništa. Blaženo, blesavo ništa. Oštrica noža nije na ruci ostavila nikakav trag, čak ni crvenilo. Pokušao sam pritisnuti nož jače, ali bez ikakvog vidljivog rezultata. Čak sam se i velikom satarom opalio po prstima. Nije me ni zaboljelo. Sada kada razmišljam o svemu, mislim da su Oni uspostavili neko polje sila oko mene ili u mojem organizmu. Meni ne može ništa nauditi. Nema, kakav užas, načina da ozlijedim svoje tijelo, nema radijacije koja bi mu štetila, nema bakterija koje bi ga razorile. Pokušao sam čak i da ne jedem i ne pijem vodu. Ni nakon šest mjeseci nisam osjetio ni najmanje tegobe. Počeo sam opet jesti, zbog okusa, a često se i napijem najboljih pića, zbog okusa, naravno.

Mjesec dana pošto su Oni otišli, izbio je rat. Trilijuni i kvadrilijuni najzaraznijih bakterija okužilo je atmosferu i svi su ljudi pomrli. Kakva veličanstvena zabluda. Svaka je strana imala svoje bakterije i imunitet protiv njih, ali ne i protiv neprijateljevih!

Ja sam postao najslobodniji gospodar najveće tamnice samoće.

Zašto sam htio biti besmrtan? Zašto nisam zatražio da nu daju, recimo, glavni zgoditak na sportskoj prognozi? S tim bi novcima lijepo proludirao svojih i čovječanstva posljednjih nekoliko mjeseci. I bio bih mrtav kao i svi.

Ali ne, idiot je htio biti besmrtan.

Philip K. Dick:

Expendable

Preveo Zoran Milović

Onaj koji može biti žrtvovan

Izašao je na verandu i promatrao kakvo je vrijeme. Vedro i hladno — travnjak je bio posut kapljicama rose. Zakopča ogrtač i zabi ruke u džepove.

Dok je silazio stepenicama, dvije gusjenice, koje su čekale kraj sandučića za poštu, uzbuđeno i sa zanimanjem se trznuše.

— Evo ga, dolazi — reče prva. — Pošalji izvještaj. Dok je druga počela okretati ticala, čovjek iznenada stade i hitro se okrenu.

— Čuo sam to — reče.

Podiže nogu, cipelom ih skide sa zida i baci na beton, a zatim zgazi.

Okrenu se i požuri stazom prema ulici. Dok je hodao, okrenuo se i pogledao naokolo. Na grani obližnje trešnje skakutala je neka ptica, bezbrižno i veselo kljucajući plodove. Promotri je pažljivim pogledom. U redu? Ili...

Ptica raširi krila i odleti. Da, ptice su u redu. Od njih nema opasnosti.

Nastavi dalje. Na uglu ulice očeša se o paukovu mrežu, razapetu između obližnjeg grma i telefonske govornice. Srce mu stade uzbuđeno udarati. Stade mahati rukama po zraku kidajući mrežu. Dok se hitrim korakom udaljavao, osvrnu se preko ramena i baci pogled na ostatke paukova lovišta. Pauk je polako izlazio iz grma, osjećajući da je mreža uništena.

Za pauka je teško reći. Ne može se donijeti točna ocjena. Potrebno je još podataka... S njima još uvijek nema nikakvog kontakta.

Stade na autobusnoj stanici, topćući nogama ne bi li se ugrijao.

Autobus stiže i on se ukrcao. Osjeti iznenadno zadovoljstvo dok je sjedio pored ovih toplih, tihih ljudi, koji su nezainteresiranim pogledom gledali pred sebe. Blagi osjećaj sigurnosti prostruji mu tijelom.

Nasmješi se i opusti — prvi put u posljednjih nekoliko dana.

Autobus produži niz ulicu.

• • •

Tirmus uzbuđeno nekoliko puta mahnu svojim ticalima.

— Dobro, ako tako želite onda glasajte. — Požuri pokraj njih, van na humak, i doda: — Ali, prije nego što počnete, dopustite mi da vam još jednom ponovim ono što sam vam još jučer rekao.

— To već dobro znamo — nestrpljivo odvrati Lala. — Krenimo već jednom s time. Imamo već sasvim razrađene planove. Što nas još zadržava?

— Više je razloga zbog kojih želim govoriti ovdje pred vama — reče Tirmus i pogleda okupljene bogove. — Cijelo Brdo spremno je krenuti u borbu protiv spomenutog Diva. Zašto, zbog čega? Znamo da on nije u stanju komunicirati o ovome s drugim predstavnicima svoje vrste... to je jasna stvar, koja uopće ne dolazi u pitanje. Tip vibracija i jezik kojim se koriste onemogućuju ih da prihvate njegove ideje o nama, o našem...

— Gluposti — upade Lala. — Divovi sasvim dobro komuniciraju među sobom.

— Ne postoji izvještaj o Divu koji bi razglasio informacije o nama! — Vojska se nestrpljivo talasala. — Nastavi samo — reče Tirmus. — Ali to je ionako nepotrebno rasipavanje snaga. On je bezopasan ... odsječen od njih. Zbog čega utrošiti toliko vremena i...

— Bezopasan? — odvrati Lala i zagleda se u njega. — Zar doista ne razumiješ? On zna!

Tirmus krenu niz humak, govoreći:

— Ja sam protiv bespotrebnog nasilja. Moramo sačuvati naše snage. Jednoga dana bit će nam potrebne.

Obaviše glasanje. Kao što se očekivalo, vojska je bila za prijedlog da se krene u borbu protiv Diva. Tirmus uzdahnu i stade na tlu crtati plan napada.

— Ovo je mjesto gdje živi. Može se očekivati da se tu ponovo pojavi negdje potkraj razdoblja. Dakle, kako ja ocjenjujem situaciju...

Nastavi izlagati, crtajući planove i kretanje u mekom tlu.

Jedan od bogova okrenu se i nagnu prema drugom, dodirujući njegovu antenu svojom:

— Taj Div. Nema nikakve šanse. Na jedan način čak mi ga je i žao. Kako mu je uopće uspjelo da se uključi u naš način komuniciranja?

— Greškom — odvrati drugi bog, smješeći se. — Znaš kako to već kod njih ide, kad zabadaju svoj nos u tuđe stvari.

— Ipak, za njega to neće dobro svršiti.

• • •

Pala je noć. Ulica je bila mračna i prazna. Pješačkom stazom dolazio je čovjek s novinama pod rukom. Hodao je žustrim, hitrim korakom, često pogledavajući naokolo. Zaobiđe veliko drvo što je raslo uza samu stazu i u nekoliko hitrih koraka nađe se na kolniku. Žurno prijeđe preko ulice i nastavi drugom stranom. Zađe za ugao i na istom mjestu kao i prije udari u paukovu mrežu, ponovo ispletenu od grma do telefonske govornice. Automatski podiže ruku i stade otirati kaput. Dok je kidao niti, iznenada začu tihi zujeći poziv, pomalo metalan, kao da dolazi iz samih niti: čekaj!

Zastade.

— ... pažljiv... unutra... čekaj...

Čeljust mu se čvrsto stegnu. Posljednje niti paukove mreže lomile su mu se u ruci dok je nastavljao dalje. Iza njega, pauk se kretao ostacima mreže, gledajući za njim. Čovjek se okrenu i pogleda za sobom.

— Samo mi još to treba — reče. — Nemam namjesti ništa riskirati, stojeći tamo, sav zapetljan u mreži.

Nastavi pješačkom stazom prema kući. Skrenu s ulice na stazu, zaobilazeći mračno grmlje. Na verandi zastade, pronađe ključ i gurne ga u bravu.

Iznenada stade. Unutra? Bolje nego vani, pogotovo noću. Noć je loše doba. Previše kretanja pod grmljem. Nije dobro. Otvori vrata i koraknu unutra. Debeo vuneni pokrivač ležao je pred njim, poput bazena ispunjenog tamom. S druge strane razabra mutan obris svjetiljke.

Do svjetiljke su četiri koraka. Podiže nogu.

Stade usred kretnje.

Što li je rekao onaj pauk? Čekaj? Čekao je, osluškujući. Tišina.

Izvadi upaljač i slaba, lelujava svjetlost razli se unaokolo.

Tepih mrava jumu prema njemu, uzdižući se u crnu plimu. On skoči van, ponovo na verandu. Mravi jurnuše za njim, žurno, grebući po podu obasjanom polusvijetlom.

Skoči na tlo i potrči oko kuće. Dok su prvi mravi dolazili preko verande, on je već okretao slavinu i grabio kraj cijevi za polijevanje.

Mlaz vode podiže i razdvoji rijeku mrava, razbacujući ih unaokolo. Stegnu vrh cijevi, žmireći kroz vodenu izmaglicu, i krenu naprijed, usmjeravajući mlaz čas na jednu čas na drugu stranu.

— Prokleti bili — izusti kroz stisnute zube. — Čekali su me unutra...

Bio je uplašen. Unutra — nikad do sada nisu bili unutra! Tamom obasjano lice orosi mu hladan znoj. Unutra. Prije nikada nisu ušli. Možda moljac ili dva... i muhe, naravno. Ali to je bilo bezopasno — ti su kukci bili samo dosadni i glasni...

Tepih mrava!

S okrutnim grčem na licu polijevao ih je vodom sve dok im se redovi nisu razbili i rastrkali po travnjaku, bježeći pod grmlje i kuću.

Čvrto stežući cijev, polako sjede na stazu, tresući se od glave do pete.

Oni su to isplanirali. Nije to bila bijesna jurnjava, grčevita i uzbuđena, već planiran, do u detalje razrađen napad. Čekali su ga. Samo još jedan korak...

Hvala bogu što je naletio na onog pauka.

Ustade i zatvori slavinu. Nije se čulo ništa, posvuda je vladala tišina. Iznenada nešto zašušta u grmlju. Žohar? Nešto crno jurnu stazom — on hitro spusti nogu. Vjerojatno nekakav glasnik. Prilično brz.

Energičnim korakom uputi se u mračnu kuću, osvjetljavajući put slabim svjetlom upaljača.

Kasnije, sjedio je za stolom s revolverom-raspršivačem pokraj ruke.

Prstima dotakne vlažnu površinu teške, napunjene sprave od čelika i bakra.

Sedam sati. Iza njega, radio je tiho svirao. Ispruži ruku i pomakne stolnu svjetiljku tako da osim stola obasjava i pod naokolo.

Upali cigaretu i dohvati papir i naliv-pero. Zastade razmišljajući.

Dakle, doista su željeli dočepati ga se — dovoljno jako da to i planiraju. Mučno očajanje izroni iz njega poput divlje oluje. Što može učiniti? Kome može poći? Ili reći? Stegnu pesnice, oslanjajući se o naslon stolice.

Jedan se pauk polako podiže na vrh stola.

— Oprosti. Nadam se da se ne plašiš, kao u onoj pjesmi.

Čovjek se zagledao u pauka i reče:

— Jesi li ti onaj ista? Onaj na uglu ulice? Koji me je opomenuo?

— Ne. To je bio netko drugi. Jedan od Prelaca. Ja sam jedan od Hrskavih. Pogledaj mi čeljusti. — Otvori i zatvori usta, i doda: — Ja grizem i ubijam.

Čovjek se nasmješi:

— Dobro za tebe.

— Naravno. Znaš li koliko nas je, recimo, na jutru zemlje? Pogodi.

— Tisuću.

— Ne. Dva i pol milijuna. Svih vrsta. Hrskavih, poput mene, ili Prelaca, ili Žaoka.

— Žaoke?

— Da, tako ih zovemo. Oni najbolji. Da vidimo... — stade razmišljati. — Na primjer, crna udovica, kako je vi nazivate. Vrlo vrijedna. — Zastade, a zatim doda: — Postoji samo jedan problem.

— Što to?

— Naši problemi. Bogovi...

— Bogovi?

— Mravi, kako ih vi nazivate. Vođe. Oni su ispred nas. Vrlo neugodno za nas. Imaju grozan okus, od njih ti postane muka. Moramo ih ostavljati pticama.

Čovjek ga prekinu:

— Ptice? — Jesu li...

— Pa, dogovorili smo se s njima. To traje već stoljećima. Ispričat ću ti. Ostalo nam je još nešto vremena.

Čovjeka stegnu nešto u grlu i upita nesigurnim glasom:

— Ostalo nam je nešto vremena? Što želiš time reći?

— Ništa. Kasnije će biti nekakvih problema, moglo bi se reći. Da ti objasnim pozadinu. Mislim da ne znaš o čemu je zapravo riječ.

— Samo nastavi. Slušam te — odgovori čovjek. Ustade i poče koračati po sobi, vidljivo uznemiren.

— Oni su upravljali Zemljom, i to prilično dobro, prije nekih milijardu godina. Vidiš, ljudi su došli s nekog drugog planeta. Kojeg? Ne znam. Spustili su se i pronašli prilično kultiviranu planetu, što je bilo mravlje djelo. A onda je nastao rat.

— Dakle, mi smo osvajači — promrmlja čovjek.

— Da. Rat je obje strane, i njih i vas, ponovo vratio na stadij barbarstva. Vi ste zaboravili kako da napadate, a oni su degenerirali u zatvorene društvene grupe mrava, termita...

— Razumijem.

— Posljednja grupa tvojih koja je znala cijelu priču, napravila je nas. Mi smo vaša umjetna tvorevina... — pauk se zakikoće na svoj čudan način i doda: — Uzgojeni smo za tu vrijednu ulogu. Dosta dobro ih držimo dolje. Znaš li kako nas zovu? Žderači. Neugodan naziv, nije li?

U tom se trenutku još dva pauka spustiše sa stropa na osvjetljeni stol. Tri se pauka okupiše jedan uz drugog, vidno uznemireni.

— Stvar je ozbiljnija nego što sam mislio — polako reče Hrskavi. — Nisam znao sve informacije. Ova Žaoka ovdje kaže...

Crna udovica priđe rubu stola i piskutavim, metalnim glasom reče:

— Dive, željela bih razgovarati s tobom.

— Samo nastavi — odgovori čovjek.

— Bit će problema. Krenuli su, dolaze ovamo. Mnogo ih je. Mislili smo da ćemo ostati s tobom neko vrijeme. Da se uključimo.

— Razumijem — čovjek kimnu glavom. Obliznu usne i drhtavim prstima prođe kroz kosu, dodajući polaganim i nesigurnim glasom:

— Što misliš... hoću reći... kakve su šanse...

— Šanse? — Zaokin glas zabrinuto zavibrira. — Pa, već se dugo bavim ovim poslom. Gotovo milijun godina. Mislim da smo u prednosti u odnosu na njih, unatoč određenim preprekama. Naš dogovor s pticama, i naravno, dogovor sa žabama i...

— Mislim da problem spašavanja nije nerješiv — veselim glasom upade Hrskavi — Što se toga tiče, događaje kao što je ovaj sada željno očekujemo.

Ispod drvenog poda začu se udaljen, tihi zvuk grebanja, buka mnoštva sićušnih čeljusti i krila, što su širila tihe, udaljene vibracije.

I čovjek je začuo taj tihi zvuk. Tijelom mu prostruji nervozni drhtaj.

— Jeste li doista sigurni? Mislite da ste u stanju to učiniti? — upita nesigurnim glasom.

Rukom obrisa znoj s gornje usne i dohvati revolver-raspršivač, još uvijek pažljivo osluškujući.

Zvuk je postajao sve jači, rastući, bujajući pod njima, izvijajući se ispod poda, pod njihovim nogama. Izvana se moglo čuti šuštanje što je dopiralo iz grmlja. Nekoliko moljaca zaleti se u prozor. Zvuk je i dalje rastao, postajao sve glasniji i glasniji, unaokolo i ispod, odasvud, uzdižući zujanje prepuno bijesa i odlučnosti. Čovjek pogleda na sve strane a zatim promrmlja:

— Jeste li sigurni da to možete učiniti? Da li me stvarno možete spasiti?

— Oh... — progovori Zaoka u neprilici — Nisam na to mislila. Mislila

sam na vrstu, na rasu... ne na tebe kao pojedinca.

Čovjek je zurio u tri Žderača, tri vidno uznemirena pauka.

Sve više moljaca udaralo je u prozor. Pod njima, pod je škripio i izvijao se.

— Razumijem — reče čovjek. — Žao mi je što sam te pogrešno shvatio.

Objavljeno prema dogovora s GPA München

Hadžiakbar Šajhov i Jašim Abdullaev:

Pamjat predkov

Preveo (s ruskog) Ivan Paprika

A ipak su bili majmuni

Prošlog me je četvrtka baš dobro stresla struja. Nije ugodno kad te iznenada zgrabi nepoznata sila, baci u zrak i na kraju sruši na pod. No...

... No, danas sam ipak zahvalan toj sili i vlastitoj neopreznosti, jer mi je to pomoglo da postanem svjedokom, odnosno sudionikom nevjerojatnih događaja koje nikad neću zaboraviti.

Uostalom, redom se ježevi ježe pa da i ja pođem redom.

Dakle, bio je četvrtak. U našem smo laboratoriju upravo završavali posao za kombinat teško taljivih i na veliku temperaturu otpornih materijala. U toku cijelog prošlog mjeseca zapravo se uopće nismo odmarali. Ja kao rukovodilac grupe dolazio sam u laboratorij prvi i odlazio posljednji. No, posao je išao od ruke, pa je »Maljutka«, ugradivši u sebe posljednja dostignuća elektronike, bila na vrijeme spremna za praktičnu provjeru.

U četvrtak smo je namjeravali prvi put pustiti u rad. Možete zamisliti koliko smo bili bijesni kad smo ustanovili da je nekakav zvekan umontirao u »Maljutku« izvor energije s probijenim namotima. Da pođemo u bazu po novi izvor energije bilo je već kasno, pa sam svoje suradnike poslao jednostavno kući, a sam ostao u laboratoriju. Želio sam još malo posjediti u naslonjaču, zapaliti koju sebi za dušu i promatrati »Maljutku«.

Ploča je s »Maljutke« bila skinuta, pa se lijepo vidjela unutrašnjost aparata — splet bezbrojnih žica, dioda, otpornika, mikrosistema i sličnih stvari... Polako sam se smirio. Posao je obavljen, razmišljao sam staloženo, pa prema tome, pola godine nije otišlo uzalud. Sutra će dovesti nov izvor energije, pa ćemo našu »Maljutku« potjerati na posao. Na kraju krajeva, šta je jedan dan čekanja prema mjesecima i mjesecima istraživanja i desecima i desecima neprospavanih noći? Posao je obavljen i to je najglavnije.

Odjednom škripnuše vrata na laboratoriju. Okrenuh se. Na pragu se

pojavio uredan starčić — naš noćni čuvar...

— Bog ti pomogao, sinko.

— Hvala — htio sam mu odgovoriti, no u oči mi udari svjetlo vrlo jake svjetiljke, postavljene nad samim ulaznim vratima. Koji je đavo dovukao u laboratorij taj prokleti reflektor? Uvijek baš siječe oči... Koliko li sam samo puta govorio momcima da zamijene žarulju i stave slabiju...

— A vi ste ostali nešto duže? Želite još malo raditi? — upita u međuvremenu noćni čuvar, zureći u »Maljutku«.

Ne znam zbog čega, ali me je to pitanje razdražilo. Živo me podsjetilo na neuspjeh, tj. što nismo već danas mogli pustiti našu spravu u rad, kako je bilo i planirano. I k tome još ta žarulja... Do stotinu đavola, šta traži u laboratoriju Čovjek koji ne razlikuje ni anodu od katode?

— Eto, ostao sam — rekoh hladno. — A što vama treba?

On slegnu pogurenim ramenima.

— Tako, poželio sam izmijeniti koju riječ sa živim čovjekom. — On nekako zbunjeno pogleda laboratorij i upita: — A slušaj, sinko, kakvu su to blistavu kutiju dopremili k vama prošlog tjedna? Umalo da im nije ispala iz ruku još tamo na stubištu. Očito je vrlo teška? — I tu on pokaže na vakuumski uređaj.

— To ti je, tatice, takva stvar — već sam počeo govoriti u uobičajenom popularnom obliku, kad se sjetih. Do sto đavola, kako smo to mogli zaboraviti, glupi nespretnjakovići. Ta upravo u vakuumskom uređaju nalazi se i autonomni izvor energije! Komadić žice možemo smjesta uključiti u »Maljutku«!

Starčić se neopazice povukao.

Pretražio sam sve stolove i ormare. Gdje da nađem prikladan komadić žice? Zaista je istina, da siromaha ugrize pas i kad na devi jaše. Napokon mi u oči upadne kalem sa crveno obojenom žicom manjeg profila. Nije baš točno ono što mi je potrebno, ali ipak...

Nakon petnaest minuta bio je izvor energije vakuumskog uređaja priključen »Maljutki«. Mora biti da uopće nisam bio potpuno svjestan što radim. Sav sam se tresao od uzbuđenja, pa sam odjednom odlučno pritisnuo četverokutno dugme kojim se stavlja »Maljutka« u rad.

Začuo se suh prasak. Prekinuta žica odjednom je odskočila prema meni i obavila mi se oko tijela. Umaći nisam stigao... Posljednje čega se sjećam bila je jarka žarulja nad ulazom. Ona je odjednom počela naglo rasti i pretvorila se u golemi disk koji mi je oslijepljivao oči. Disk mi je plamtio u mozgu, puštajući na sve strane vatrene kolutove. Nisam više ništa osjećao, kad sam pao...

• • •

Sunce se nije vidjelo. Činilo mi se da sja negdje tamo visoko na nebu skriveno gustim zelenim sagom od lišća na krošnjama grana i prepletenih lijana. Međutim, svakom svojom živom stanicom osjećao sam sunčevo svjetlo. Činilo se da su mi zrake prožegle kožu. U meni se rodio neuništiv životni strah — strah pred nebeskim svjetlilom, pred Suncem.

Odjednom me je spopala misao, kakvo Sunce? Gdje je ono? Ta nigdje se ništa ne vidi. I kakvo je to zelenilo oko mene? Otkuda ovdje drveće? Gdje sam? Pokušao vsam podići glavu, ruku, no nisam mogao maknuti čak ni mali prst. Nisam vladao svojim tijelom! U tom sam se trenutku sjetio »Maljutke«, gnjavaže s izvorom energije, noćnog čuvara, svjetiljke, te silnog udara. Možda sam na operacionom stolu pod narkozom i ta mi se tropska šuma samo priviđa?

Odjednom mi se tijelo — mimo moje volje — podignu sa tla... Nemam namjeru da vam opisujem zbunjenost, začuđenost pa i očaj što su me obuhvatili u tome trenutku. I tada sam ugledao svoje tijelo. Mišićavo, golo, prekriveno gustom sivkastosmeđom dlakom. Tabani na nogama bili su uski pa sam jedva održavao ravnotežu. Zapravo to nisu bile noge nego kosmate šape s plosnatim savinutim noktima.

Ja (ili, točnije rečeno, što sam sada bio ja) stajao sam na prilično strmoj i vijugavoj obali nekakve brze rječice. Oko mene rasle su visoke sočne stabljike, grmlje nalik na golemu paprat, te crveno i žuto cvijeće veličine kišobrana. Tlo je bilo prekriveno gustom i oštrom travom. Posvuda su trčkarali nekakvi čupavi kukci, u usporedbi s kojima bi škorpioni bili obične božje kravice. A na svemu je ležala sjena, gusta, neprekidna sjena od zelenog saga odozgo, kroz koji su prodirale strašne nevidljive zrake.

Polako sam krenuo duž obale svoje rječice, ondje gdje je sjena bila gušća.

Ne, ne. Riječi »polako sam krenuo« nisu potpune. Krenuo je majmun, a

ja sam bio samo svjedok njegova kretanja.

»Dakle, moj se mozak našao smješten u lubanju majmuna«, počeh grozničavo razmišljati. »Pretpostavljam, prvobitnog majmuna, koji je živio svoj život.« Između moje svijesti i njegova nespretna mozga postojala je jednostrana veza. Osjećao sam isto ono što i on: bol, vrućinu, strah, vlagu, glad. Osjećao sam svaki njegov pokret. On nije imao ni pojma o mojoj prisutnosti. I da ne znam kako napregnem svu svoju volju, ne bih ga mogao natjerati ni da se počeše. Bio sam tek gledalac, gledalac nekakva meni nepoznata filma.

Zbog toga smatram da pripovijedanje o daljem toku zbivanja valja nastaviti u trećem licu, tj. kao da govori i osjeća majmun... I tek kad bude trebalo što objasniti, u razgovor ću se umiješati i ja.

Majmun je, dakle, išao duž obale rječice. Pokreti su mu bili nesigurni i plašljivi. Morio ga je strah, kako mi se činilo, strah da se nađe na suncem osvijetljenom prostoru.

Odjednom je zamro, napeto nagnuvši na jednu stranu glavu s niskim čelom. Iz grmlja se začulo nekakvo šuštanje, neobičan sušanj, a zatim se pojavila strašna zvjerska gubica s malim ušima i dvama dugačkim očnjacima — dopirali su skoro do zemlje i nalikovali nekakvoj koštanoj sablji. Oči su u zvijeri bile crvene, a dlaka gusta i oštra. Saginjući se prema travi, zvijer je izišla iz zasjede. Bila je golema, s golemim čupavim šapama.

Majmun je prodorno zakriještao i, pustivši plod koji je upravo ubrao, poletio da pobjegne duž riječne obale. Strah ga je tjerao da što brže trči, a da i nije razmišljao je li to najbolji pravac u spas.

Trčao je majmun nevjerojatno brzo, no zvijer je (mora da je to bio sabljasti tigar) uporno jurila za njim. I nije zaostajala. Ne, u bijegu nije bilo majmunu spasa. Bilo bi za nj najbolje da se dokopa šumarka i tamo, popevši se na drvo i skačući s grane na granu i s drveta na drvo, pobjegne progonitelju. Na žalost, posvuda su rasle samo sočne lomljive stabljike, te savitljivo i tanko šiblje.

Odjednom se pred njim pojavi drveće, naliko na jako razgranate orahe. To bi bio spas! No stići do drveća moglo se samo preko uske zelene poljane jarko osvijetljene suncem.

Na moje veliko čuđenje, majmun se zaustavio na samom rubu poljane kao ukopan. Novi strah, mnogo veći nego onaj pred grabežljivcem! Bio je

to strah pred Suncem!...

Prihvatio sam to stanje, ali ništa nisam shvaćao. Sunce je svijetljelo žarko, ali potpuno podnošljivo; da sam se našao u svome rodnom mjestu u takav dan, ne bih propustio priliku da se sunčam.

Zaustavio se i grabežijivac mučen tim istim strahom. Žalosno je zavijao i grebao šapama po tlu. Sada sam ga dobro vidio. Bila je to mršava, vitka zvijer, velika kao kakav mladi bičić. No djelovao je tako okrutno, da bi naš suvremeni tigar bio u usporedbi s njime više nalik kakvu mačiću. Pod prugastom kožom drhturili su golemi i snažni mišići.

Sabljasti se tigar počeo ponovo približavati majmumu, ali sad oprezno i polako. Majmun je cvilio, bacakao se ovamo-onamo, ne usuđujući se ni bježati ni braniti.

I tada se majmun iz očaja, potpuno izgubivši kontrolu nad sobom i svojim postupcima, odluči učiniti nešto nevjerojatna: istrčao je na poljanu žmureći na suncu. Sada je panika zahvatila grabežljivca. Okrenuo se i nestao u travi.

»Uf!«, rekao bih ja da se to meni dogodilo. No majmun to nije učinio. Čim je grabežljivac nestao, majmun kao da je došao k sebi i brzo se vratio u grmlje, u spasonosnu sjenu, k rijeci. Na jednom je mjestu obala bila manje strma, u crvenoj glini vidjele su se manje udubine, što ih je izlokala voda. Ne prestajući cičati, majmun se spuštao prema vodi. Međutim, pandže mu se nisu mogle zadržati na vlažnoj glini pa se okliznuo i u tren oka našao se dolje, ponovo na suncu.

Sada sam ga se i ja bojao. Sunčeve su zrake udarale po glavi, kao kakav teški bat, njegov je crveni disk žario i palio kao kakva usijana tava.

I tu mi se ponovo sve smrknu pred očima.

• • •

Svijest mi se polako vraćala. Boljelo me je cijelo tijelo nekom tupom boli. Stenjao sam, dok mi je glava bila teška kao da je od olova. Međutim, oči su me postepeno opet počele služiti.

Ležao sam — u laboratoriju na podu. Uz moju desnu ruku komad žice što se bila pretrgla. Isključio sam izvor energije. Što brže i što dalje od te proklete žice! Pogledah brzo na sat i začuđen otkrih da je moja nesvjestica

trajala manje od petnaest minuta. Pa naravno, bila je to obična nesvjestica. A ipak, kako objasniti ono što sam u nesvjestici vidio i osjećao u toku tih četvrt sata? Pa i sada, kad sam se nalazio u laboratoriju, nisam ni najmanje sumnjao da je ona hajka što sam je doživio bila realna.

Tropska šuma, majmun, sabljasti tigar, neshatljivi strah pred Suncem — ta ja nikad u životu nisam razmišljao o takvim stvarima. A ako je tako, odakle su se u meni stvorili takvi sni? Nisamo mogao pronaći nikakvo, pa ni naj besmislenije objašnjenje za to. Nikad nisam bio toliko iznenađen, izbačen iz kolotečine...

I u tom trenutku uznevjereni pogled zaustavio mi se na »Maljutki«. Ugledao sam nekoliko pregorjelih i pocrnjelih spojeva. Kratki spoj? Samo mi je još to trebalo! Prva moja pobuda bila je da zamijenim detalje izbačene iz stroja. Ali svi naši rezervni dijelovi i svi instrumenti bili su u velikom metalnom ormaru čiji ključ je imao samo upravitelj laboratorija. Znači, sutra kad momci dođu na posao... Što da im kažem? Zastao mi je dah.

Umor, udar struje, nevjerojatan san, kvar na »Maljutki«, sve mi se to odjednom sručilo na glavu. Zbunjen stajao sam usred laboratorija.

Odjednom mi vatreni koluti ponovo zaigraju pred očima. Osjetih kako propadam u pakleni ponor, na dnu kojega je žarilo i palio osljepljujući disk.

• • •

Ne mogu opisati svu stravu što sam je osjetio kad mi je postalo jasno da sam se ponovo probudio u tijelu majmuna. Bilo je potpuno moguće graditi svakojake pretpostavke u vezi s prvom epizodom mojih snova, no naći se i po drugi put u prethistorijskoj šumi... Neee!

A ipak sam se našao ponovo u prethistorijskoj, šumi. No ova je sada bila sasvim drukčija. Nisu me više okruživale stabljike i grmlje, nego stabla golemog drveća. Izrasla su visoko prema nebu, raširivši tamo u visini svoje široke krošnje. Meku, blatnu zemlju pokrivala je vlažna mahovina. Među bolesno svijetlim zelenilom vidjeli su se malešni žuti cvjetići. Pri svakom koraku tlo je mljackalo, kao da netko žalosno uzdiše.

Šuma je bila prepuna životinja. No vladale su se neobično. Kao da je nekakva nepoznata bolest napala stanovnike šume. Životinje su se kretale tromo, pognute glave, nastojeći se sakriti u sjenu. Bojale su se Sunca.

Da, da, šuma oko mene bila je potpuno drukčija. I majmun čije je tijelo postalo moje, bio je drugi. Bio je to krupan mužjak pokriven kratkom dlakom. Duge prednje šape dopirale su mu gotovo do koljena. No, ipak, jesu li to bile zaista šape? Ili... Ugledao sam širok, dobro razvijen, gibak dlan, pokretne prste s plosnatim, iako oštrim noktima. Ne. To više nije bila šapa. To je ruka!

Tabani su se promijenili manje primjetljivo, iako su postali širi. Sada je životinja lakše održavala ravnotežu, krećući se na samo dvije noge.

Tko je taj stvor? Nije još čovjek, to je očito, ali nije više životinja.

Ponove me je postepeno savladao očaj. Ovo nije san, a nije ni bunilo, govorio sam sebi. No, ako je tako, što se to onda događa sa mnom? Kakvo me je to čudo prebacilo iz dvadesetog stoljeća milijune godina unatrag? I k tome odnijelo tamo samo moj razum? Grozničavo sam prebirao najsmionije hipoteze svoga vremena, pa čak i sadržaje znanstveno-fantastičnih romana, no odgovora nije bilo.

U međuvremenu, majmun-čovjek išao je duž brzog potoka koji je zaobilazio planinski greben. Opazio sam da majmun veoma pažljivo zaobilazi suncem obasjana mjesta. Uz to sam shvatio da nije najzdraviji. Nije bio ozbiljno bolestan, ali mu je organizam, koji se uporno odupirao nekakvoj sve većoj klonulosti, slabio u toj borbi.

Odjednom mu se zavrtjelo u glavi, pa se umorno spustio na tlo, teško disao i besmisleno gledao pred sebe.

Na drugoj strani potoka nalazila se u pećini rasjeklina, zacijelo ulaz u spilju, odakle je strujao hladan zrak. Bezbroj puta prolazio je tuda majmun-čovjek, ne obraćajući pažnju na spilju. I ovaj put bi prošao, da nije bilo toga jačeg napada slabine. Pogled mu se zaustavio na ulazu u spilju. Očito se u njegovoj prasvijesti probudila nekakva misao...

Ustavši teškom mukom pregazio je potok i bojažljivo ušao u spilju. Pećina je bila omanja, suha i dobro provjetrena.

Hripljivo dišući, stvorenje se rasprostrlo po tlu.

Ne znam koliko je vremena prošlo, možda dvadeset minuta, a možda i pola sata, kad sam iznenada opazio da se stanje mojeg majmuna-čovjeka znatno popravilo. Nestala je potmula glavobolja i bolesna slabina. Počeo sam se dosjećati da je to na neki način u vezi s tim, što je spilja pouzdeno

štitila majmuna-čovjeka od djelovanja Sunčevih zraka. Zar je Sunce u tom razdoblju krilo u sebi tako veliku opasnost? Međutim, nisam stigao o tome bolje razmisliti.

Majmun-čovjek je zahrkao. I, bilo vam to ne znam kako neobično, ali i ja sam zaspao.

• • •

Budio sam se polako i mučno, kao da izlazim iz ništavila. Gdje li ću se sada naći? U prethistorijskoj šumi ili u svome dvadesetom stoljeću?

Otvorio sam oči (ako je u ovom slučaju to pravilan izraz) i ogorčeno opazio da sam još u tuđem tijelu. No, sada je to tijelo bilo drukčije — tijelo Mladoga lovca u epohi rađanja čovječanstva.

Mladi lovac bio je mišićav i krupan, s grubom crvenkastom kožom. Čelo mu je bilo nisko i trokutasto, obrve velike, a pogled olovno težak, iako je, čini se, po naravi bio dobrodušan. Na četvrtasta ramena prebacio je staru jelenju kožu, svu izlizanu i u rupicama.

Sada je Mladi lovac stajao u gomili ispred Svetog brda. Praljudi su se zbili u polukrug. Većina je izgledala vrlo iscrpljeno. Starci i starice — teško ako su prevalili tridesetu godinu — jedva su se držali na nogama.

Neobično me je čuvstvo obuzelo kad sam gledao ta stvorenja s licima kao da su grubo istesana od šupljikava kamena. Čak je i majmun sa svojim životinjskim navikama ostavio na mene manje mučan dojam nego ta karikirana stvorenja, koja kao da su parodirala ljudski rod.

Međutim, dječica tih praljudi bila su čak mila. U njihovim crnim očima sjala je znatiželja i bila su spremna natezati se satima i satima u prašini. Mališani su tražili nekakve stabljike, vadili iz zemlje veliko hrustavo korijenje i gurali ga u usta.

Mladi lovac je svaki čas pogledao na Brzonogu. Ona gotovo da se nije grbila, a zlatasto krzno jedva da joj je pokrivalo ramena i noge. Kroz grube crte lica, tako grube kao i ostalih, ipak se probijalo nešto svijetlo i nježno. Da, da. Na Zemlji se rađala Ljepota...

Kad sam to shvatio, osjetio sam malo simpatije a i sažaljenja prema cijelom plemenu.

U međuvremenu su praljudi raspravljali o teškom pitanju, pitanju na

koje povijest daje pravo samo suvremenom čovjeku, iako je ono bilo aktualno i u ta davna vremena, a glasilo je: »Biti ili ne biti««

U polukrugu stajali su, jedno prema drugome, Poglavica i Čarobnica — visoka suha starica oštrih bijelih vlasi, zbog čega joj je glava nalikovala na veliki maslačak.

Čarobnica je govorila lajavim promuklim glasom, ljuljajući se s jedne strane na drugu s poluzatvorenim očima:

— Lovci su se ponovo vratili praznih ruku. Već dane i dane nismo jeli. Sutra valja poći u lov u Donju šumu.

— Ići u Donju šumu — ponovila je automatski gomila.

Moram ovdje upozoriti da je govor tih ljudi bio primitivan, pa čak i vrlo siromašan. I, ako ja to iznosim u gramatički pravilnim rečenicama, činim to samo radi toga da što točnije prenesem smisao izgovorenog.

— Ali u Donjoj šumi love Riđokosi — reče, namrgodivši se, Poglavica, vrlo krupan i snažan čovjek, sa širokim plosnatim nosom i velikim ustima, mogli bismo reći gotovo raljama. Jasno se osjećalo da su Čarobnica i Poglavica protivnici.

— Moramo istjerati Riđokose iz Donje Šume i osvojiti njihovu spilju — reče starica zabacivši uvis svoje nakazno lice, koje ipak nije bilo bezizražajno.

— Istjerati Riđokose — ponavljali su ostali, iako im je primitivni užas oživio sitne oči.

— Ne možemo mi istjerati Riđokose. Oni su jači od nas. U nas je malo muškaraca. Vrlo ih se mnogo nije vratilo iz lova. — Poglavica je bio odlučan i tvrd.

— Dusi Sunca pomoći će nam da pobijedimo! — kriknu odjednom prodorno Čarobnica. — Moramo se moliti duhovima i oni će nam pomoći.

— A ne bi li bilo bolje da zamolimo duhove da nam pomognu u lovu?

— Ne vrijeđaj duhove, mogao bi to skupo platiti — reče prijeteći Čarobnica. Poslije toga je okrenula lice prema Svetom brdu i uzdigla ruke prema nebu, nešto zapijevajući usput. — Budite živom vatrom, ljudi plemena Samo i molite duhove da vam pomognu!

Cijelo je pleme palo na tlo ničice, rasprostrijevši se u prašini. Muškarci, žene, starci i djeca izvijali su se cijelim tijelom, valjali se po tlu, naliježući jedno na drugo, i zavijali niskim, grubim, jednoličnim glasovima. I to je trajalo prilično dugo.

Odjednom se starica naglo okrenula, dok su joj našušurene vlasi podsjećale na svetački vijenac, i uskliknula iz svega glasa:

— Duhovi Sunca su nas uslišali! Raduj se pleme Samo! Duhovi su nas uslišali...

Zaorio se uzbuđen vapaj, koji je na jedan znak Čarobnice zamijenila potpuna tišina. Starica je obuhvatila gomilu bezumnim pogledom.

— Duhovi zahtijevaju žrtvu — nastavila je oštro. — Čekat će do sutra uvečer. Ako ih ne udovoljimo, očekuje nas strašna nesreća.

— Sutra ću osobno povesti lovce — izjavio je Poglavica.

I tako je pitanje bilo riješeno. Čarobnica je ostala uz Sveto brdo, da nastavi razgovarati s duhovima, dok su ostali krenuli za Poglavicom u svoju spilju. Što su se više udaljavali od Svetog brda, Poglavica je postajao samouvjereniji. Ovdje, u spilji, bila je njegova vlast neograničena.

Za svakog se našlo posla.

Čuvarice vatre pošle su po Poglavičinom nalogu u potragu za suhim granjem za lomaču koja je — dan i noć, godine i godine bez prekida — gorjela u spilji. Dojilje su se brinule za malu djecu. Starice su počele tući u velikim kamenim stupama sakupljeno zrnje i korijenje kroz dan — jedinu hranu plemena u posljednjih nekoliko dana, dok su starci i djeca natezali kožu i čistili i pospremali pećinu.

Mladi i zdravi muškarci pripremali su se za sutrašnji lov. Na plosnatom grubom kamenju oštrili su noževe od kremena i strugala za čišćenje tek oderane kože od ostatka mesa i žila, sve dok koža ne ostane čista. Nadalje su oštrili koplja — jednostavne štapove, ponekad i čvorugave, zaoštrene na vrhu.

Pećina je zapravo bila dugoljasta podzemna dvorana s ulazom zaštićenim od upada divljih zvijeri koljem i kamenjem. Svaki je član plemena Samo imao u spilji svoj kutak, koji je mogao promijeniti samo uz dopuštenje Poglavice. Lovci su zauzimali u spilji najpodesnije mjesto, suho

i toplo.

Žalosno je bilo danas u pećini. U posljednje su vrijeme neuspjesi opterećivali pleme Samo. Nedavno se potpuno zamutio Bliski potok. Malo kasnije presušilo je Toplo jezero, gdje su životinje dolazile na vodu. Otišle su životinje, nestale su i ribe. Dobrog ulova je još bilo u Donjoj šumi, ali Riđokosi nisu tamo puštali lovce plemena Samo. Urlali su i rikali čim bi se pojavili i prijetili im kopljima. Približavala se zima, a zaliha nije bilo. Uz to se nekoliko lovaca nedavno utopilo u močvari. Zbog toga su ljudi bili nezadovoljni, zbog toga su napeto slušali što im govori Čarobnica.

Napokon je bilo dogotovljeno skromno jelo. Poglavica je dopustio da počnu jesti. Na velike zelene listove stavili su masu koja je podsjećala na mekano tijesto. Prvu je porciju uzeo poglavica, drugu je, kao uvijek jedna od djevojaka odnijela Čarobnici u spilju duhova kod Svetog brda.

Lovci su se najeli dosita da bi sakupili što više snage. A ono što je ostalo dobili su starci.

Rano ujutro krenuše lovci na put. Poglavica ih je poveo uz podnožje gorskog grebena prema močvari. To je mjesto bilo opasno, ali je divljači bilo više.

Lovaca je bilo svega dvanaest. Poglavica ih je svrstao u grupe od po dva-tri čovjeka i oni se raziđoše po šumi. Svaki je imao koplje, dok je o pojasu visio oštar kremeni nož dugačak kojih dlan i pol. Na svaku je grupu dolazila po jedna kamena sjekira.

Mladi je Lovac išao zajedno s Poglavicom. Svaki put, kad bi odlazili u lov, njega bi proželo opojno borbeno čuvstvo, želja da dokaže svoju snagu i hrabrost. Kako li je samo želio da upravo danas nešto ulovi! Razmišljao je kakvim će ga očima gledati Brzonoga, ako se vrati s lovinom. Kao zvijer tragao je na sve strane.

U šumi je, međutim, bilo pusto. Tada je Mladi lovac sakupio hrabrost i progovorio s Poglavicom o onome što ga je već dugo uznemiravalo.

— Možda je u Sinjim planinama lov uspješniji? — upitao je i pokazao rukom na planinske vrhove što su se uzdizali nad šumom.

— Ni naši oci, ni djedovi nisu lovili na Sinjim planinama. Nikada. I mi ne smijemo zapostavljati njihove običaje, inače će nas kazniti duhovi — odgovorio je mirno Poglavica.

Mladić je zbunjeno spustio glavu.

Međutim, ljude je napustila sreća. Nisu naišli ni na najsićušnijeg miša. Polako, spuštenih glava, vraćali su se u svoje stanište, drhteći od straha što će im reći dusi Sunca. Poglavica je bio mrzovoljan.

Cijelo im je pleme došlo u susret. Pokazalo se da se i prva grupa vratila bez ičega. Ljudima se u srca uselio užas. Mladi je lovac ugledao žalosno lice Brzonoge, i odjednom ga je prožeo osjećaj, zapravo strasna želja da je sakrije, zaštiti, zakloni od nevolje što se približavala. Ljudi su otvorili prolaz. Sa Svetog brda dolazila je Čarobnica. U ruci je držala dugačak štap s oštrim krajem. Na taj su štap lovci obično naticali najbolje komade mesa, koje su odnosili na Sveto brdo, po usječenim stepenicama.

Čarobnica je šutke pružila Poglavici štap i zabacila glavu.

Poglavica je šutke napravio niječnu kretnju glavom.

Starica je očajnički kriknula:

— Ti si me prevario. Ti si prevario duhove! Oni ti neće oprostiti! Jao nama! Jao nama, ljudi plemena Samo...

Ljudi su se kao i jučer bacili u prašinu. Čuo se plač, ridanje i proklinjanje.

Čarobnica je nastavila napadati Poglavicu:

— Ti moraš odgovarati pred duhovima. Oni će sami odlučiti o tvojoj sudbini. — I tu ona pokaza na Sveto brdo.

Strašne su bile Čarobničine riječi. Čak je i ovako hrabar čovjek, kao što je bio Poglavica, problijedio i nekako se skutrio.

— Pođi, duhovi će razgovarati s tobom. — povikala je ponovo.

Poglavica se pokori.

Sveto je brdo bilo golemi kameni oblutak urastao u zemlju. Na položitijem dijelu uklesane su stepenice. Na oštrom kamenju ispod brda bijeljele su se kosti poginulih životinja (i pojedenih) i sušili ostaci krzna. Očito su se ovdje redovito prinosile žrtve. Na poljanici ispred brda nije raslo nikakvo bilje, svuda unaokolo samo crvena prašina.

Jednom riječi, Sveto brdo bilo je najobičniji golemi kamen s ravnom

površinom na vrhu. Uspon na to brdo nije prijetio nikakvim komplikacijama, ukratko nije izgledalo nimalo opasan. Shvaćao sam strah ljudi i osjećaje Poglavice koji je vjerovao u duhove, no nisam vidio da bi za njega tamo postojala bilo kakva opasnost...

Poglavica se penjao sve više i više po neravnim, grubo usječenim stepenicama. Dlakava su mu koljena drhtala i nešto je potiho šaptao svojim debelim usnama.

Ljudi plemena Samo pratili su ga pogledima punim strave. Ta duhove nitko ne smije obmanjivati. I kako nisu dobili obećanu žrtvu, bogzna što će se dogoditi?

Napokon je Poglavica stigao na vrh i zamro tamo sav napet, uvukavši glavu među ramena, kao da očekuje udarac.

— Stani tamo na stranu na bijeli kamen i čekaj da ti duhovi odgovore — naredila je prijeteći starica.

Poglavica posluša Čarobnicu i stupi na bijeli kamen.

Iznenada Poglavica kriknu, nekako se nespretno sagnu i poče kliziti po strmini. Sekunda i već se tiho strmoglavio na oštro kamenje. Čuo se suh prasak kao da se raskolio veliki orah.

Zaorio je težak vapaj, pleme je palo na koljena. Duhovi su jaki, duhovi su svemogući. Oni kažnjavaju ako im ne donosiš darove. Pogotovu ako si im obećao. Ljudi su se valjali u prašini moleći duhove da im se smiluju i oproste... Najglasnije je ridala Čarobnica, trgala kose i molila.

Moram priznati da me je zabrinuo takav tok događaja. Zatim, pošto sam malo razmislio, zaključili da je sve što se dogodilo povezano s bijelim kamenom, na koji je stao Poglavica prije nego što je stradao.

Praljudi su sa stravom gledali tijelo onoga kojemu su se još maloprije pokoravali bez pogovora. I sigurno je svaki od njih vidio kako mu iz pete viri trn, no to je bio trn kakvi su oni viđali svakog dana i na svojoj koži osjetili. Zbog toga se nitko nije dosjetio da bi upravo taj trn mogao ubiti Poglavicu. Očito je u bijelom kamenu na koji je stao Poglavica bilo nekoliko rupica u koje je Čarobnica stavila trnje koje je premazala otrovom jakog i brzog djelovanja. Po svoj prilici se na bijeli kamen moglo stati jedino tako da se stane i na takav trn, odnosno bar na jedan od više njih.

Tako je svršio sukob između Čarobnice i Poglavice. I tako je na kraju ona sama zavladala plemenom. No, ta je njezina pobjeda navodila na žalosne misli. Naime, Poglavica, iako je bio pristaša tradicionalnog načina života, ipak je njegov zdrav razum više puta spasio pleme da ne umre od gladi. Sada je sva vlast prešla u ruke starice koja nije bila sasvim pri sebi i koja je smatrala da je jedini pravi put kojim pleme mora poći — borba protiv Riđokosih, koji su, međutim, bili jači i mnogobrojniji.

Napokon je starica dala znak i iscrpljeni se ljudi podigoše s tla. Zatim im je Čarobnica zapovijedila da svi odu u spilju da se pripreme za sutrašnji napad na Riđokose. Žene su morale spremiti zasitan obrok od posljednjih zaliha, a muškarci urediti oružje. Sama se pak starica popela na vrh Svetog brda, da ondje razgovara s duhovima i zamoli ih da im pomognu. I kada je stojeći tamo digla k nebu svoje mršave ruruke, a vjetar joj razmrsio duge sijede vlasi, činilo se da su duhovi stupili s njom u tajnoviti razgovor.

• • •

Rano ujutro, još prije no što je izišlo sunce, počeo je taj besmisleni i ludi pohod. Prije no što su krenuli. Čarobnica je zakričala promuklim glasom da su duhovi obećali zaštitu muškarcima plemena Samo. Neka muškarci idu smiono prema spilji Riđokosih, dok će se ona, Čarobnica, ponovo popeti na Sveto brdo i uporno moliti duhove za pobjedu.

Poslije tih svojevrsnih uputa muškarci, njih četrdesetak, krenuše na put. Išli su kao neuredna gomila, ispuštajući s vremena na vrijeme borbene pokliče i tresući kopljima da se tako što više ohrabre. Malo-pomalo, ljudi se uzbudiše i krici postadoše gromkiji.

Odmah za muškarcima išle su — na udaljenosti kojih trista metara — mlade žene i djevojke. Zbog čega? Da oduševe svoje suplemenike? Da liječe ranjene? Oplakuju i pokopaju one kojima bude suđeno da poginu? Nikad to nisam saznao.

Među njima nalazila se i Brzonoga. Mladi je lovac jako želio da ga ona opazi, pa je zbog toga urlao jače od svih, više od svih podizao koplje, grozeći se nevidljivom neprijatelju i napinjao svoje ionako snažne mišice.

Muškarci su se spustili niz zelenu livadu, obraslu cvijećem i gustom travom. Krenuli su prema potoku, pregazili ga i popeli se na nevisoku kamenu zaravan.

Sa zaravanka otvarao se pogled na sve strane. Vidjela se velika dolina

okružena sa svih strana prstenom zupčastih planina. One najbliže bile su šarene kao turkmanski sag, one malo dalje plavkaste i ljubičaste, one još dalje plave i kao malo obavijene maglom. U dolini se slobodno širila Donja šuma. Blistavoplavim nebom lebdjele su ptice neviđenih veličina. Život je buktao svuda: iza svakog drveta, pod svakim kamenom užurbano su se komešali nekakvi kukci, gušteri i druge sitne životinjice. Iz same šume dopirali su krici različitih životinja.

Srce mi se napunilo bolom i jadom. Razmišljao sam o ovom golemom području s neizmjernim bogatstvom koje je moglo prehraniti tisuće i desetke tisuća ljudi, a ne samo ova dva jadna malo-brojna plemena. No kakav paradoks. Umjesto da se slože i ujedine i zajedničkim naporima osvoje ovaj beskrajni svijet, dva se plemena spremaju da napadnu jedno drugo s kopljima i kremenim noževima.

Iz šume izađoše tri lovca. Bili su to Riđokosi. Kad ne bismo uzeli u obzir svjetliju boju kose, malo su se razlikovali od ljudi plemena Samo.

Ugledavši neprijatelja, naši lovci ispustiše jarostan krik i poletješe u dolinu.

Riđokosi su ih neko vrijeme gledali začuđeno, a zatim se okrenuše i izgubiše se u šikari.

Muškarci plemena Samo krenuše njihovim tragom. Šuma je na tom mjestu bila gušća i bujnija. Vitke grane udarale su po tijelima, a oštre trave i lišće ranjavali kožu. Težak.zrak trgao je pluća. Međutim, uzbuđenje zbog skorog boja djelovalo je da ljudi nisu osjećali ni boi, ni umor.

Iznenada šuma završi. Pred očima lovaca prostirala se velika poljana, što se upiralau nevisoki gorski greben. Na gotovo ravnoj padini stajali su Riđokosi u gustoj gomili naoružani kopljima i kremenim sjekirama. Kad su ugledali ljude Samo, iskesili su zube i zakričali kao grabežljive zvijeri. Ljudi Samo, zapuhani, malo usporiše, i stadoše neodlučno. Instinkt im je govorio da su Riđokosi mnogo jači.

S neba je palilo žarko tropsko sunce. Njegove su zrake udarale u oči ljudima Samo i zaslјepljivale ih. Ljudi su žmirkali i pogledavali se međusobno ne shvaćajući ništa. Činilo im se da duhovi Sunca daju nekakav znak, ali bez Čarobnice nisu ništa razumjeli.

Neko su vrijeme obje strane, sad jedna sad druga, izvikivale jarosne krike i prijeteći mahale oružjem. Činilo se u prvi mah da su se ta dva

plemena našla samo zbog toga da prijete jedno drugom i da plaše jedno drugo, te da će se poslije toga povući svako u svoju pećinu.

Borbeni žar ljudi Samo polako je opadao. Prvo, bilo ih je upola manje i, drugo, umorili su se. Odviše su mnogo snage utrošili na put.

Riđokosi su se, međutim, uzbuđivali sve jače. Svojim su kricima zaglušili i sami sebe, a pogled na slabijeg protivnika izazvao je kod njih još veću jarost. Vidio sam im zakrvavljene oči, napeto mišičje i pjenu na usnama.

U tom je trenutku jedan od ljudi Samo tako neoprezno dohvatio kopljem svoga suplemenika da je potekla krv. Pogled na krv omamio je Riđokose i sve je bilo odlučeno.

Strašni i bijesni baciše se odozgo na ljude Samo. Ljudi Samo nisu izdržali nalet pa su počeli bježati. Za njima su poletjela koplja i kamenje. Začuo se tresak, prasak i netko je zvjerski zaurlao.

Stigavši u šumu, ljudi Samo naletješe na svoje suplemenice koje su stajale u gomili, zbunjene. Ništa nisu shvaćale. Mladi je lovac ugledao Brzonogu. Stajala je kraj drveta prikrivši lice tankom zelenom grančicom, kao da se njome željela zaštititi od opasnosti. Iza zelenih listića blistale su joj crne oči, raširene od strave. Mladi lovac ponovno osjeti neodoljivu želju da zaštiti Brzonogu svojim grudima. Ta ga je želja ispunila radošću. Ne onom prvotnom, koju izaziva predosjećaj da će se sada začas dobro najesti, nego nekom novom, nepojmljivom radošću. Pod utjecajem te radosti kao da se povukao i instinkt samoodržanja. Mladi je Lovac bio spreman da i umre za Brzonogu.

U taj su tren Riđokosi dostigli njihovu skupinu. Razvila se borba na tako reći pedlju zemlje među gustim drvećem. Ovdje su koplja postala gotovo nekorisna jer bi svaki čas zapinjala za grane i lijane, pa su sada Riđokosi navalili kremenim noževima, šakama i zubima. Čas bi se ovdje, čas ondje začuo vrisak, teško disanje ili otegnut vapaj. Polugoli, razbarušeni, u životinjskim kožama ljudi su se valjali po tlu nastojeći jedan drugome zariti zube u grlo.

Mladi se lovac borio kao pećinski lav. Već su se dva Riđokosa valjala razbijenih čeljusti pred njegovim nogama. Vjerovao je da brani Brzonogu, no Brzonoga je već davno nestala. Snažan udarac kamenom u ruku zaustavio je Mladog lovca i on se zaljuljao. Drugi udarac, u glavu, oborio

ga je s nogu. Kao kroz san dopirali su do njega zvuci borbe koja se stišavala. Zatim je osjetio da ga vežu lijanama i nekamo vuku. Strašno ga je boljela glava i obje ruke.

Mladi lovac nije znao koliko je vremena prošlo, no snaga mu se počela polako vraćati. Čak se uspio osloboditi lijana koje su mu sputavale noge.

Ležao je na poljani nedaleko od mjesta okršaja. Uz njega su se nalazili i drugi muškarci plamena Samo. Svi su potiho stenjali. Malo podalje sjedilo je na travi nekoliko njihovih suplemenica. Mladom se lovcu zamutiše oči — među njima nije bilo Brzonoge.

U blizini se ushodalo nekoliko Riđokosih. Oni su oštro pogledali na zarobljenike i svaki čas prijeteći podizali kamene sjekire.

Iz šume se čula nekakva buka, kao da kroz nju prolazi veća gomila. Buka je postajala sve glasnija i napokon na poljanu izađoše drugi Riđokosi. Doveli su sa sobom sve ljude plemena Samo — žene, starce i djecu. S njima je bila i Čarobnica. Riđokosi su se prema njoj odnosili s poštovanjem. Očito su smatrali da je bolje ne dirati u one koji služe bogovima, da ne navuku nevolje na svoju glavu. Brzonoge nije bilo među dovedenima.

U to je vrijeme na poljanu stiglo i cijelo pleme Riđokosih. Opkolili su zarobljenike gustim prstenom, pobjednici su razgledali pobijeđene. Djeca su se smijala, kreveljila se i kotrljala po travi, tražeći istodobno na stabljikama kukčiće, koje bi zatim trpala u usta.

Najprije je istupio vođa Riđokosih, kosmat čovjek divljeg Izgleda, nalik na vepra zbog glave što mu je gotovo urasla u ramena. Počelo je suđenje po brzom postupku.

Zavladala je tišina. Riđokosi su zašutjeli uživajući u rijetkom prizoru koji ih je očekivao i znatiželjno gledali zarobljenike. Čak su i mališani, zaboravivši privremeno i na hranu koja im je bila pod rukom, znatiželjno zamrli zakopavši se u krzna što su ih imale na sebi njihove majke.

Najprije je vođa Riđokosi upitao Čarobnicu hoće li ona moliti svoje duhove da pomažu Riđokosima. Obećao joj je da će dosita hraniti mesom i nju i duhove. Starica je pristala ali je postavila i svoje uvjete: Riđokosi moraju poštovati Duhove Sunca i slušati njihove savjete. Vođa je bio zadovoljan njezinim odgovorom. Zapovijedio je da odvedu Čarobnicu i da je dobro nahrane.

Zatim je pregledao žene i djevojke Samo i izabrao među njima mlade i jake i rekao da će od sada one biti žene Riđokosih. I njihova će djeca biti Riđokosi.

Jednako je postupio i s djecom, izabrao je zdravu i jaku.

Zatim je naredio da se preostali odvedu dublje u šumu i da ih se ondje ostavi. Kako ne mogu loviti, umrijet će od gladi ili postati plijen divljih zvijeri.

Ostalo je još samo da se odluči kakva će biti sudbina muškaraca, njih sedam zdravih i jakih. Vođa je stajao kraj njih i razmišljao. Na njegovu se uskom trokutastom čelu pojaviše duboke bore.

— Ove ljude moramo ubiti — rekao je napokon. — Ako ih ostavimo u plemenu, oni će se osvećivati Riđokosima, a ako ih ostavimo u šumi, oni će loviti životinje koje pripadaju Riđokosima. — Na kraju vođa podigne ruku gore i naglo je spusti.

U središte kruga uđoše tri Riđokosa s uskim kamenim sjekirama i krenuše prema nesretnim zarobljenicima. Sjekire se podigoše i spustiše i trava se i pijesak zacrveniše pod njima. Već je bila u agoniji i druga žrtva, kad je u Mladog lovca buknuo instinkt samoodržanja. Skočio je na noge, oslobodio se od već prije razvezanih lijana i pojurio prema spasonosnom čestaru. Sve se dogodilo tako brzo da Riđokosi nisu stigli organizirati potjeru.

A kad su došli k sebi, bjegunac je već bio daleko, na sigurnom. Trčao je a da se nije nijednom ogledao, probijao se kroz gustiš, bježao kroz šumu preko zaravanaka u svoju spilju, jedino mjesto na planetu za koje je znao. Nije razmišljao o potjeri, o bolu, o budućnosti, ni o čemu nije razmišljao. Samo ga je jedna želja tjerala naprijed da se po svaku cijenu dokopa svoje pećine...

U spilji je bilo mračno i pusto. Riđokosi su odveli sve i ugasili vatru koju su ljudi Samo podržavali iz dana u dan godinama. Odnijeli su i krzna i stupe, i zalihe, noževe i svu onu domaću jadnu starudiju što ju je godinama skupljalo malo pleme. Mladi je Lovac sjeo na plosnat kamen u središta pećine i pognuo glavu. Svoj je cilj dostigao, i što sada dalje? Što da radi osamljen, ranjen čovjek u beskrajnom neprijateljskom svijetu?

Odjednom iz kuta dopre tih šušanj. Skočio je spreman na najgore.

Oči su mu već privikle na mrak što je ovdje carevao i Mladi lovac ugleda kako iz dubine spilje izlazi plašljivo i oprezno, kao da se boji da će ozlijediti nogu, Brzonoga. Zastala je uz njega i pogladila mu grubim crvenim dlanom rame.

— Tebe nisu ubili? — upitao je ne usuđujući se ni maknuti.

— Pobjegla sam — odgovorila je i dirnula mu ruku. — Je 1i te jako boli?

— Ne, uopće me ne boli. — I kako da mu je zaista postalo mnogo lakše.

— Ja ću te izliječiti — obećala mu je ona — starica mi je pokazala trave. — I Brzonoga iznenada zaplaka.

— A zbog čega plačeš? — upita Mladi lovac dodirnuvši je prvi put. U njemu se ponovno probudio osjećaj koji je osjetio i prije borbe s Riđokosima.

— Što će sad biti s nama? — zajeca ona. — Ta Riđokosi će doći ovamo i ubiti nas.

— Sakrit ćemo se...

— Ali nemamo ni vatre, ni hrane...

— Lovit ćemo. A što se tiče vatre, nju umijem zapaliti. Otići ćemo odavde preko planine i naći novu pećinu. — Postajao je sa svakom riječi sve samouvjereniji.

— Hoćemo li za to imati dovoljno snage?

— Bit će dovoljno — reče on tresući glavom. — Ja sam jak, ti si jaka, a zatim ćemo imati sina, a poslije njega još mnogo sinova i kćeri. Imat ćemo svoje pleme. — I Mladi lovac oprezno stisnu njezinu mišićavu ruku obraslu nježnim zlatastim krznom.

• • •

U glavi mi se ponovo zavrtjelo. Svijest mi se pomutila, kao da se odjeljuje od Mladog lovca. »Pustolovine se nastavljaju«, stigao sam još samo pomisliti nestajući.

• • •

Otvorio sam oči na običnom, metalnom, bolničkom krevetu. Podigao sam glavu i prepun radosti ustanovio da je to moje obično tijelo. Samo me je umotana ruka malo uznemirila.

Samo... Gdje sam se to ranio? Da nije u borbi s plemenom Riđokosih? Moram priznati da mi se sada prvotna epoha činila realnijom nego posljednji događaji u laboratoriju.

Moja je soba imala omanji prozor s bijelom zavjesom. Međutim, zavjesa nije bila navučena do kraja i ja sam shvatio, kad sam bolje pogledao, da se s one strane prozora nalazi velik grad, bučan i živ, moj rodni grad.

Znači, u bolnici sam. Ta što se to sa mnom dogodilo? Kad sam ono u laboratoriju pao, jako sam se udario. Sve što se sa mnom zbilo, nekako je najviše nalik na san. Međutim, san ovako dug ne može biti tako logičan i realan.

• • •

Nakon mjesec dana otpustili su me iz bolnice. Svi su prelomi srasli, ali me uspomene o onom što sam proživio nisu napustile. Obratio sam se zbog toga poznatom znanstveniku genetičaru Petru Pavloviču Nikoljskom, htio sam mu potanko ispripovijedati o svojim »preobražajima«. Kada sam završio svoje pripovijedanje, osjetio sam da ga je zahvatilo uzbuđenje istraživača, koji je naletio na zanimljiv problem.

— S vama se dogodilo, kako i sami pretpostavljate, nešto što baš nije velika rijetkost u mojoj praksi, samo što se to s vama dogodilo tako izražajno, da predstavlja ipak nešto posebno. Naravno, riječ je o razbuđivanju genetskog pamćenja. Vjerojatno ste već čuli da je čovjekov mozak zapravo skladište, neboder, kojem se katovi pune informacijama istim redom kako se razvijao individuum. Donji su katovi toga skladišta-nebodera već od rođenja zauzeti informacijama što su su ih sakupila prošla pokoljenja. Ta je informacija stigla u naš mozak kroz gene. Ona je zakodirana i čovjek još nije naučio da je dešifrira.

— Čini se da sam je ja nekako ipak dešifrirao?

— Upravo tako. Vi ste se odijelili od vanjskog svijeta, a zatim je vaša svijest »pogriješila vrata« i »dospjela u krivi kat«. Tako ste pročitali tri epizode od milijuna i milijuna što se čuvaju u vašem pamćenju prije no što se vaša svijest ponovo popela u »gornje katove«.

— Jesu li znanosti poznati slični slučajevi?

— Ne raspolažem statističkim podacima. Međutim, mislim da su se do sada mnogi našli u sličnoj situaciji, samo što tome nisu pridavali nikakvu važnost. Držali su da je ovako »pročitana informacija« bunilo, halucinacija ili san. Uza sve to ovakvo slučajno dešifriranje nosi obično samo jedan mali, gotovo beznačajan dio informacije. Drugim riječima, ne postoji nikakva veća logički povezana cjelina. Kod vas je to ispalo drukčije.

— Znači li to da je Mladi lovac zaista postojao?

— Gotovo sam siguran da su on i Brzonoga neki od vaših najdaljnih predaka. — Petar Pavlovič se nasmiješio. — Mene bi osobno veoma zanimalo, gdje su i u kakvoj šumi lovili moji preci?

— Što se s tim mojim precima dalje događalo?

— Po svoj su prilici otišli u planine. Teško da bi u onoj epohi mogli proživjeti i održati se sami, udvoje. Vjerojatno su u planinama naišli na kakvo drugo, miroljubivije pleme, koje ih je primilo u svoju pećinu.

— Što mislite, doktore — upitah oprezno — ima li ova moja, nazovimo je epopeja, kakvu znanstvenu vrijednost?

— I te kakvu! A posebno je zanimljivo vaše prvo sjećanje.

— Prvo? Ne shvaćam... Ta tamo se nije ništa posebno događalo?... Majmun je bježao pred grabežljivcem... Strah... Samo bježanje i strah. I onaj upravo neshvatljivi strah pred Suncem...

— Upravo to! Taj strah pred Suncem! — tu on malčice pogladi svoju bradicu i nastavi: — Što znate o Darvinovoj teoriji?

— Tako, u općim crtama...

— Što znači »u općim crtama«?

— Znam da čovjek potječe od majmuna.

— A jeste li kad razmislili, zbog čega se taj proces ne nastavlja? No, zbog čega se u našoj povijesnoj epohi majmuni ne preobražavaju u čovjeka?

— Znanost za sada ne zna da odgovori na to pitanje.

— Jeste li sigurni? Da vas nešto upitam. Jeste li ikad čuli za geomagnetnu inverziju Zemlje?

— Smjena Zemljinih magnetnih polova?

— Upravo to. Kroz određene vremenske razmake — jedanput u nekoliko tisuća godina — naša prabaka Zemlja mijenja svoje magnetne polove, sjeverni postaje južnim i obratno. U svome običnom stanju Zemlja je okružena magnetnim poljem. I ono štiti Zemlju od štetnih radijacija. No to vrijedi samo za obično, redovno stanje.

— Čini mi se da počinjem shvaćati. U jednom trenutku inverzije nastaje neutralno stanje. Zemlja ostaje bez magnetnog štita, jeste li to mislili?

— Upravo to. I tada radijacije stižu na površinu planeta te djeluju na genetički sistem živih organizama. Manje prilagođene vrste ugibaju, dok ostale dožive mutacije.

— Dakle, neka vrst skokovitog procesa evolucije s mijenjanjem nekih osobina i obilježja vrste?

— Tako je. I to se očito dogodilo nekim majmunima prije nekoliko milijuna godina. Geomagnetske inverzije dovele su do mutacija, do pojave čovjeka. A potpuno je vjerojatno da je ljudski rod prošao nekoliko ovakvih mutacija. I poslije svake mutacije pojavljivali su se: driopitek, australopitek, pitekantrop, neandertalac i, na kraju, homo sapiens, razumni čovjek. Može se reći da se razdoblja geomagnetskih inverzija Zemlje potpuno poklapaju s ključnim trenucima evolucijskog razvitka čovjeka. Uostalom, valjda znate da su pomoću zračenja postignuti umjetni mutanti biljaka?

— Znači, Sunce je tako...

— Naravno da je sve ovo samo hipoteza. A sada ste upravo vi, i ne misleći na to, posvjedočili u korist te hipoteze. Taj vaš majmun-čovjek... stvor koji se prvi dosjetio da se naseli u pećinu. Morate biti svjesni da je to bio, ma kako vam smiješno zvučalo, Einstein svojega doba.

— Znači, dakle, da sam ja bio svjedok inverzije?

— Jedne od inverzija, čije su posljedice rodile strah pred Suncem. Magnetna su polja zauzela svoja mjesta, ali je ostao strah pred Suncem, koji se ujedno pretvorio i u kult Sunca. Sunca su se svi bojali i vaša je

čarobnica vodila svoju igru na tome strahu. Tako se rodila religija. Vi ste vidjeli okrutnost, nasilje i smrt. No, uz to su se začele i druge pojave: ljubav, osjećaj zajedništva, navika na rad.

— Znate da mi je gotovo žao što više nikad neću sresti Mladog lovca i Brzonogu...

— Ne žurite žaliti... Ranije ili kasnije znanost će naučiti dešifrirati genetički kod i tada će se svaki čovjek moći otisnuti u epohu koju sam zaželi...

Zdravko Valjak:

Sjeta

Pod. Pod. Pod.

Strop. Strop. Strop.

Strane. Strane. Strane.

Monotonija bez kraja. Skorog kraja.

Okrenuh se u krevetu. S ispucalom bojom. Nekad i nekome prilagođenom. Svome krevetu. Sada. I još. Još pet godina. Five years, duševni ljubavniče! A oni igraju. Da, igraju, i šeću ulicama, i ne sjećaju se nas. I tko smo mi? Sve počinje poljupcem. A netko se boji ljubavi. Ne mogu više vjerovati. Ne više. Poslije one noći Da, tada, te noći? Više ne mogu vjerovati...

Ustadoh iz kreveta. Moje je dežurstvo. Noćno. Noć svuda, osim u sobi dežurnog. Duboka, tamna, moćna, stalna noć. Protrljah oči, navukoh uniformu. Nema tu ništa smiješno. Soba dežurnog bila je već prazna. Sjedoh i zabuljihi se. Ta prokleta praznina, u mozgu, u životu, okolo. Svega mi je dosta. Dosta! Svega. Ima li smisla spavati? Ima li smisla bdjeti? Ima li smisla živjeti?

Pojačah grijanje, to mi prija. Volim malo ugodniju temperaturu. Ionako nitko ne dolazi u obilazak. Bolje je spavati. Imam i lijepih snova. Sadržajnih. Kušaj!

Sklupčah se u naslonjaču za pultom. Zaspah...

Probudi me osjećaj hladnoće i tračak svjetla. Vrata se otvaraju. Trgnuh se i skočih iz naslonjača. Istodobno upaIismo svjetlo svaki sa svoga kraja. Zapovjednik. Noge mi klecnuše. Pogled mu s njegova dva metra visine prijeđe na moj sićušan stas, pa na iskrenuti naslonjač.

— Spavaš?

— Ne, ne, nikako.

Krenu do grijalice. Hladne. Okrenu prekidač s MAX na MIN.

— Energetski izvori se troše. Zapamti! I ne spavaj na dužnosti.

Obli me val vrućine, dok sam promatrao njegovu visoku pojavu kako prolazi kroz vrata koja se zatvoriše za njim. Sručili se natrag u naslonjač. Tri i trideset. Još dva i pol ledena sata do ustajanja. I pitanje izlaska. Jad mi tuli mozgom. To on odlučuje. Stlsnuh se, dok se hladnoća razvlači tijelom i duhom.

Prođe vrijeme. Buđenje. Redovna zanimanja...

— Prekoredno dežurstvo, noćno, od 24 do 6 sati!

— Razumijem!

Samo još i to. A ni sjećanja više nema. Ostaju praznine. Pomisli na neke veze. Bez veze. Slaba sjećanja...

Noći hladne, dani dugi. težine. Idemo, idemo naprijed, naprijed!

Stadoh u red. Nije dug. Izbor između govedine u umaku i grahu. Biram prvo. Krumpir i salata. Dobar tek. Mnogo kruha. Treba se priviknuti. Postajem sve zadrigliji. Još malo pa buco.

Pogledah se u ogledalu. Treba se priviknuti. Danas se još ne moram brijati. Učinit ću to navečer. Nije to neka opasna brada...

Hladna, jutarnja voda. Doručak. Redovna zanimanja. Posao kao i svaki drugi Određujem kvadrant relativne orijentacije i video-meharrički nadzdrem CX2-Y/Z, redni generator nergeticon. Još dva radna dana i stižemo. Žaruljice se pale i gase. Zvijezde nebeske pale se i gase. Zvijezde oko nas. Ti i ja...

O podne pristajemo. O podne se spuštamo. Nakon tri mjeseca i jedanaest dana. Interstelarni brod Velike korporacije — utovar, istovar, franco planet Redion. Ili kako već. Na putu i izvan puta. Centar sam sebi i ničemu. Sa svojim gradovima. Sa svojim zemljama. Vijesti Video centra svaki dan. A život teče...

• • •

Ulazim u bar. Bar s malo svjetlosti i mnogo tame. Stolice presvučene crvenim plišom. Smrdljive pišaonice. Vino, vino, vino... Muti mi se pred očima i u glavi... ne znam da li od vina ili od nepriviknutosti. Ali ide sve bolje...

Odvajam se od drugova s kojima ionako nisam ni došao. Vraćam se iz zahoda. Skupljam hrabrost i sjedam kod djevojke. Pogledala me, smiješeći se. A unaokolo metež.

Neki izlaze, neki ulaze. Neki s nekim. Neke s nekim. Bilo je i čuđenja u njezinim očima.

Običaji nastaju, nestaju. Mijenjaju se, mijenjaju i nas. Neki da, neki ne; negdje da, a negdje i ne. Negdje da i ne..,

Uhvatih je za ruku. Toplu i lijepo oblikovanu. Finih, dugačkih prstiju. Lakiranih nokata. Stisnuh je. Zbunjeno se nasmijasmo. Lijep, pravilan niz bijelih zuba. Duga crna kosa. U tami tamne — tamne oči. Jednostavna i ukusna haljina. Izgubismo temu. A i što ćemo ovdje, u ovoj mračnoj rupi? Nas dvoje. Dva cvijeta kozmosa, beznačajni i odbačeni? Sagnimo se i pođimo.

Mokri pločnici trpe naše i tuđe korake. Skrenusmo u park. Uvelo lišće na sve strane. Osamljena svjetiljka u parku oronulog drveća, trulih klupa, nagomilanog smeća. Vlaga se uzdiže s tla i hita prema blijedožućkastoj svjetiljci polupanih plastičnih okvira, oručanoj rijetkim polusmrznutim leptirima i mušicama.

Njeno lijepo bijelo, čisto lice pod malo jačim svijetlom dolazi još više do izražaja. Sve počinje poljupcem. Privukao je sebi. Stisnuti jedno uz drugo, puštamo kapi kiša da nam klize niz obraze. Navukoh joj kapuljaču kišnog ogrtača. Nasmijasmo se. Krenusmo niz stepenice u donji dio grada. Veselo, veselo, veselo je društvo naše. Tramvaj. Redovna linija broj... Okretište... Autobusa nema... Posljednja redovna linija broj...

Pješačimo. Uvjerava me da je daleko, da je nije strah, navikla je, a pita se i kako ću se vratiti. U tom posve nepoznatom kraju. Gradu, planetu, mislim.

Ne mislim mnogo o tome. Pamtim ulice. Naći ću put. A ona mi treba. Tako treba. Idemo naprijed, Pokraj benzinske crpke. Zatvorene u noći. Iz nje izbija samo svjetlost. A nama trebaju teme za razgovor.

Držim je za ruku. Prolazimo pokraj placa i neke robne kuće. Skrećemo udesno. Ploča s najavama za filmske predstave. Duga, prazna ulica. Željeznički nadvožnjak. Skretanje ulijevo, uzbrdo. Obiteljske kuće u nizu. Automobili, nagnuti prem kućama. Uska, uska, uska cestica. Vijuga. Držim joj toplu, sve topliju ruku. I želim je. Njezin stas, glas. Nju u baloneru.

Njezine noge u bijelim čarapama i skladnim cipelama. Njezin profil. Njezinu školu. Njezine poglede. Njesin život. Nju...

Prolazimo kroz šumu visokih stabala. Kroz polje. Kroz mrklu noć. Brinem se za nju. Kako ide ovuda sama? Ali, nema problema. Kraj je miran. Život je miran. Ponovo kuće. Kod usamljene trgovine skrećemo desno, uzbrdo. Opet šumarci i mrkla noć. Ne bojim se! Mi smo zajedno. Pričam o svome životu. Priča mi o svome životu. Svako ponešto. Izbijamo na visoravan. Ispod nas noćna tama i treperava svjetla javne rasvjete. I svježina krajolika. Kućica u tami. Ruševina i drvena. Kao iz priče. Kao iz priče o Ivica, o Marici... samo nema zle vještice.

Hodamo po ulici njezinoga djeda. Bilo je i revolucija i ratova. Patnji i herojstva. Stižemo.

— To je naša kuća. Ona nedovršena. Zaista mi je žao što si se tako mučio. I kako ćeš sada natrag? Ja... moram kući Tako je kasno. Tata će se ljutiti iako je subota.

— Sutra je nedjelja. Ako hoćeš, mogla bismo u kino.

— Može. Naći ćemo se na trgu, u sedam, kod Rukotvorina. Žurim...

Zdravo i lagani poljubac. Zamiče iza vrata svoga doma. Svoga i svoje obitelji.

A gdje je moj dom?

Spuštam se putem nizbrdo... ja... ja, student prava, druga godina, kratke kose, u kožnoj crnoj vjetrovci, šarenoj košulji, cipelama visokih peta, tamnim hlačama. Uzdrhtao. Željan blizine. Željan života. Željan nje. Hodam i hodam. Na nju mislim. To je život. Nemam drugih misli. Bježim. Bježim u novu stvarnost...

Budim se u hotelu. Hotelu svoje kategorije. S dvostrukim krevetima. I sa samim sobom. I s mislima na nju. Uzdrhtao.

I jedem. I jedem u tom njihovom hotelu. I nema mnogo mojih drugova. I je li tko tu uopće? I nije me briga. Briga za njih. Tražim i dobivam. Plan grada. Informacije. Gdje je trg. I koji je film dobar. I gdje se daje. Idem na bus. Pješačim. Nalazim. Kupujem karte. A dan je svanuo vedar, sunčan, topao postao u podne, zahladnio pred noć. Osluškujem bilo grada, zemlje, života.

Nalazim je u točno vrijeme na dogovorenom mjestu. Ulazimo u tramvaj. Gledam je. Gledam je i volim je. S njezinim zelenim mačjim očima. U mraku kina držim je za ruku. Stišćem za rame. Gledam joj lice ispod oka. Gledam i film... On je jaka ličnost. Pokušavaju ga izolirati. Ali on se i u tome svijetu nameće. Probija. A igra i košarku. Sestra je zla. I doktori su zli. A Indijanac je jak. Moćna ličnost...

Pratim je ponovo. Sada na brijegu skrećemo ulijevo. U tami doline opet raznobojna svjetla. Pričamo. Kažem joj da je volim. Moli me da joj ponovim. Smije se sretno. Na rastanku se ljubimo. Odlazim sretan i pješačim cijelu noć.

Cijeli ponedjeljak i utorak vegetiram. Nema nikakvih vijesti, percipiram njihovu sadašnjost. Čini se da nema problema. Utovari se obavljaju, ispostave funkcioniraju, uznenrinosti nema, ima osjećaj da je i u Službi planeta i u Službi prijevoza Velike korporacije sve u redu. Sve štima, ha, sve štima... Dobro je.

Došla je srijeda. Divna je. Malo izmučena. Škola i te stvari.

— Kako faks?

— Hvala na pitanju dobro. Još sam student druge godine, naime, zapravo, još nisam upisao treću.

Da brrr... I idemo na neboder. I pijemo frape. Stvarno. Paše. I.ona je članica. A tako mlada. Strašno se kužim u politiku. Odmah percipiram. Pričam joj novosti. I slomove iluzija. I razgovor baš fino teče. I idemo ranije. Jer tjedan je. I opet je pratim. Drpam je malo u mraku. I hladno je. I ne odgovara baš. Rukom zadižem suknju. Hulakopke na čvrstom mesu mladih bokova. I podatne grudi. Ali hladno je. I ne odgovara baš. A i stvari ne dihta. A i hladno je baš. A i žuri joj se. Pa se vraćam. U hotelu stvar dihta. Pa to je divno!

Ne znam kako sam proživio četvrtak i petak, sigurno teško, a možda sam bio i na faksu. To je znači to. Baš zgodno.

Subota navečer. I ples. I prije toga kiša. I kaže da je mislila da ne dođe. Stari je zafrkava. A meni se uvlači ledeni strah oko srca. Oko mog malog srčeka. Oko mog malog srčeka od... I plešemo. I pričamo. O muzici. O da! Prava grupa. A ja jedva plešem udvoje. Skupno zabacivanje udova ide mi bolje. I pijuckamo sokove. Tu je i društvo. Njezina sestrična itd.

— I zamisli da se vas dvoje vjenčate. Baš biste bili pravi par. A onaj mali mi se sviđa. Ali, on je od onih. I znaš...

Znam, da znam. Lokalne preokupacije. A, da se nas dvoje vjenčamo? Da nas dvoje živimo? Tu. Zajedno. Skupa. Nas dvoje. Da živimo. Da, da, da...

I pratim je na bus, A u nedjelju idemo ranije u kino. Dolazim pred nju. Na daleku tramvajsku stanicu. U daleki kraj grada. A vrijeme je jesensko. Tmurno i tamno. A strah jača. Tramvaj juri. Srce mi se steže. Moje malo srčeko. Moje malo srčeko... A film je glup. Te neboderi. Te požari. Te glumci. Te glumice. Ali da, ovaj je pravi. Glumac. Pravi je muškarac, kaže.

Pratim je. Vidimo se u srijedu...

I opet kišno, hladno i tmurno. Opet stojim pred školom. I ona u svom kišnom zelenom ogrtaču. Ona sa svojim zelenim očima. Očima mačke. Zelene oči. Zelene oči, oči nevjerne. Tra, la, la... Teško je, teško.

Sjedamo u kavanu. Pijemo čaj. Priča mi o sebi. I traži da joj pričam o sebi. Ona je bila malena. A on je bio velik. Bio je prijatelj. Tatin. I bio je pravi. I bio je pažljiv. I obećao je da je nikad neće ostaviti. A onda mu je dala. A on ju je ostavio. Ja sam student druge godine prava, zar ne? Naime, još nisam dao uvjete za treću. Nemam mnogo toga da kažem, zar ne? Uistinu! Bar ne o tom.

— Ljubav?

— Volio sam jednu djevojku. Ali to je bolno. Ne bih ja o tome. To je bilo...

Da, ali tada, te noći... Ne, ne mogu više... Ne mogu vjerovati... Ne više...

Ima sestru. Mlađu. Uništenu. Ali treba vjerovati. Živim u nadi. I pratim je. Upoznaje me s mamom. Idu u bolnicu. Teti. Upoznala me je s mamom. Upoznala s mamom... MAMOM... A na okretištu je gužva. Ima i komada. Zapažam. Pa to daje nade. Daje nade... Odlazim.

Dolazim. Četvrtak je. Čekam je pred školom. Čekam. I čekam. Konačno izlazi na nekoliko minuta.

— Oh, pa ti si ipak tu. Zaboravila sam da smo se dogovorili... Da, možeš doći sutra na bus, u osam i trideset. Da, ide cijeli razred. Kad smo se već dogovorili. Bok, žurim. Ah, idu profesori. Pusti me, bok.

Njezino dupe, sapeto u trapericama, nošeno na malim, ali tako pravilnim nogama odlazi i zamiče u tamnom hodniku...

I ja dolazim. I ja je nalazim. Pogledi ostalih djevojaka. Upoznaje me s najbližim kolegicama. Naravno, jedna debela i jedna bez veze. A razrednica stoji sa strane. Pogledi ispod oka. Vožnja u busu do velikog sajma. I izložba. Tradicionalna, u desetom mjesecu. To jest, ako još nije, bit će. Tradicionalna. Malo lutamo po halama. Primitivne sprave za računanje i pisanje. Hladno...

Pa sjedamo. Pije se kava i sok. Udobne su fotelje. Ali je odnos tvrd. Nekako, rekao bih da je presuda potpisana.

Špreha o njemu. Vidjela ga je. Oženio se. Vidjela je i žensku. Bez veze. Ali napumpao ju je. Kolegice zdušno sudjeluju u njezinim jadima. Da, naš je odnos tvrd. Čuvam malo samopoštovanja i ne propadam u pakao. Ne još. Ne još. Izlazimo van. Žure na bus.

— Da te pratim?

— Ne. Ne.

Nema ni rijeci baš. Padam i pitam:

— Kad bismo se mogli vidjeti?

— Ne znam... Dođi u »Corso« sutra. Bok.

I nestaje u autobusu. I ja nestajem. Pješice.

U sobi. Zgrčen. Prepolovljen. Bijedan. U ponoći. U noći. Bez sna. Bez duše. Bez liječnika. Samo muzika. Kronična. Moćna. Vrisak duše. Duše iz kozmosa. Univerzalna. Moram je imati... Divan momak. Kristalna glasa. Bar u ranijoj fazi. Vrištim u sebi. Kunem. Patim. Plačem. Plačem, majko moja Velika ličnost. Iznad prosjeka. Tih divljaka, tih divljaka... nedosanjana. Majko moja nedoživljena. Majko moja zamišljena. Majko moja nepostojeća. Majko... majko. I čovjek slon je imao majku. A uostalom, taj film još nisam ni gledao. A da li je snimljen? I o čemu ja to? Pa moraju ga snimiti. Ali ostavi to. Poezija. Naša. Spektakularna. Naših dana. Dijamanti. U slobodi... Na bilu mi raste zeleni znak. Pulsira. Mutan. Grizem ga od nemoći. Blijedi. Grizem ga, grizem, grizem. A muzika je moćna. Velika. Svjetska. Za svjetove. Bar naše, naše ljudske. Mi ljudi. Pastorčad kozmosa. Znak je izblijedio. Zaspah

I prođe dan. I dođe noć. Gužva na plesu. Piće. Nađoh njezino društvo. Gleda mladića. Zgodnog. Pitam je. Kaže ne. Pitam je da li mi ima što reći. Kaže: »A što?« Dižem se iz pepela i izlazim. Jurim niz mračne ulice. Osvrćem se na korake ženskih potpetica sanjajući njezine.

Zavlačim se u sobu i umirem. Dok sam umirao, znak je narastao. Velik, zelen, kristalno jasan. Jasna, Jasna, Jasnaaa!!! Jasna zora novog dana i utvrđenog povratka. Više ne mrtav podmirujem račun, odlazim na prigradski autobus, u pravo vrijeme, s ostalima iz Zone Agm, mi izletnici, i odlazimo u dubinu šume. Pada noć, a leteći tanjur, zapravo podorbitalni komunikator spušta se po nas. Odlazimo s ovoga jebenog planeta, svaki sa svojim uspomenama i doživljajima. S redovnog izlaska. A trajao je dva njihova tjedna. Ja sa zgrčenom dušom. I stisnutim srcem. Mojim malim srčekom. Ja, ja... bijeda usamljenih svemirskih prostora. Ja, nitko i ništa. Mali video mehanički koordinator praćenja djelatnosti na malom interstelarnom GA brodu Velike korporacije beznačajne u dubinama svemira Velikih Tvoraca. Sitni humanoidni sektor Beskonačnosti. Njihove Beskonačnosti. I moje konačnosti. Moje proklete, jebene, krajnje i kratke, promjenljive konačnosti. Male, bijedne, jadne, pune neuspjelih misli i ružnih bolova. Mene, koji postojim kao kotačić...

• • •

Veliki Koordinator izdao je naređenje. Interstelarni GA brod Velike korporacije, istovar-utovar-franco, itd. odlazi obavljena posla i izvršenih zadataka s planeta Redion ili kako već. Sa sobom nosi ono što nije donio. Donio je nešto za Službu planeta. A nosi valjda nešto što nekom treba. Negdje, negdje u nekom drugom kutku humanoidnog ili nekog drugog svemira... Zavlačim se u svoj ispucali, uski krevet, na početku putovanja prilagođen za prilagođavanje. A sada se mi moramo prilagoditi. Uskoro. Znam. Sigurno. Sigurno da ne idemo ponovo u HUM-sektor podvrsta CH. Znači, prilagođeni se moraju prilagoditi, ili otprilagoditi, tj. postati opet unificirani, tj. postati opet spremni za prilagodbu novoj podvrsti. Zapravo, kad bi se brisalo i pamćenje i sjećanje, bilo bi u redu. Ali ne, pamćenje je moćno, i ono ostaje. A treba i sjećanje. Jer nije mozak jednog humanoida baš posve mala stvar. Velika je to skupina visokoorganiziranih stanica. I zato pamćenje uvijek ostaje. Pamćenje, da pamtim ono što sam naučio. Sjećanje, je ono, da se sjećam onoga što sam proživio. Pamćenje, da znam da sam kotačić. Sjećanje, da bih živio punim životom. Veliki Tvorci bili su milosrdni i dali su nam osobnost. Da, mi smo sasvim osobna bića. I malo osobena. A treba biti racionalan. A to daje malo prilagodljivosti. Biti

prilagodljiv znači biti upotrebljiv. Biti upotrebljiv — to je dobro.

Samo da nema sjećanja. Da nema sjećanja. Da nema sjećanja... ne bih sada užurbano drkao ispod pokrivača mog ispucanog, uskog kreveta. A, a, a, ah. Divno je, ah. Pamćenje. Sjećanje. Pamćenje da znam što sada slijedi. Sjećanje radi punoće života. Pamćenje je moćno jer nosi znanje. Sjećanje je teško jer nosi bol...

Uranjamo u bazen protoplazmatske biomase. Mi prilagođeni. Da bismo opet bili svoji. Praćeni pogledom neprilagođenih... kako ulazimo u pomajku... Uvlačim se u jedan nezaposjednuti kutak bazena, grgljajući masu. U glavi mi tutnji. Prošlost, sadašnjost i sjećanje na budućnost. Ništa prijatno, sve neizvjesno. Zagnjurih se, sve do dna. Neka djeluje... Mislim o svojoj bradi, svojoj kosi, svojim očima, ušima, usnama, dlakama, noktima, dlačicama, udu, izbočenim zglobovima, koži s borama... O bradi koja je rasla i grebla, o kosi koja se mastila, o očima smeđim i snenim, o ušima koje su slušale divnu glazbu sada sve manjeg i manjeg planeta i poneku nježnu riječ, usnama koje su oblikovale riječi: »Volim te.«, dlakama i dlačicama koje ionako ničem ne služe, noktima koje je trebalo podrezivati, udu, oh, ah, ipak udu, tim zglobovima u koje sam se tako često udarao, toj masnoj, prljavoj koži, koži s borama i aknama, koži s vijugama i otiscima.... A biomasa se uvlači, uvlači, uvlači... A ja padam, padam, padam... Uranjam, uranjam, uranjam...

Izronih iz bazena, otresajući ostatke mase sa svog glatkog tijela, bez napora, bez krvi, bez pretjeranih vijuga, zgodno aerodinamičan, gladak, sjajnožut, sjajeći od glave do pete, bez dodataka. Malo trepnuh kapcima, pa i oni otpadnu, pustivši moje sjajne crno-žute oči na blago svjetlo našeg broda. Ionako više nemam što da skrivam, navlačim uniformu, univerzalnu, s oznakom uže pripadnosti i funkcije, i odlazim u svoju prostoriju za odmor. Zagnjurim se u svoj prije uski, ispucali krevet, sada moj, širok i udoban, i spavam. I ne sanjam sne. Ni lijepe, ni sadržajne. A nemam ni mora. Pomalo radim, mirno i savjesno. Prostorno. Vizualno. Jedem rijetko. Apsorbiram odmah. Crveno i žuto odmah, zeleno izbjegavam. Družim se. Napre-dujemo beskonačnošću idući prema određenim ciljevima. Komuniciram. Nemam interesa za redovne izlaske. Pamtim mnoge sisteme, širok je svemir, mnogo ciljeva, a mi brzi. Pamtim stvaranje. Pamtim kad mladi dolaze na brod, ravno s Planeta Majki. Pamtim, i znam. Neki put svratim do Draxa, on isključuje zeleni signal... A tada me preplavljuje sjećanje. I tada me boli. Sjećanje na život. Sjećanje na ovo. Sjećanje na ono. Na nju. Ili nju. I tada me boli. Sjećanje na suze. I tada mi se suzuju

oči. Ne zanimaju me redovni izlasci...

Neki put svratim do Draxa, on... Ja pamtim. Ja se sjećam. Ja razmišljam. Ja sam se Odlučio. Ponovo...

Pod. Pod. Pod. Strop. Strop. Strop. Strane. Strane. Strane. Monotonija bez kraja. Bez skorog kraja. Okrenuh se u krevetu. S ispucalom bojom. Nekada i nekome prilagođenom. Mom krevetu. Sada i još. I još...

Jack Williamson:

Guinevere for Everybody

Preveo Aleksandar Gvoić

Guinevera za svakoga

Djevojka je stajala, okovana lancem. Bila je na prodaju.

— Hej, vi tamo! — Iz praznih se kutova mračne čekaonice njezin plačljivi glas vratio poput čeznutljiva šapata. — Zar me nitko neće kupiti?

Većina tih dremljivih putnika što su kroz vrelu pustinjsku noć putovali iz Kansas Cityja samo je blenula u nju i bojažljivo se udaljavala. Kao da to nije djevojka nego ljuta tigrica u vrlo nesigurnom kavezu. Ali, Pip Chrimberley, koji je od silnog truckanja bio sasvim budan, jedini je malo zastao.

— Hej, čovječe! — Djevojka mu se osmjehne. Imala je neobično krupne, modre oči. Lanci su zazveketali kad je u nadi podigla ruke da bi malo raščupala i potom zagladila bakrenastoplavu kosu. Vitko tijelo preplanule kože svijalo se u zamamnim pokretima. Uz to se toliko pohotno nadimalo da se izvrsno skrojeni steznik gotovo rasprsnuo. — Sviđam ti se, zar ne? — upita ona koketno.

Chimberley gutne slinu. Bio je to krut, nespretan momak, ovećega nosa i prorijetkih, čupavih brkova mišje boje. Završio je tri semestra kibernetske tehnike. Pogled njegovih smeđih, sumornih očiju bježao je od djevojke, da bi trenutak zatim opet zadivljeno odlepršao k njoj.

— Zar me nećeš kupiti? — kao da ga je milovala svojim otegnutim govorom. — Nikada ti neće nedostajati promjena, a znam da ćeš me zadovoljiti. Ti se meni vrlo sviđaš.

— Neću! — Pip se zbunjeno nakašlja, a odgovor je bio promukao, kao da je već na rubu panike. — Ja nisam kupac — procijedi, i doda: — Promatram samo onako, iz znatiželje. I profesionalno.

Žurno se odmaknuo od niskoga postolja za izlaganje, gdje je djevojka stajala na istaknutome mjestu. S nje je odlučno odvratio pogled prema prodajnom automatu. Razumio se u takav stroj, i vrlo mu se dopadao.

Posebno ga je privlačio njegov oblik koji je stvarao predodžbu kretnji i strujanja, a divio se i uzbudljivom blistanju njegove cakline koja je bila jarkocrvene boje. Oduvijek je volio emajlirane predmete. Zakoraknuo je malo unatrag i zaneseno pogledao gore prema blještećoj trodimenzionalnoj reklami na kojoj je stajalo:

GUINEVERA, ŽIVOTVORNA NAPRAVA!

NIJE ROBOT... DAKLE, ŠTO JE ONA?

Osvijetljena slova bljesnula su u pravoj galaksiji titrava svjetla, da bi se ponovo zgusnula u plamteći natpis. Guineveru, kao savršenu napravu, patentiralo je i jamčilo joj kakvoću Solarno udruženje kemičara. Njezino je gizdavo i živahno tijelo proizvedeno automatskim strojevima, nedodirnuto je ljudskom rukom. Izobražena je psioničkim postupkom, zajamčeno je ugodna, blage je ćudi i nije svadljiva. Reklamna joj je cijena samo četiri i devedeset pet.

— Bez obzira kakvog si zvanja i struke, vjerujem da sam ti potrebna. — Nagnula se izvan uskoga postolja za izlaganje, a njezin ga je malo spušteni melodiozni glas slijedio. — Imam baš sve. Za svakoga!

— Možda. Vjerujem ti — promuca protiv volje. — Ali, sve što želim je samo mala informacija. Naime, ja sam inženjer kibernetike. — Doda i svoje ime.

— Ja sam Guinevera. — Ona se osmjehne, pri čemu joj bijesnu savršeno pravilni, bijeli zubi. — Model 1, broj serije 1997-A-456. Vrlo rado bih ti pomogla, ali pod uvjetom da me najprije otkupiš. Ti me želiš, zar ne?

Chimberleyjevo izduženo lice, koje je podsjećalo na konjsko, poprimi boju vlažne opeke. Jer, žalosna je činjenica da on još nikad nije svim srcem poželio koju ženu. Najbolji su mu prijatelji bili digitalni računari; ljudska su mu bića uvijek bila odbojna. Nije mogao shvatiti ovo iznenadno kuckanje u ušima, a ni razlog grčenjassvojih šaka.

— Ovdje sam službeno — reče ukočeno. — Zato sam tu zastao. Ja zapravo otkrivam smetnje, a radim za firmu »General Cybernetics«.

— Otkrivaš? — Psionički je postupak za izobrazbu očigledno imao ograničen doseg, ali zbunjeni je trzaj njezinih obrva bio ipak vrlo ljubak. — Što to... otkrivaš?

— Moja firma proizvodi računare izvanrednih sposobnosti, koji u mnogim velikim poduzećima umjesto ljudi obavljaju direktorske dužnosti — saopći joj Pip strpljivo. — Moj je zadatak da ih održavam u ispravnome stanju. Zapravo, ti su strojevi konstruirani tako da se automatski uključuju u rad, i da sami otklanjaju određene kvarove. Oni su, tako reći, uvijek besprijekorni, a jedina je teškoća u tome što ih ljudi i ne pokušavaju shvatiti.

Govoreći o ljudskoj tupoglavosti, on zapucketa koščatim prstima.

— Uostalom, kad sam se noćas vratio u svoj hotel, zatekao sam onaj brzojav iz Schenectadyja. Tada sam prvi put čuo o nekakvome problemu ovdje u Sunčanoj zemlji. Još mi sadržaj nije jasan. — On zirne prema njoj s puno nade. — Možda mi ti možeš reći o čemu se radi.

— Pa, možda bih mogla — uzvrati ona milozvučno, i doda: — Ali, tek pošto mi se plati!

— Ah, ti si baš prava nevolja! — odsiječe on, zamjerajući joj. — Koliko sam razumio, iako je brzojav bio prilično štur — Naše je rukovanje računarom mehanizirano. Ali, naravno, ono ponekad nije u dovoljnoj mjeri prikladno da bi stručno rukovao i nekakav čovjek čija je sposobnost ograničena.

— Ali, ja nisam nevolja, kao što tvrdiš — usprotivi se ona živahno. — Hajde me jednostavno iskušaj.

Na dlanovima Pipu izbije hladan znoj, a pred očima mu zaigraju tamne točkice. Namrgodi se. Ljutito je pokušavao ostati hladnokrvan, i ne podleći nikakvim njezinim neodoljivim čarima.

— Upravo su prošla četiri sata otkako sam primio brzojav: »Ostavi sve i smjesta pođi da otkloniš kvar ili smetnju na uređajima Athena Sue.« To je instalacija koju smo napravili za Solarno udruženje kemičara. Jedva sam uhvatio mlažnjak i upravo sam stigao ovamo. Sad moram izvidjeti kakav je rezultat. Pođi sa mnom...

— Rezultat? — Ona se zavodnički osmjehne. — Zar je posrijedi kakvo natjecanje?

On nestrpljivo slegne ramenima.

— Čini se da su direktori Solarnog udruženja kemičara nezadovoljni što

Athena Sue proizvodi ljude i trguje njima. Prijete da će odbaciti naše računare ako odmah ne otkrijemo i ne uklonima nastali kvar. — On se namršteno zagleda u okovanu djevojku. — Ali u brzojavu nije objašnjeno zašto se direktori bune. Athena Sue je napravljena da bi se omogućio povratak najvećeg dijela financijskih sredstava iz proizvodnje i prodaje solarne sintetike. Prema tome, tu i ne može biti riječi o profitu. Tu se očito ne radi ni o kakvoj zakonskoj teškoći. Ne vidim razlog zbog kojega je moglo doći do teškoća.

Guinevera opet malo popravi svoju kosu plamteće boje i osmjehne mu se tako blistavo da Pip nije mogao ostati sasvim ravnodušan.

— Meni se taj cijeli pothvat čini vrlo čudnovat. — On se nespretno i uzdržano naceri i doda: — Ljudski um i sposobnost rukovanja nikad ne bi mogli postići nešto takvo. Ponio sam jedan naši primjerak računara Athena kako bih izvidio mogućnost otklanjanja svih tehničkih i trgovačkih teškoća koje su na putu komercijalnim uspjesima.

— Tada me ipak voliš?

— Ali direktori zacijelo ne. — Pip se pravio da ne vidi koliko je razočarana. — Ne shvaćam radi čega je to, ali prvi dio mog zadatka ovdje jest da pronađem razlog. Pa, ako mi možeš u tome pomoći...

On ušuti očekujući pozitivan odgovor.

— Stojim samo četiri i devedeset pet — podsjeti ga Guinevera. — Ubaci novac ovamo u otvor...

— Ma, ne želim te! — prekine je oštro. — Zanima me jedino tvoje podrijetlo. Za početak mi reci kakva je zapravo razlika između tebe, umjetno stvorene, i pravoga ljudskog bića?

Trudio se da ne čuje njezino prigušeno jecanje.

— Koliki su proizvodni troškovi? — upita je povišenim glasom, te, brojeći pitanja svojim tvrdim prstima, nastavi: — Koliko stoji sirovina? Kolika je zarada? Pod kojim je okolnostima proizvodnja ovakvih »djevojaka« prvotno bila predviđena u pogonu Athena Sue? Kad su vas počeli prodavati? Tko su najčešće kupci umjetnih djevojaka? Ili to možda ne znaš?

Guinevera odgovori kimanjem glave.

— Zar ne bismo o tome mogli razgovarati na drugome mjestu? — Ona ga kroz suze hrabro pogleda. — Možda u tvojoj hotelskoj sobi?

Chimberlev se nelagodno uzvrpolji.

— Ako me ne uzmeš — doda ona bezazleno — ja ti ništa ne mogu reći.

On se poče odmicati, ljut na samoga sebe što su mu pri tome klecala koljena. Možda bi sve što želi saznati mogao naći na vrpcama kompjutera kad navrati u tvornicu. Pa naposljetku, ona je samo jedan zanimljivi proizvod kemijske struke, odnosno inženjera kemije.

Odjednom priđe nekakav krupan, poslovan čovjek, odloži taknu aktovku i sklopljeni kišobran, skine naočale i oprezno se nagne da bi krupnim, izbuljenim očima ogledavao Guineveru.

— Ropstvo! — On se odmakne, i doda gnjevno: — Draga moja djevojko, tebi je potrebna pomoć — Pošto je opet stavio naočale, posegne u džep i pruži joj svoju posjetnicu. — Kao što vidiš, ja sam odvjetnik. Ako te budu prisiljavali da radiš nešto što ti ne bi bilo po volji, moja će te firma zaštititi, a može te i osloboditi.

— Ali, ja nisam ropkinja — javi se Guinevera. — Naša je uprava pribavila od državnog tužioca potvrdu da mi nismo ljudska bića, i da za nas ne vrijeme ljudski zakoni. Mi smo samo roba na prodaju.

— Tako? — čovjek se ne vjerujući nagne u namjeri da je uštine za ruku.

— Alfrede!

Trgnuo se kad je čuo taj prodorni krik. Naglo povuče ispruženu ruku, kao da je Guinevera užareno željezo.

— Oh! — Ona se udalji u dubinu svoga uskog zatvora, i poče trljati nastalu modricu. — Molim da me ne dodirujete dok nisam otkupljena.

— Pssst! — Njegove su izbuljene oči sa strepnjom pratile neku uvenulu ženu sitna lica. Na glavi je imala širok šešir prekriven crnom koprenom, a došla je iz prostorije za dame. Ošinuvši ga ljutitim pogledom, ona upita:

— Alfrede, što si to naumio, reci mi?

— Ništa, draga moja. Baš ništa. — On žurno pokupi aktovku i

kišobran. — Rekao bih da je vrijeme da se pobrinemo za naš let.

— Ma nemoj! A htio si kupiti jednu od ovih umjetnih domaćica, je li? — Žena mu istrgne kišobran i zaprijeti mu njime. — Znaj da ih ne želim vidjeti u svojoj kući!

— Ali, Marta, draga...

— Dat ću ti ja »Martu dragu«! — prekine ga ona. Čovjek se sagne i izbjegne udarac. Potom se žena bijesno izdere na Guineveru:

— A, ti! Ti, umjetna namigušo, naučit ću te da ne očijukaš ni s jednim od njih!

— Hej!

Chimberley se nije želio upletati, ali kad je vidio da se Guinevera našla u opasnosti, bez razmišljanja priskoči kako bi spriječio veću nevolju koju bi mogla izazvati razjarena žena. Ova se tada okomi na njega:

— Vi, cmizdravi patuljče! — prosikće — Kupite je za sebe, i vidite što ćete s njom!

Poslije tih riječi žena ode u potjeru za Alfredom koji je zbrisao, napustivži bojno polje.

— Oh, hvala ti, Pip! — Guineverin je glas bio drhtav i zvučao je bolno. — Znala sam da me voliš!

Na svojo iznenađenje, Chimberley posegne u džep i izvadi novčarku. Tada se poče u neprilici osvrtati. Marta je odvlačila Alfreda kako bi se što prije udaljio od prozorčića za kupnju ulaznica. U čekaonici, koja je trenutno bila prazna, jedan je vratar laštio pod.

Pip ubaci u otvor pet dolara, i strpljevo pričeka da mu se vrati ostatak od pet centi.

U automatu odjekne zvuk gonga i nešto zafijuče. S djevojčinih ruku spadnu okovi i nestanu s vidika.

Iza nje bljesne natpis PRODANO, i on začuje glas:

— Dragi! — Prije no što je dočekao da mu stroj vrati ostatak novca, Guinevera mu se baci u naručaj. — Već sam se pribojavala da me uopće nećeš kupiti!

Pokuša umaći njezinu poljupcu, ali iznenada postade kao oduzet. Njezin ga dodir zbuni, a miris parfema ovije ga ugodnom, mekom koprenom.

— Suzdrži se! — Pip je blago odgurne, pokušavajući se sjetiti da je ona samo umjetan stvor. — Moram obaviti nekakav posao. Osim toga, moraš mi dati odgovore koji se obećala ako te kupim.

— Naravno, dragi. — Ona se poslušno smiri. — Ali prije nego odemo, zar mi nećeš kupiti komplet rezervnih dijelova! — U njezinu je glasu bilo jednoličnosti kao u kakvome stroju. — Za dodatnih samo devetnaest dolara i devedeset pet centa dobit ću novo žensko rublje, lijepu spavaćicu i kompletan pribor za šminku. Sve je to lijepo upakirano u prikladnoj torbici od sintetike. Kupi mi to...

— Čekaj malo! Tako se nismo dogovorili...

On se prekine, a na licu mu se pojavi osmijeh u kome je bilo trgovačke lukavosti. Sjetio se uređaja Athena Sue koji treba popraviti.

— Dobro — reče djevojci. — Dobit ćeš ono ako odgovoriš na sva moja pitanja.

— Ja sam tvoja, dragi. Reći ću ti sve što budem znala. Daj novac.

Ona ubaci dvadeseticu u otvor automata za doknadne dijelove. Stroj poče zujati, i malo zatim izbaci torbicu. Guinevera je pokupi i zahvalno se privije uz Pipa koji je čekao da ispadne i ostatak novca.

— Hajde, hajde molim te! — On se oslobodi njezina zagrljaj i pokuša govoriti mekšim glasom. — Nemamo sad vremena za nježnosti. Htio bih što prije stići do tvornice i pregledati Athena Sue kako bih otklonio kvar. Uzet ćemo taksi i razgovarati dok se budemo vozili.

— Vrlo dobro, dragi moj! — Ona kimne ponizno. — Ali, ja bih nešto založila prije nego što pođemo. Mogu li? Stajala sam tamo od jučer u četiri sata, i vrlo sam ogladnjela.

Zbog ovakva gubljenja vremena, on je, nezadovoljan, odvede u kolodvorsku restauraciju. Lokal je bio gotovo prazan. Dvije starije djevice, očito se zgražajući, zagledaju se u Guineveru. Pošto su se najprije došaptavale, obje demonstrativno izađu. Dva su se mornara stala cerekati. Gostioničar ledenim pogledom odmjeri Chimberleyja, pokušavajući da Guineveru uopće i ne gleda.

Chimberley prolista jelovnik i namršteno se obrati gostioničaru; naručio je dvije porcije tibonsa. Odlučio je da jelo plati novcem primljenim za putne troškove. Gostioničar mu svisoka saopći, da mu je upravo ponestalo svježih odrezaka. Pri tome se vidjelo da mu je čak drago što takvim gostima ne može udovoljiti. Ima samo svježe čimberge...

— Oh, da! — Guinevera pljesne dlanovima. — Njih spravljaju solarni kemičari od zlatnoga sunčeva sjaja i čiste morske vode. Čimbergi su jelo bez premca! To voli svatko — ona će oduševljeno.

— Dvije porcije čimberga — naruči Chimberley, i pripomene: — Ali pazite da ne zagore.

Potom odvede Guineveru u malu pokrajnju prostoriju u kojoj nije bilo gostiju.

— A sada možemo početi — obrati se djevojci. — Želim saznati sve okolnosti. Sada mi reci sve o sebi.

— Ja sam... životvorna naprava. Baš kao i ostale.

— Dobro, ali ja želim čuti sve o »životvornim napravama«..

— Postoji tu i nešto što ni meni nije znano — ona se ljupko osmjehne, i prijeđe na drugo: — Molim te, Pip, mogu li dobiti čašu vode? Stajala sam cijelu noć u stroju za prodaju, pa umirem od žeđi.

Chimberley joj donese vodu koju mu je gostioničar gunđajući natočio, i opet je upita:

— Dakle, reci mi, što ti to nije znano?

— Nisu mi znane naše poslovne tajne — ona se zagonetno osmjehne. — Solarni su kemičari hrabri istraživači na novom polju stvaranja životvornih organizama. Naša je mehanizirana i lukava majstorija dovoljno mudra da ne oda jedinstveni postupak, i time ga stavi svakome na raspolaganje. Iz istog su razloga namjerno ostavljali »rupe« u našoj psioničkoj izobrazbi i tako nam onemogućili da odamo tajne podatke.

Chimberley poče treptati na tako blistavu nevinost svoje sugovornice.

— Bez obzira na sve to — on će nestrpljivo — reci mi bar ono što znaš. Što je potaklo tvoju firmu da stvara te životvorne organizme?

— »Mis Kemičarka«!

— Mislim da smo ovim donekle uznapredovali. — On se žurno nagne preko uskog stola. — Tko je ta »Mis Kemičarka«?

— Žena koja je pobijedila. — Guinevera je graciozno srkala donesenu vodu, zatim je nastavila: — Ona je osvojila glavnu nagradu u natječaju za ženu koju bi poželio svaki čovjek. To je bio glup običaj kad su ga svojevremeno organizirali ljudi, sve dok se nije u to umiješao računar. U svaki omot u kome je bio spakiran vaš proizvod stavljena je neispisana cedulja. U natječaju je sudjelovalo četrdeset milijuna žena. Pobjednica je bila jedna seoska djevojka po imenu Gussie Schiepps... sada je to Guinevera Zlatna.

— Kakve ima ona veze s tobom i ostalima?

— Mi smo njezine kopije. — Guinevera se zadovoljno smijuljila. — Iste smo kao najljepša i najprivlačnija žena na svijetu.

— Kako ti imitiraš neku ženu?

— Onako kako to ne bi mogla nijedna žena od ljudskog roda. Za to treba prikupiti vrlo mnogo znanja. Ali, uz naš računar sve to može postići. — Ona se ponosno nasmije. — Jer, nagrada koju je osvojila »Mis Kemičarka« bila je vječnost.

— Što? — Pip zine na takvu tvrdnju. — Kako to misliš ... vječnost?

— To nazivaju... pretvorbom. Iz njezina je tjelesnoga tkiva uzeto nekoliko stanica, i te su u našem laboratoriju zamrznute. Svaka od tih stanica, kao što znaš, sadrži u sebi upotpunjenu zbirku kromosoma, to jest, sve genetske primjerke iz kojih se može oživotvoriti cijelo tijelo. Pravni je odjel dobio njezinu suglasnost kojom dopušta da laboratorij drži stanice zauvijek živima, kako bi se mogle proizvesti nove njezine kopije.

— Možda je time postignuta besmrtnost — Chimberley se namrgodi. — Ali, to mi se ne čini baš kao vrijedna nagrada.

— Bila je razočarana kad su joj kazali o čemu je riječ — Guinevera potvrdi glavom. — Zapravo, uplašila se. Nije dopuštala da joj itko rani dragocjeno tijelo. Bojala se da bi to boljelo, a osim toga je strahovala da bi se vidio ožiljak. Međutim, htjela je postati čuvena i slavna. Našem je laboratoriju bilo potrebno samo nekoliko stanica. Naposljetku je dopustila

da joj naš liječnik uzme s mjesta koje neće biti vidljivo. Isplatio joj se i publicitet. Ona je sad glumica s ugovorom od milijun dolara.

— To je jedan od načina da se čovjek uspije popeti na vrh. — Cimberley se naceri. — Ali što ona misli o vama, životvornim napravama?

— Misli da smo sjajne — Guinevera je blistala od zadovoljstva. — Ona ima i i proviziju od svakoga prodanog primjerka. Osim toga, njezin zastupnik kaže da joj mi pribavljamo još veći publicitet.

— I ja mislim da je tako. — Prije no što mu je uspjelo skrenuti misli ponovo na poslovno tlo, u njegovim se očima boje mulja naziralo uzdržano divljenje. — Ali, pustimo sad to. Što je s »Mis Kemičarkom«?

— Natječaj je okončan prije no što je naš pogon bio dovoljno pripremljen i mehaniziran. Dotad je glavni upravitelj još bio stari Matt Skane, ali kad je kompjuter počeo djelovati, svi su prikupljeni podaci pohranjeni na vrpcama u memoriju.

Neko je vrijeme zamišljeno sjedio i mrštio se. Pogled mu je počivao na Guineveri, ali misli su mu odlutale do urednih nizova dovršenih i opremljenih kabineta u okviru pogona Athena Sue.

Dotle se Guinevera nestrpljivo vrpoljila.

— Zar nešto nije u redu s mojim licem?

— Sve je u redu. — On se počeše po bradi. — Čuo sam kad si rekla svojoj prijateljici koja se nalazi tamo dublje u prodajnom stroju, kako ti nisi stvorena za ljubav poput ljudskog bića. Pa, kakva je u tome razlika?

— Izvorne stanice sve do jedne su ljudske. — Ona otare oči papirnatim rupčićem i hrabro ga pogleda. — Razlika se ispolji tek naknadno, u smislu produženja vrste. Mi smo započele život na mehaničkoj posteljici, i razvijale smo se pod hormonskim nadzorom u velikim posudama u kojima je bila kemijska otopina. Za našega rasta podučavane smo pomoću psioničkih impulsa emitiranih s vrpci na koje je snimljen obrazovni sadržaj. Naravno, i to je jedna razlika između žena i nas, no najveća je ta da smo mi bolje!

Pip se opet namršti i zamisli.'

— Misliš li da su žene ljubomorne? — upita Guinevera.

— Možda jesu — potvrdi od nesigurno. — Nikad se nisam osobito trudio da shvatim ženskin psihu. Držim da je ona u većini slučajeva vrlo složena... Razmišljam o Athena Sue. Hajde mogli bismo sad krenuti u pogon.

Guinevera poče njuškati i reče s uzdahom:

— Oh, Pip! Naši čimbergi!

Gostioničar je stajao i otirao ruke u nekakav umašćeni otirak, zureći u nju s velikim nezadovoljstvom. Zaboravljeno se jelo dimilo na tiganju iza njega. Njezin ga jauk trgne iz tuposti. On sastruže čimberge i prkosno ih tresne na pult.

Chimberley ode po pladanj i šutke ga donese na stol za kojim su sjedili. Nije obožavao čimberge, ali Guinevera je jela upravo halapljivo.

— Izvrsno prija! — reče mu oduševljeno. — Pripremljeni su od najbožanskije sintetike i to po našem kemijskom postupku. Hoćeš li kušati?

Zahvalio je izgovarajući se da ne podnosi pregoreno jelo.

Kad su uskoro na ulici prišli jednome taksiju, vozač se uozbilji i sumnjičavo ih pogleda. Oklijevao je, ali naposljetku ih ipak primi.

— Smjestite se otraga da je ne vide — reče Pipu ljutito. — Jučer je rulja razlupala dvoja kola da bi se dočepala ovakvih.

Guinevera se skutri uz Chimberleyja na stražnjem sjedala tamo da se ukloni s vidika. Osjetio je kako drhti. Kola su jurila praznim ulicama, no u jednom trenutku kad su kotači na oštrom zavoju resko zaškripali, ona ga uplašeno ščepa za ruku.

— Jeste li vidjeli ovo? — Vozač malo uspori kad su prolazili kraj ostataka neke spaljene ruševine. — Ovo je bila jedna od njihovih mehaniziranih prodavaonica. Rulja je to jučer zapalila. Tu su ih prodavali automatski strojevi. Shvaćate li na što mislim?

Chimberley zaniječe glavom. Osjetio je kako se djevojčina ruka ohladila u njegovoj. On je iznenada obujmi, a Guinevera ga šapatom upita:

— Na što je vozač mislio?

— Nisam siguran na što. Ne... zaista nisam...

• • •

Proizvodni pogon Solarnih kemičara bio je taman. Doimao se neugodno i nekako zloslutno. Uz ogradu je u velikim razmacima životarilo nekoliko napol uvelih palmi. S one strane ograde širio se oštar zadah, sličan užeglom kvascu, a dolazio je iz golemih solarnih badnjeva napunjenih tamnom morskom vodom. Mlazovi plavkastoga zasljepljujućeg svjetla obasipali su nekakve raštrkane otočiće iz kojih su virili blistavi metalni cilindri okruženi gustim spletom cijevi, pipaca, zasuna i automatskih ventila.

Chimberley onjuši kiselkast zadah, i ponosno nadme svoja koščata prsa. Ovo je bio taj čudesni uređaj, Athena Sue! To je i tijelo i mozak cijelog pogona. On crpi čisti zrak, uzima morsku vodu i upija sunčane zrake. Na taj način »rađa« proizvode ovako divne kao što je Guinevera.

Vozač zaustavi kod visokih čeličnih vrata i Pip izađe. I ovdje su haračili gnjevni buntovnici. Palme što su rasle u blizine vrata. izgorjele su do panjeva, te su se vidjeli samo pocrnjeli batrljci. Na sivoj, glomaznoj zgradi nastala su udubljenja od kamenja koje je bacala razjarena rulja. Velika trodimenzionalna svijetleća reklama bila je također oštećena, a pločnik uz ogradu bio je posut krhotinama stakla.

Chimberley pritisne zvonce, ali ostade bez odaziva. Iza ograde ništa se nije čulo, niti se tko pomaknuo. Svi su ovi mnogobrojni sunčani reaktori trebali da budu u punome pogonu, održavajući međusobno savršeni sklad, a pod budnim nadzorom Athena Sue. Tisuće galona otopine strujalo bi neprekidno kroz tisuće kemijskih postupaka da bi se proizvelo bezbroj novih umjetnih bića. Ljudski je rad tu bio nepotreban.

— Vaši svemoćni strojevi! — naruga se vozač. — Čini se da ne mare za vas. Obustavili su rad...

Chimberley pozvoni i drugi put. Sada se iz zgrade pojavi jedan gorostas, i polaganim se korakom uputi prema vratima ograde. Pošto mu kroz otvor pruži legitimaciju, Pip zatraži da ga primi netko iz uprave.

— Nema nikoga! — Vratar se raspoloženo nasmijulji, — Ukoliko niste mislili na kompjuter.

— Da, baš sam kompjuter želio vidjeti. Možete li me pustiti da...

— Žalim, ali ne bih mogao.

— Slušaj, ti! — Chimberley povisi glas i uzruja se. — Dolazim radi pregleda. Moram to obaviti što prije.

— Nema nikakva pregleda! — Vratar se naceri. — Poslije onoga jučerašnjeg divljanja, direktori su zaustavili pogon, čime su učinili bespredmetnim posjet vaše malenkosti.

— Ali, oni to ne smiju... — Pip osjeti da ga spopada užas, kao da mu nestaje zraka. — Ne bude li primao pogonsku snagu, njegovi će se tranzistori isprazniti. Kompjuter će jednostavno crknuti!

— Pa, što onda? — vratar slegne ramenima. — Direktori imaju jutros ponovni sastanak s našim starim pravnikom, i raspravljaju o tome kako da se otarase kompjutera.

— Ali, ja bih ga dotle morao pregledati i ponovo ga osposobiti! — Chimberley skoro zavapi od očaja. — Pusti me unutra!

— Žalim, no poslije onoga što se jučer tu zbivalo, naloženo mi je da nikoga ne puštam.

— Dakle, tako! — Pip duboko uzdahne i pokuša svladati bijes. — Hoćeš li mi reći što se zapravo dogodilo?

— Pa, ako vi ne znate... — vratar drsko pokaže glavom prema kolima u kojima je čekala Guinevera. — Vaš je veliki kositreni mozak potajno stvorio ove umjetne stvorove. Jučer su ujutro stavljene u prodaju. Držim da su to sasvim privlačne stvarčice koje može poželjeti svaki muškarac. Vaš jadni stari kompjuter zacijelo neće nikad shvatiti zašto ga je rulja pokušala uništiti.

— Pozovi dežurnog iz ureda! — Pip se naroguši. — Sada to odlučno zahtijevam!

— Samo vi zahtijevajte — gorostas slegne ramenima — ali tu nema nikoga odgovornog i dežurnog sve dok kompjuter ne radi. Dakle, što ja tu mogu?

— Možeš prestati sa svojom drskošću! — plane Chimberley. — Daj mi svoje ime! Namjeravam se pritužiti.

— Ja sam Matt Skane — ovaj 6e otegnuto. — Bio sam glavni direktor.

— Oh, sad mi je jasno — promuca Chimberley prijekorno. — Vi mrzite

kompjutere! A posebno kompjuter Athena Sue.

— Zašto ih ne bih mrzio? — Skane se cerekao kroz ogradu. — Izbacio sam ih iz upotrebe prije nekoliko godina, dok nisu dobili zagovornike.

Chimberley se kočoperno vrati do taksija i reče vozača da ga odveze do hotela »Gran Desierto«. Recepcionar dobaci Guineveri hladan pogled i ne potrudi se da nađe slobodnu sobu.

Vozač drugog taksija mu je savjetovao da učini svoj život jednostavnijim, te da će lakše naći prenoćište ako zamoli one u policiji da preuzmu Guineveru. Pipa je taj savjet samo još više razbjesnio.

— Ne shvaćam te ljude — reče Guineveri. — Oni nisu poput strojeva. Ponekad se čudim kako su opće uspjeli izumjeti nešto kao Athena Sue. Ali, usprkos svemu, ne namjeravam te se odreći;

Već se bilo razdanilo kad je naposljetku našao skupo prenoćište u nekome malom trećerazrednom hotelu. Pospani direktor hotela nije htio izdati sobu, dok mu nije unaprijed platio. No, poslije togo više nije postavljao nikakvih pitanja. Bilo je već prekasno za počinak, ali je Pip imao bar toliko vremena da se obrije i okupa.

Kako mu se novčarka naglo stanjila, odluči postupati štedljivije, a posebno kad je u pitanju Guinevera. Stoga uhvati na prvom uglu autobus i doveze se do pogona nešto prija devet ujutro. Vrata na ogradi bila su širom otvorena, čak i za kolni promet Ali, na ulazu ga predusretne naoružani čuvar.

— Ja sam iz firme »General Cybernetics«...

Nervozno je pretraživao džepove kako bi našao legitimaciju, ali visoki ga čuvar zaustavi, uzdignuvši polaganim pokretom snažnu ruku.

— Jeste li vi Chimberley?

— Da, ja sam Chimberley. Želio bih pregledati instalacije koje smo mi postavili, i to prije no što stignu vaši direktori.

— Da, da. Matt Skane mi je rekao da ćete možda ponovo doći, ali se bojim da ste zakasnili — Čuvar pokaže lijenim pokretom prema dugačkome nizu vozila što su bila parkirana na prometnoj površini. — Direktori su stigli još prije jedan sat, no, svejedno, uđite.

Pip osjeti nelagodnost dok ga je čuvar pratio pokraj prazne vratarnice i potom dalje kroz besposličarsku tišinu mehaniziranog administrativnog bloka.

U sobi za prijem stranaka ugleda glatko zalizanu, mačkastu brinetu koja je možda za vrijeme onog natječaja bila tijesna suradnica »Mis Kemičarke«. Sjedila je pokraj kromiranog okvira ploče s uređajem za programiranje. Uređaj je bio isključen. Brineta je bila vrlo zaokupljena pažljivim nanošenjem crvenog laka na nokte, koji su bili sličniji kandžama. Ona podigne pogled prema njemu. U očima joj na trenutak bljesne radoznalost, ali u sljedećem se ugasi svako zanimanje za došljaka.

— Stručnjak, koji je dojurio iz Schenectadyja — reče čuvar, i doda: — Došao je da pregleda veliki kositreni mozak.

— Trebalo je da to obavi brže. — Ona nastavi uređivati kandže, i kritički ih ogledavati pod svježim lakom. — Upravo sam primila vijest iz direkcije da su ukinuli mozak. Već je bilo krajnje vrijeme za takvu odluku... ako vas to zanima.

— Ali, zašto? — Pip će krajnje uznemireno.

— Zar ih niste vidjeli? — Brineta puhne na obojene nokte. — One su se ogavne umjetne naprave namnožile i razmiljele posvuda.

Pip se dosjeti da je ova brineta zapravo pobjednica onog natječaja!

— Bilo kako mu drago — promuca on — ipak bih želio pregledati kompjuter.

Iako nerado, ona priđe do omanjih vrata i otvori sigurnosnu bravu. Iza ovih otvore se još jedna rešetkasta vrata koja su vodila u pravi labirint Tu je bio, tako reći, mozak pogona Athena Sue. Chimberley zastane između raznobojnih sklopova porazmještenih u prostoriji kojoj su stijene bile obložene metalnim pločama. U labirintu je bilo neugodno tiho.

Ovdje bi, zapravo, morao čuti uzbuđujući šapat mehaniziranih misli koje proizvode ovi elektronski uređaji. Probušene bi kartice morale po metalnom žljebu teći u neprekidnom nizu prema sklopu gdje se automatski svrstavaju, da bi ih Athena Sue odmah »pamtila«. Bušilice bi trebalo da nižu rupe na vrpcama, pošto im Athena Sue proslijedi nove podatke. Releji bi morali škljocati, a automatski pisaći strojevi mrmoriti svojim raznovrsnim zvucima.

Ali, Athena Sue bila je mrtva.

Moram je popraviti! Oživit ću je, reče u sebi pun nade. Njezino je neprekidno pamćenje još nedirnuto i ispravno. Mogao bih joj kroz ispražnjene tranzistore uključiti brzi ritam elektronskih otkucaja. Ali najprije moram otkriti gdje je napuklina koja je uzrokovala kvar.

Chimberley odlučno prione za posao.

Poslije tri sata naporna rada, nagnuo se nad prijenosnik očitavajući vrpcu, kada ga trgne nečiji snažni povik.

— Dakle, Chimberleyju! Jesi li otkrio kvar?

Pip žurno skine vrpcu s prijenosnika i povuče se zbunjeno ispred mišićava gorostasa. Nije mu trebalo dugo da bi prepoznao Matta Skanea. Držeći vrpcu iza sebe, on ukočeno potvrdi glavom.

— Da otkrio sam kvar. — Pip pogleda oko sebe. Brineta i čuvar u međuvremenu su nestali. On ovlaži usne i gutne slinu. — Ustanovio sam što se zbilo s kompjuterom.

— Tako?

Skane je čekao, nadvisujući ga onako golem i preplanuo. Bio je ljudina žuljevitih ruku, teških poput bata. Ipak, ovi su suvremeni uređaji nadomjestili i nadmašili njegove mišiće, a još više njegovu ograničenu pamet. On je zastario, ali još je opasan.

— To je namjerno pokvareno. Jednostavnije rečeno, to je sabotaža! — primijeti Chimberley, i čvršće stisne kolut s namotanom vrpcom koji je držao u oznojenoj ruci.

— Odakle znaš da je sabotaža?

— Ovdje je sve upisano — Pip mahne kolutom. — Netko je programirao Athenu Sue da obavi ono što vodi do njezina uništenja. Budući da je to sposoban i djelotvoran kompjuter; obavio je onako kako je bio programiran. Izumio je pretvorbu ljudskih stanica koje će u zamrznutome stanju ostati vječna žive. Ali tada je netko zlonamjerno izmijenio program, po kojemu je počela masovna proizvodnja životvornih naprava po liku one seoske djevojke, Gussie Schlepps, nazvane »Mis Kemičarka«! Zla se namjera sastojala u tome da se naudi Solarnom udruženju kemičara i da se ozloglase mehanizirani pogoni koji rade uz

pomoć kompjutera. — Saboter koji je to učinio — Chimberley nastavi — nazvao je ove umjetne djevojke imenom Guinevere, koja je po legendi, kao žena kralja Artura, bila ljubavnica njegova najboljeg prijatelja Lancelota. Dakle, počela je masovna proizvodnja takvih umjetnih »ljubavnica« zbog kojih su izbili ogorčeni protesti. Ljudi su počeli uništavati prodajne automate, a prijeti i veća nevolja.

— Da, da. Čuo sam — Mattove se plave oči zlokobno stisnu. — Pa, tko bi mogao biti taj kučkin sin, taj saboter?

Chimberley se nakašlje u nedoumici, ali tada ipak reče:

— Znam da je to bio netko koji je u određeno vrijeme imao pristup do programske ploče i do dnevnika proizvodnog procesa. Koliko znam, jedini službenik ovog pogona koji je u to vrijeme mogao do ploče i dnevnika bio je čuvar po imenu Matt Skane.

Ljudina frkne nosom i naroguši se.

— Smatraš li to nekakvim dokazom?

— Za mene je to dovoljan dokaz. Uz neka dalja istraživanja, držim da ću prikupiti još više činjenica koje će potkrijepiti taj dokaz. Potom ću to podnijeti na uvid direktorima.

Skane zareži poput kakve ranjene zvijeri, a čeljusti mu se stisnu.

— Direktori su otišli — izdere se on. — Osim toga, nećeš tu više ništa istraživati. Uostalom, ovdje smo ponovo uveli upravljanje ljudskim umom. Tvoj smo veliki kositreni mozak bacili u otpatke. Sad sam ja glavni direktor ovdje. Radije mi predaj tu vrpcu — on ispruži ruku prema Pipu.

— Evo ti je — Chimberley se ukloni ispred snažne ruke i poslušno preda vrpcu. — Pogledaj može li ti ikako koristiti. Možda bez nje nisam kadar mnogo dokazati, ali ti si ionako u nevolji.

Skane prezrivo progunđa nešto nerazumljivo.

— Vrijeme ne možeš vratiti — Chimberley će ogorčeno. — Konkurenti neće prijeći na upravljanje kakvo je već odavno zastarjelo. Nastavit će upotrebljavati kompjutere. Došao si mi dobrovoljno pred zid, i oni će te neusporedivo bržom i mnogo boljom proizvodnjom vrlo brzo uništiti.

— Nemoj se u to okladiti — naceri se Skane. — Mi smo ipak nešto i

naučili. Upotrebljavat ćemo strojeve umjesto da se pokušamo boriti s njima. Ugradila smo bateriju jedne vrste manjih pomoćnih kompjutera, koji će čovjeka održati na vrhu uprave. Mislim da će dobro raditi i bez tvoje pomoći.

Chimberley žurno ustukne pred iskricama opasnih plavih očiju. Osjećao se vrlo poniženim. No, njegova budućnost nije ugrožena. Ne boji se teškoća, jer kao vrstan inženjer-kibernetičar naići će uvijek na otvorena vrata. Ono što ga je boljelo bio je način na koji je izgubio svoju Athena Sue.

Ali, preostaje mu Guinevera, koja ga čeka u hotelskoj sobi, i koja će ga utješiti.

Ramena mu se isprave pri pomisli na nju. Dosad ga je većina žena ljutila, zadavala mu bol i dodijavala svojim glupostima, ali Guinevera je sasvim drukčija. Ona ga više podsjeća na Athena Sue, smirena, razumna, slobodna od svih ljudskih mana koje su ga ogorčavale.

S autobusne je stanice potrčao do otrcanog hotela, a srce mu je snažno kucalo kad je došao do sobnih vrata.

— Guinevero! — usklikne on.

Osluškivao je bez daha Ključ u bravi škljocne. Vrata se polagano i škripajući otvore. Tada mu do ušiju dopre njezin hrapavi glas.

— Oh, Pipe! Već sam pomislila da više nećeš doći.

— Guin...

Osupnuo se kad je ugledao ženu na pragu. Bila je stara i ogavna. Doimala se sasvim iznemoglo, i htjela ga zagrliti smežuranim rukama na kojima su bile tanke, modrikaste kandže. Zurila je u Pipa mutnim očima

— Pipe? — Glas joj je bio sličan onome u Guinevere. — Zar nisi to ti, Pipe??

— Ali, gdje je... — Grlo mu se steglo od iznenadne bojazni. Pogled mu stade hitro pretraživati sobu, a potom se ponovo zaustavi na stvoru što je drhturio u okviru sobnih vrata. Smušeno je buljio u smežurano, posivjelo lice. Opazio je jezivu sličnost, ali odmah odbaci takvu pomisao.

— Gdje je Guinevera? — ponovi prekinuto pitanje.

— Dragi, zar me više ne poznaješ?

— Pa, ne može biti da si ti... —On se strese. — Ali, to je tvoj glas...

— Da, dragi, ja sam tvoja Guinevera. Ista ona umjetna djevojka koju si jučer kupio. Ja sam Guinevera, model 1, broj serije 1997-A-456.

Pip se uhvati za okvir vrata. Koljena su mu silno klecala.

— Razlika koju si upravo otkrio nastala je od brzog starenja. — Nekakav neobični ponos podigne izmoždenu glavu.

— To je nešto o čemu mi, Guinevere, ne umijemo stručno razgovarati. Ali ti si inženjer. Ti možeš uvidjeti koliko je bitno osigurati trajan nadomjestak.

On otrese glavom, a na licu mu se pojavi tuga.

— Rekla bih da više ne izgledam nimalo privlačno, ali tu se ništa ne može učiniti. — Ona se uvelo osmjehne. — Ovako je isplanirao kompjuter. Sad me vrati odakle si me kupio. Dobit ćeš odgovarajući popust za novi primjerak.

— Ne, više nikada... — promrmlja on hrapavim glasom. — Naš je kompjuter na otpadu. Skane je postao direktor, i taj više neće proizvoditi umjetne ljubavnice.

— Oh, Pipe! — Zureći u njega zbunjenim pogledom, ona se spusti na uleknutu postelju. — Žalim te! Vrlo te žalim!

Sjeo je na postelju pokraj nje, a oči mu zasuze. Ovoga je gorkog trenutka mrzio sve, kompjutere i svu ljudsku rulju, a posebno onoga Matta Skanea!

No, tada se polako ipak pribrao.

Naposljetku, Athena Sue tu nije ništa kriva. Njome su zlonamjerno rukovali. Strojevi nikada nisu zli. Čine zlo jedino kad ljudi njima nepravilno rukuju.

On se polako okrene prema Guineveri, i s puno je tuge poljubi u uvele usne.

— Ja ću to ispraviti — prošapće — ali kao prvo, javit ću se u Schenectady.

Objavljeno prema dogovoru s GPA München

Bela Đulai:

Likovna enciklopedija

Možda mi nećete verovati, kao što ni ja sam nisam verovao, bar ne u početku. Naime, reč je o mojem slobodnom vremenu, kojega, istini za volju nikada nisam imao dovoljno. Sve dok nisam sreo Leona II.

Sve je počelo jedne nedeljne večeri. Udobno zavaljen u fotelju, gledao sam televiziju. Više se ne sećam što je bilo na programu. Inače, bio sam se navikao da se odmaram gledajući televiziju, čiji je program, uzgred budi rečeno, u poslednjih mesec dana bio do zla boga dosadan. Kao što rekoh, bio sam udobno zavaljen u fotelju, kad se na ulaznim vratima oglasi zvonce.

Moram priznati da me je to i te kako iznenadilo. Ko bi to mogao biti? Začuh ponovo zvonce.

Nisam nikoga očekivao u ovo vreme. Da nije možda Carl? Ali, on je rekao da će doći tek sutradan! Da se nije predomislio?

Taj neko bio je vrlo uporan.

Polako sam ustao i krenuo prema vratima. Prošlo je podosta vremena dok sam ih otvorio; bila su osigurana raznim bravama i sigurnosnim lancima. Za sve to vreme, moj nenadani posetilac neumorno je pritiskivao zvonce i bio sam gotovo siguran da je namerno legao na dugme. Napokon otvorili vrata i bejah još više iznenađen! Na vratima, tj. na ulaznom tremu, stajao je potpuno nepoznat čovečuljak.

Na sebi je imao dugačak zimski kaput, iako je napolju bila vedra, prijatna septembarska noć. Od širokog oboda šešira nisam mu mogao videti lice. Pod pazuhom je držao gomilu knjiga. Na trenutak sam bio neodlučan. Napokon promrmljah:

— Da?

Čovečuljak se ispravi i ugledah mu lice. Oči su mu bile sitne i svetlele su kao u mačora koji pretrčava ulicu usred ponoći. Nos malo iskrivljen, iznad tankih usana brčići a la Charlie Chaplin. Brada mu je bila šiljata, kao u oštrice ašova. A čudno lice bez ijedne bore krasila su dva neobično velika

uva, koja su pridržavala, čini mi se, za koji broj preveliki šešir.

— Dobro veče! — pozdravi me dubokim basom, što mi je bilo još čudnije. Ostavio je na mene ne baš sjajan utisak, čak bih rekao: malčice jeziv. — Ja sam Leon II — predstavio se. Mislio sam da me više ništa ne može iznenaditi na ovom čovečuljku, pa čak ni njegovo ime. Ali, pokazalo se da sam pogrešio. — Prodajem enciklopediju likovnih umetnosti — (baš mi je to falilo!) — Pa... mislio sam...

Nisam dočekao da do kraja izrekne misao, prekinuo sam ga:

— Čoveče! Znate li vi da je pola devet uveče, uz to i nedelja! — grmeo sam. Ali, čovečuljak se nije dao smesti.

— Zaista mi je žao što vas uznemiravam u ove kasne sate. Ali, uveravam vas da nećete požaliti, ako budete kupili enciklopediju koju vam nudim. Ova najnovija enciklopedija likovnih umetnosti široka je panorama glavnih epoha i stilova svetskog slikarstva, počev od najstarijih vremena pa do naših dana. Svrha joj je da zadovolji zanimanje i ljubitelja i stručnjaka, pružajući kratka, sažeta, pristupačna i potpuna obaveštenja. Tekst je ilustrovan višebojnim reprodukcijama umetničkih remek-dela, koja su na posebnim slikama pojednostavnjena do linearnog crteža. Ovako uporedo raspoređene ilustracije popraćene su iscrpnim legendama, što pridonosi potpunijem razumevanju dela. — Na trenutak je zastao, verovatno da mi da malo vremena, ne bih li svario ono što mi je rekao, ali je odmah potom nastavio: — U najnovijem izdanju enciklopedije likovnih umetnosti naći ćete sve: od crteža u Altamiri, iz takozvane nadlendske epohe. Kinesko slikarstvo, egipatsko, grčko, rimsko i još mnoga, mnoga druga. Upoznaćete najveće slikare, kao što su Leonardo, Van Gogh, Rembrandt, El Greco, Gauguin, Braque, Chagall, Picasso... najveći majstori kista u istoriji slikarstva!

Govorio je takvom brzinom da sam ga jedva pratio. Ali, ipak, bilo je to i previše! Po naravi sam veoma miran čovek, koji predano radi svoj posao u firmi. Kao i svaki dan, i nedelja mi je isplanirana od prvoga do posljednjeg minuta. Nikada se ni na koga nisam ljutio, ali ovaj čovečuljak me je zaista izbacio iz takta. Ko je još video da ti dolaze nedeljom uveče i to baš da ti utrape likovnu enciklopediju! No, ipak sam se savladao i na izgled mirnim tonom rekao:

— Čujte, neka je i nedelja uveče, razumem vaš posao. Ali, ja nemam sklonosti prema slikarstvu. Možda biste imali više sreće sa mojim

susedima.

Na licu čovečuljka sa čaplinskim brčićima titrao je osmeh i već u sledećem trenutku nastavio je govoriti kao navijen:

— Biće velika pogreška sa vaše strane ako propustite izvanrednu priliku i ne kupite najnovije izdanje enciklopedije likovnih umetnosti! Kao što sam već rekao, u njoj ćete naći sve: Od Altamire do današnjih dana. Ekspresionizam, dadizam, sirealizam, naiva... — mleo je kao što se u mlinu melje brašno. — Najnovije izdanje likovne enkciplopedije štampano je u određenom tiražu. Imate šansu da postanete jedan od retkih vlasnika najnovijeg izdanja likovne enciklopedije, i to za svega sedam dolara! Pazite, SE-DAM DO-LA-RA! Za sedam dolara danas ne možete ni pošteno da ručate.

Priznajem da me je zatekao. Jednostavno nisam bio u stanju da ga pošaljem do đavola. Govorio je vešto. Verovatno je ovaj tekst znao napamet. No, ja nisam imao nameru da kupim tu prokletu enciklopediju, sve i da mi ju je nudio besplatno. Ali, čudna prilika u zimskom kaputu, kao da mi je čitala misli.

— Ako ne budete zadovoljni enciklopedijom, sedam dolara biće vam vraćeno.

Bila mi je već muka od ovog njegovog ubeđivanja, ali još sam se nadao da ga se mogu osloboditi na miran način.

— Zaista vas žalim. No mene ne interesuje slikarstvo, a i da me interesuje, imam veoma malo slobodnog vremena, pa stoga ne bih mogao odvojiti ni trenutka za tu vašu enciklopediju. Zaista žalim.

Poslednje reči izgovorio sam sa izvesnom dozom iskrene žalosti. Ali, čovečuljak se nije dao zbuniti, tj. kako bih to ja rekao — nije se lako dao otkačiti!

— Oh, ne mogu da po verujem! Vas ne interesuje umetnost? — Kimao je glavom amo-tamo, tako da sam pomislio da će mu šešir pasti sa glave. No srećom, njegove velike uši sprečavale su da se takvo nešto dogodi. Nastavio je strogim glasom učitelja koji ukorava nestašnog đačića: — Danas svaki čovek, svaka žena i dete zna za slikarstvo. Ljudi širom sveta posećuju muzeje i izložbe. Pasionirani sakupljači umetnina daju hiljade dolara za platna poznatih slikara...

Stajao sam pred njim posramljen, dok je on nastavio svoje »predavanje« o umetnosti. Priznajem, znalački me obrađivao. Na kraju sam već i bio spreman da uzmem tu prokletu enciklopediju, samo da me napokon ostavi na miru. Uostalom, pišljivih sedam dolara nije neko bogatstvo, ali, odlučio sam da mu pružim i poslednji otpor.

— Čujte, ja vam potpuno vjerujem da je to tako kako vi kažete, no već sam vam rekao da nemam vremena ni da zavirim u tu vašu knjižurinu...

Očekivao sam da će čovečuljak posle ovih mojih reci odustati, ali pokazalo se da je pravi majstor svoga zanata.

— Ako imate problema sa slobodnim vremenom, ja mogu i to rešiti. Zajedno sa likovnom enciklopedijom, dobivate i slobodno vreme. A da biste se uverili da su mi namere čiste, tu dodatnu uslugu vam neću naplatiti.

Što je previše, previše je! Akviziter koji uz enciklopediju prodaje i slobodno vreme! Verovatno je sišao s uma. Kakvih li luđaka danas nema! Nisam mogao a da ga ne upitam:

— A... kako to mislite... i slobodno vreme?

— Pa to je sasvim jednostavno. Ja vama enciklopediju i slobodno vreme, a vi meni sedam dolara.

E, to mi je bilo neko jako objašnjenje! Nisam bio raspoložen da raspravljam i o slobodnom vremenu. Platio sam sedam dolara, samo da ga se oslobodim.

— Videćete — mislim da mu je lice poprimilo podrugljiv izraz — kupovinom najnovijeg izdanja enciklopedije likovnih umetnosti uložili ste svoj novac u pravu stvar. Vaših sedam dolara višestruko će biti vraćeno. Još jednom vam čestitam na dobroj investiciji i nadam se da ćete provesti ugodne časove pored nje. Laku noć!

Najzad sam ga se oslobodio! Mislim da me je pri kraju već i zafrkavao... U svakom slučaju, popeo mi se navrh glave sa tim svojm NAJNOVIJIM IZDANJEM...

Bilo je vreme i za spavanje, sutradan me je očekivalo brdo poslova u firmi i ne bi valjalo da se ujutro probudim neispavan. Likovnu enciklopediju sam odložio na policu među malobrojne knjige, uglavnom stručne literature, kojima se koristim u poslu, a verovao sam da je neću

njkada ni otvoriti. Legao sam u krevet i pre no što sam zaspao, još jednom sam u mislima »preslušao« čudnog posetioca, koji mi se predstavio kao Leon II.

• • •

Sutradan sam umalo zakasnio na posao, ali, začudo, uspeo sam sve poslove završiti na vreme. Čak sam dva sata pre isteka radnog vremena bio gotov i besposleno sedeo za svojim radnim stolom. Moj šef se čudio ovom mom malom uspehu. Pa, iako je znao da sam savestan i vredan službenik, proverio je sav moj trud. Budući da je sve bilo u najboljem redu, dopustio mi je da ranije napustim posao.

Bila su tek tri sata popodne. Na putu do kuće razmišljao sam što valja učiniti sa ova dva nenadana sata, koji su mi se činili kao bogomdana prilika da uredim svoj mali vrt pred kućom. Ali, nisam bio raspoložen za kopanje, naročito po ovom lepom, sunčanom vremenu.

Mogao bih prošetati gradom, uz put nešto i da prezalogajim... Ili da odem u kino i pogledam dobar film, a mogao bi i u pozorište. Ne sećam se kada sam poslednji put bio u pozorištu. Ne bi bilo loše posetiti neku izložbu ili još bolje, skoknuti na piće; posedeti sa starim prijateljima i popričati o prohujalim davnim vremenima. Bilo mi je teško odabrati između tolikih mogućnosti. Neobično je da je čovek u dilemi, kako da najbolje iskoristi iznenadna dva sata slobodnog vremena. I još ako se uzme u obzir da živi u gradu kao što je New York, gde čovek zaista ne zna u koje pozorište, na koji koncert ili izložbu da pođe. A tu su još i bezbrojni kabarei, mjuzik-holovi, restorani, noćni klubovi, kina...

Kada sam stigao kući, na brzinu sam se istuširao i spremio kajganu, koju sam pojeo s nogu. Zeleo sam što više toga da uradim dok ne stigne Carl. Do sada me je nebrojeno puta pozivao u pozorište, kino, na kućne zabave — i redovno govorio:

— Ti si budala. Fred! Život prolazi mimo tebe, a ti radiš, samo radiš... Na kraju kad omatoriš, požalićeš...

Ja sam samo odmahivao glavom ne hajuči bas mnogo za te njegove, svakako dobronamerne zamerke. Ali, sada će biti iznenađen kada mu budem saopštio da izlazim.

I, bio je iznenađen! Otišli smo na Brodway i nasumce odabrali jedan kabare, a posle predstave skoknuli smo u najbliži bar na piće. To veće

proveo sam u izvrsnom raspoloženju, čak sam i popio malo više nego što sam običavao. Osećao sam se bogovski i sve samo zbog toga što sam imao na raspolaganju dva sata više nego inače.

Sledeće dane i nedelje proveo sam na sličan način. Na sveopšte iznenađenje — ne samo svog šefa nego i celog odelenja na kojem sam bio zaposlen — poverene poslove završavao sam u rekordnom vremenu. Čak sam opažao da mi je svaki sledeći dan na izvestan način duži nego prethodni.

Postao sam redovan posetilac gradskih pozorišta, varijetea i bioskopa. Svoju malu zbirku knjiga proširio sam u pravu pravcatu biblioteku. Između ostalog, nabavio sam i neku veliku, debelu knjižurinu, koja je bila krcata receptima raznoraznih specijaliteta, tako da sam (kao veliki gurman) naučio kako se priprema pekinška patka sa belim vincetom, jaja na provansalski način, pohovana šargarepa sa sočnim biftekom i salatom od jaja sa filetima, sardine sa graškom i pilećim mestom... Znao sam za najbolja španska, italijanska i francuska vina. Uredio sam bašticu pred kućom, a proširio sam i krug svojih prijatelja. Postao sam redovan gost na zabavama u gradu... Jednom reći, iz korena se izmenilo moje dotadašnje shvatanje života.

Ovo »blagostanje« trajalo je nekih pet-šest meseci. Ali, ako je preterano dobro, to redovno i dosadi. Tako je i meni polako bivalo dosadno. Znao sam celokupan repertoar svih gradskih pozorišta; znao sam godinu dana unapred koji će se filmovi davati u bioskopima, a ni kućne zabave nisu mi bile više tako interesantne kao u početku. Imao sam toliko slobodnog vremena da nisam znao što da činim s njime. Dan mi se činio dugačak kao mesec, uz to i dozlaboga dosadan! Na poslu se nisam zadržavao ni sat-dva, tako da sam ubrzo dobio otkaz, iako sam posvršavao sve poslove koji su mi bili povereni.

Poslednja kap dosade prelila je moje ogromno bure slobodnog vremena, kad sam se jedne večeri spremao na spavanje. Mislim da je bilo oko pola sata do ponoći. Tek što sam bio legao, zadovoljan što je prošao još jedan dan, kad počne da sviće! Pogledah na sat, bilo je četiri i petnaest! Nisam verovao svojim očima... Nemoguće! Nisam pošteno ni zagrejao posteljinu, a ono već sviće... SVIĆE? Jok! Gotovo se razdanilo! Iskočio sam iz kreveta i pogledao kroz prozor. Bogami, na istoku se pojavljivalo Sunce! Bio je već dan. Još jednom sam pogledao na sat... Da, bilo je već jutro! Lepo sunčano aprilsko jutro. Postade mi jasno da se sa mnom događa nešto čudno, tačnije, nešto neobično se događalo sa mojom okolinom.

Kasnije sam telefonirao Carlu i pitao da li mu se dogodilo nešto čudno protekle noći. Njegov me je odgovor više nego razočarao. Spavao je blaženim snotm trogodišnjeg deteta. Ako je sa mojom okolinom sve u redu... možda kod mene nešto ne štima? Da nisam bolestan? Nerado sam posećivao lekare, ali sada sam se odlučio da ipak posetim specijalista. Nakon pregleda, pokazalo še da sam zdrav kao dvadesetogodišnjak! A moji živci? Otišao sam psihijatru, ali i tu je sve bilo u redu. Pa koji je onda vrag posredi? To nisam znao sebi objasniti. Celi dan sam lutao gradom, jedva dočekavši da padne noć. Ali, ni ova noć nije trajala više od pet minuta. Sada već nisam bio samo zabrinut nego i uplašen. Je li moguće da se ovo događa samo meni? A ako je tako, zašto baš meni?

Svoje slobodno vreme nisam dovodio u tesnu vezu sa nekim događajem, ali sada sam počeo ozbiljnije razmišljati o tome. Misli su mi jurile kao brzi voz koji kasni dva minuta. Ali, makar kako se naprezao, nisam mogao da odgonetnem o kome grmu leži zec... Sve do trenutka, dok nisam naišao na likovnu enciklopediju.

Preturao sam po knjigama tražeći nešto zanimljivo ne bih li skratio dosadu. I tako, sasvim slučajno, uzeh u ruke likovnu enciklopediju.

Listijući stranu po stranu, naiđoh na sitnim slovima ispisan tekst ispod jedne ilustracije. Pisalo je: »ALTAMIRA, pećina na Pirinejima. Španija, Madlenska epoha (30.000—10.000 god. pre n. e.). Najstarije slike je izradio preistorijski čovek u pećinama na zidu, realistički slikajući životinje u pokretu.« — Ovo mi je odnekud bilo poznato. Bacih pogled na ilustraciju iznad teksta. Na kamenom zidu, dosta nevešto nacrtan, bio je vo ili tako nešto slično. Odložio sam enciklopediju i počeo kopkati po svom sećanju.

I tada se setih neuglednog čovečuljka u dugačkom zimskom kaputu, s brčićima a la Chaplin.

»Zovem se Leon II. Vaših sedam dolara višestruko se biti vraćeno preko najnovijeg izdanja enciklopedije likovnih umetnosti. Prodaću vam i slobodno vreme!« — Jeste! Tu smo, to je ono! Taj mali mi je zaista uz enciklopediju podario i slobodno vreme!

Ovome sam se morao nasmejati, imam bujnu maštu... Ali, šta bi onda do vraga moglo da bude? A... ako sam zaista kupio i slobodno vreme? Moram hitno pronaći toga Leona II. Ako mi je mogao prodati slobodno vreme, može ga isto tako i otkupiti...

Zgrabio sam enciklopediju i grozničavo je listajući, tražio sam izdavača. Pročitao sam svaku reč i rečenicu, od prve do poslednje strane, ali, na žalost, nisam naišao na ime izdavača. Ni kod sledećeg čitanja.

Bio sam veoma potišten. Osećao sam se potpuno izgubljen. Nisam video izlaz iz ove proklete situacije, koja se na tako grub način našalila mnome — sa slobodnim vremenom.

Beskrajno duge dane provodio sam u nekoj vrsti polusna. Čitanje likovne enciklopedije postalo mi je prava opsesija.

Sanjao sam Van Gogha, Rembrandta, Picassa. U snu sam slikao najdivnije slike, mešao čudesne boje i održavao izložbe na ulicama, u centru New Yorka.

Ovaj slikarski košmar progonio me je mesecima, sve dok nisam došao na spasonosnu ideju...

• • •

Sedmi dan u maju. Nedelja uveče, pola devet, nebo posuto zvezdama. Laki povetarac miluje mi obraze. Široki obod šešira skriva mi oči, na licu titra osmeh.

Stojim pred vratima male sive kućice i pritišćem zvonce. Otvara mi stariji, sedokosi čovek. Na licu mu vidim istovremeno i čuđenje i ljutnju. Možda sam morao pre doći? Ali, kad sam već tu, ipak da pokušam. Jednom mi mora uspeti, pa makar ovo radio i celi život koji (na žalost) još stoji preda mnom. Pre ili kasnije... Da ne dužim. Pozdravljam sedokosoga i u sebi mislim da je on pogodna žrtva...

— Dobro veče! — kažem. — Ja sam Leon II. Akviziter likovne enciklopedije...

Lee Killough:

The Siren Garden

Preveo Božidar Stančić

Park Sirena

Vrtovi silicivitae, žavotvornih i zvukotvornih kristala, sada su u modi. Otkako se neki hotelijer odvažio i otkupio Dalriju, pa je prekrstio u »Park Sirena«, mjesto gdje se ljudi mogu sastajati i vidjeti nešto u Gatesideu, ne prođe nijedan tjedan a da se neka bogata žena ne stvori u mojem uredu i zapita za cijenu vrta kristala. Ja prepuštam svom partneru Leeju Emrysu da nađe neku pogodnu izliku i odbije narudžbu.

Uredio sam park Dalria, ali sam to učinio za ljubav Lorne Dalriadan i neću urediti nijedan drugi. Čak i ne želim vidjeti Dalriju, pa se njome bavi Lee.

Ponekad mi se javlja u snu. Silazim stubama i vijugavim stazama, koračam duž lijeha što blago pjevuckaju, sjednem da se odmorim u sjenu, na kamenu klupu. Slušam kontrapunkt zvonaca i tremola, a tada začujem grleni smijeh što prigušuje glazbene tonove. Podižem glavu i zapažam Lornu Daldiadan kako mi se približava, očiju zaklonjenih dugim plavim šiškama. Pružam ruke da odgurnem šiške, ali me prene strašna buka, za njom užasan krik, što postaje sve prodorniji i ja se budim. Tih noći više ne spavam, budan sam i dršćem od bola i ljutnje.

Loma je prvi put prekoračila prag mojeg ureda potkraj proljeća, jednoga krasnog poslijepodneva što obasjava sjajne zgrade Gatesidea usijanim kolobarima. Ušla je, pogledala me, a ja sam ostao bez glasa i trepereći. Ne zbog njezine ljepote — žene njezine klase uvijek su lijepe, ili dobrotom prirode ili zahvatom umjetničke kirurgove ruke. Mogla je biti i ružna, efekt bi bio isti. Vidio sam samo njezine oči, velike i duboke, najdublje koje su dosad odavale dušu neke žene. Oči kaleidoskopa, duginih boja, zlatnožute boje svitanja.

Očarala me treperava boja očiju. Mogao bih ih neprekidno promatrati kako mijenjaju boju od duginih preko zelene do ljubičaste. Nisam shvaćao da govori sve dok nije oborila pogled, pa su duge trepavice kao pernata lepeza prekrile oči.

Predstavila se i zapitala me o mojim kristalima glasom lakim poput daška, poput neke stidljive srednjoškolke.

Ni sam ne znam kako sam uspio pokrenuti svoje glasnice.

— Da, imamo ih velik izbor. Želite li kupiti ili ćete se pretplatiti?

»Timonovi kristali« su rasadnik. Pretežni dio posla dugujemo kupcima, osobito turistima koji bi pri posjetu željeli ponijeti sa sobom nešto što je palo s neba, neku neobičnost. Zato kupe neki privjesak, nose ga nekoliko tjedana, pa kad prestane pjevati stave ga u kutiju gdje se pretvori u prah, ili ga bace kad s kristalom prestane sjećanje na pjev i na ljepotu.

Pretplatnicima pak rasadnik nadomješta kristale kad mušterija nije više zadovoljna njegovim pjevom ili bojom ili kad mu se ugasi sjaj.

Kad sam Lorni objasnio mogućnosti, prasnula je u smijeh.

— Znam da su živi, ali nećete valjda tvrditi da venu poput cvijeća?

— Tako nekako. — Odveo sam je k stolu za demonstraciju i stavio u kazetofon kazetu s uzorcima različitih tonaliteta.

— Želite li nejednoliku notu, stalnuili isprekidanu?

Slegnula je ramenima, a oči su od srebrnaste boje prešle u tropskoplavu.

— Želim čuti sve.

Uključio sam kazetofon i pustio niz zvončića s praporcima, pa nejednoliki tremolo i stalan zvuk zvona.

— Imamo varijetete s niskim tonovima, ali obično mlade žene tvrde da su preozbiljni.

— Takvi su po ukusu mojemu mužu. — Namrgodila se. — Peter tvrdi da bih morala pružati mnogo ozbiljniju sliku.

Poznavao sam Petera Dalriadana po ugledu u politici, a bio je mnogo stariji od Lorne. Prozvali su ga »tvorac kraljeva«. Nitko nije mogao steći neki položaj u politici bez njegove podrške. On je vukao sve konce. Čudio sam se kako se mogao izvući iz konferencijskih dvorana i sresti takvo stvorenje, utjelovljenje sunca i svitanja.

— Ne mogu se odlučiti — rekla je glasom koji je odavao nemoć i

okrenula se prema meni — Vi imate više iskustva.., možete li mi vi izabrati?

— Ako želite, gospođo Dalriadan.

— Zovite me Lorna. Kad kažete gospođa Dalriadan podsjećate me na prvu Peterovu ženu.

— Dobro, Lorna — rekao sam i nitko nije bio sretniji od mene što mogu zadovoljiti mušteriju. Ona se nasmiješila. Opet sam zanijemio. Ono što je taj osmijeh upalio u njezinim očima teško bi izdržao smrtnik poput mene.

— Mislim — rekao sam krhkim glasom — da bi vam najbolje pristajalo zvonce iz F-dura. Koju boju volite?

— Plavu.

Uključio sam interkom.

— Lee, donesi, molim te, jedan plavi praporac-kristal u F-duru s pripadajućim zvonom i stalištem.

Dok smo čekali, ja sam Lomu obavijestio o cijeni pretplate i brizi koju mora posvetiti kristalu. Kao izvanzemaljski oblik života, kristali podnose našu okolinu samo kratko vrijeme, pa ih valja staviti pod zvono koje ih odjeljuje od temperature i atmosfere, a valja ih i čuvati u staništu s hranjivom otopinom. Nezgodno je kod tih živih dragulja što napokon ugibaju. Stanište produžuje njihovo življenje samo na kratko vrijeme i treba ga obnavljati dva puta na tjedan. Obavijestit ćemo je i kad bude potrebno zamijeniti kristal svježim.

Upravo mi je plaćala kad je ušao Lee sa staništem i kartonom za izolaciju. Iz kartona je dopirala prigušena nota glazbe. Lorna je podigla glavu i pogledala pozlaćenim očima.

— Da vidim. — Lee je otvorio kutiju. Uglavljena u svojem zvonu, Sirena se stisnula u kristalu, treperavom kobaltnoplavom dodekaedru. Dok je gledala, kristal je odzvanjao. Bistri je zvuk, kratak i jasan, načas zastao u zraku prije nego što je utihnuo. Nakon nekoliko sekundi zvuk se začuo ponovo.

— Čarobno — dahnula je Loma.

Lee je zatvorio karton i pružio joj, a stanište odnio u njezin auto.

— Hvala mnogo i do viđenja — pogledala me i rekla.

Ja sam pak sišao i našao Leeja na ulazu.

— Ona je zacijelo najljepša žena u Gatesieteu — rekao sam.

— U svakom slučaju je izvanredna — složi se on. Lee je ocjenjivao žene kao i svakoga drugog. Više ih je smatrao umjetničkim djelom nego živim bićem i primao je moj zanos zabavljajući se, i s tolerancijom, kao što bi primao želju da šećem gol Stargate avenijom. Njegova mu je objektivnost omogućavala da jasno vidi, čime se mnogi muškarci nisu mogli pohvaliti.

— Nadam se da te taj zanos neće smetati da uslužiš i druge mušterije — rekao je smiješeći se.

Čitao me neugodno točno. Ja sam neprekidno u sebi ponavljao njegov savjet, ali su me Lornine oči progonile. O njima sam snatrio noću, u njih sam uranjao danju, usred blistavih kristala u vivariju. Unaprijed sam besmisleno nestrpljivo zamišljao naš sljedeći susret. Kao da sam bio u polumagli sve dok se jednoga dana idućeg tjedna nije upalilo treptavo crveno pozivno svjetlo, što je značilo da me netko čeke na recepciji. U bezvučnom prostoru vivarija i naših skafandera bilo je nemoguće čuti neki zvuk, pa smo uveli pozivno svjetlo. Bilo je to potrebno jer je pjev Sirena podnosiv sam« u umjerenim dozama. Buka uzorka kristala koji pokriva cijelu glazbenu ljestvicu u stanju je oštetiti čovjekov sluh. Sedam članova ekspedicije Outreach Five vratili su se s planeta Wynter sasvim gluhi.

Ostavio sam Leeja samoga s gredicama tremolo vibracijskih kristala i požurio k mušteriji. Bila je to Lorna, smračena pogleda. Pružila mi je karton.

— Uginula je — rekla je.

Otvorio sam kutiju. Sirena je bila neprepoznatljiva. Tiha, a boje pepljastosive, napuknuta. Raspadala se. Mrtvi kristali su krhki, pogotovu oni koji se raspadaju u dodiru s našom atmosferom.

— Što se dogodilo? — zapitao sam

— Pokazala sam je prijateljici i tada sam morala izići iz staništa, zvuk se promijenio i ona je ispustila kristal, bojeći se da ga podigne. Kad sam se

vratila, Sirena je bila ovakva. — Lornine su oči postale zelene. — Vikala je strašno, kao netko u agoniji.

Poznavao sam taj zvuk, nije mu bio po stravi ravan nijedan ljudska krik.

— Osjećaju li one bol? — pitala me.

— Ne zna se. Možda je to mehanički efekt, iznenadna promjena temperature izaziva sve učestalije zvukove i povećanu frekvenciju, posljedica toga je bio taj krik. No, ne zna se točno.

— Zaklela bih se da je bio krik od bola. Čula sam ga na drugoj strani kuće.

— Vašoj se prijateljici nije ništa dogodilo? Ponekad ultrazvukovi što ih proizvode kristali mogu izazvati ozbiljne poremećaje u organizmu.

Napeto me promatrala nekoliko trenutaka, a zatim se zamislila.

— Dobila je migrenu — rekla je rastreseno — a jedno se ogledalo razbilo. — Oči su joj prestale gledati u prazno i ona je pogledala kutiju i kristal. — Što ćete s njom.

— Dat ću je kristalojedu, možda ima još korisnih materijala.

Loma je skupila obrve.

— Kristalojed je tip silicivitae koji se hrani Sirenama — objasnio sam. Raskolačila je oči, srebrnastoblistave.

— Kamen što jede kamen? Pokažite mi to.

— Timon je ovdje zato da udovolji mušterijama. — Uhvatio sam je za ruku i poveo prema dnu zgrade do promatračke ploče iznad vivarija. Ostavio sam je da se privikne na taj red stolova s kristalima svih boja što su se prostirali pod blještavim svjetlom solarnih ploča. Promatračko je staklo filtriralo samo škodljive zrake, a sjaj je ostao. Lee je hodao između stolova nalik na izvanzemaljsko biće u skafandru i kacigi.

Lorna je duboko udahnula i stavila ruke na staklo kao da želi dotaći kristale.

— Lee će donijeti kristalojeda — rekoh.

Lee je stavio crvenkastu masu na jednu od gredica. Kristalojed je neko vrijeme ostao nepomičan, a zatim se počeo sporo micati prema kristalima, kao velika ameba. Objasnio sam da se reproduktivni proces Sirena služi probavnim sustavom silicivitae kako bi se pomiješao sirovi genetički materijal i proizveo spore, koje se odlažu u isto vrijeme kad i izmetine.

Loma je promatrala vivarij.

— Zbog toga one, dakle, pjevaju — primijetila je oduševljeno. — Da bi privukle kristalojede!

Iznenadila me njezina pronicavost. Koliko ja znam, dosad se nijedna mušterija nije zapitala zašto kristali proizvode različne zvukove, a ponajmanje bi naslućivali i pogodili razlog. Iz ovih je čarobnih očiju izbijala živa inteligencija.

— To je divno — rekla je. — Pretpostavljam da veće stijene proždiru kristalojede, a a njih opet još veće stijene.

— Tako je na planetu Wynter.

Prislonila se na staklo. Zlatno-žuta boja očiju poprimala je dugine boje...

— Zacijelo je uzbudljivo raditi oko tih čarobnih bića?

Kimnuo sam glavom, a ona je uzdahnula.

— Moj je život tako nesnosno jednoličan. — Šuteći je pogledavala stolove. — Biste li me pustili u vivarij da sama izaberem novu Sirenu?

Bilo mi je žao što sam morao odbiti, ali pod skafandrom ionako nije mogla ništa čuti, a nisam htio riskirati zbog njezine neiskusnosti. U razočaranju su njezine oči poprimile sivu boju.

— No, mi imamo svježih kristala za ukrašavanje stolova. Možete izabrati između njih.

Kristali su bili poslagani na polici u ledenoj sobi, s korijenjem umočenim u kadicu s hranjivom otopinom. Zapljusnuo nas je val hladnoće i neskladne buke kad sam otvorio prva vrata. Stanovnici ledenice kraj kojih smo prolazili zajedno su intonirali nepravilna arpeđa, praćena ponekad skladnim akordima, ponekad i neskladnim. Lorna se odlučila, za crveni praporac.

— To su kristali za ukras stolova za zakusku kod Kathaya George sutra uvečer? — zapitala je.

Potvrdio sam.

— Uvijek sam voljela dekoracije. Mogu li gledati kad ih budete danas sastavljali?

Nijedan muškaraca ne bi mogao odoljeti tom ljubičastom pogledu. Donio sam joj termičko odijelo i masku s kisikom. Radi udobnosti kristala, temperatura u prostoriji bila je održavana ispod ništice a kisik prorijeđen. Pitao sam se kako ću se uspjeti usredotočiti dok me budu gledale njezine oči i opijao njezin miris, izrazit i opojan.

Ona je sama razriješila problem.

— Ne mogu samo ovako stajati. Zar vam ne bih mogla pomoći?

Dao sam joj da prenosi kadice s kristalima iz kabineta na radni stol i da mi dodaje blokove prekrivene velurom, što su nam služili kao postolje. Zatim sam joj objasnio tehniku aranžiranja kristala. Jedan je primjerak bilo prilično jednostavno urediti. Dovoljno je bilo kombinirati stalne, nejednolike i isprekidane tonove sa sukladnim frekvencijama. Valjalo je uskladiti dekoracije među sobom. Pokazao sam joj kako će odsjeći korijen dovoljno dug da bi se mogao učvrstiti na postolje, kako će kombinirati boje, kako će učvrstiti zaštitna zvona na dovršene aranžmane. Kad je poslije obavljenog posla u vivariju Lee došao u našu prostoriju, ukrasi za stolove mnogo su već uznapredovali, a iza maske su Lornine oči blistale i odražavale boje kristala oko nas.

Lee je skupio obrve.

— Čini se da sam ovdje suvišan.

— Reklo bi se — odvratio sam i nasmiješio se pod maskom, ali se tada upalilo treptavo pozivno svjetlo, pa sam dodao: — Ne, nisi, ostaješ. Dužnost me zove.

Čekalo me šest četrdesetogodišnjih žena. Zacijelo su vidjele reklamu i željele su jeftine Sirene kao suvenir. Savjetovao sam im pastelne zvončiće i dao im savjete kako da produže život kristala. One su slušale, ali će se držati uputa aljkavo kao i drugi turisti. Zatim sam to brbljavo društvo ispratio i požurio u atelje. No, nakon ove navale uslijedile su i druge. Osim

turista bilo je i pretplatnika, pa i poneki namjernik koji je želio mali aranžman kristala za ženu koja se vraća iz rodilišta. Ipak je rad napredovao tako brzo da na kraju radnog vremena nije ostalo više od šest aranžmana. Lorna ih je neko vrijeme promatrala, slušajući kako su se pojačavali i stišavali tonovi blagoglasja.

— Kako je lijepo. Kao koncert.

— A slijedeći dio našeg programa zvat će se koncert Wynter Garden! — našalio sam se.

Lornine su se .oči zamaglile, utopljene u maglica udaljenijoj od Andromede.

— Lorna? — pozvao sam je uznemiren.

— Vrt — rekla je polako. — Park... — Svjetla praskozorja ponovo su bljesnula i glas je postao melodiozan. — Bilo bi to krasno!

Lee ju je pogledao namrštena čela.

— Nikakav park Sirena!

— One posjeduju zanimljivu osobitost — objasnio sam. — Kad su odvojene, one se ne uzbuđuju onim što se događa oko njih, ali budu li u većem broju, postaju osjetljive. Kad im se približi emotivna osoba, Sirene često reagiraju pojačavanjem svojih frekvencija. Podižu buku od koje bi poblijedio i Indijanac, a ima li ih više, u stanju su razbiti sva stakla u okolici.

— Zbilja? — Načas su njezine oči blistale kao oči neke životinje, a zatim se nasmiješila i stisnula mi ruku. — Ovaj je dan za mene bio najljepši u mome životu. Mogu li opet navratiti?

Jedva sam se suzdržao da je ne zagrlim.

— Dakako.

— Pričat ću vam kako su primljeni stolni aranžmani na zakusci. Do viđenja, Lee!

Lee je kimnuo glavom i obojica smo pogledom ispratili Lomu do izlaza.

— Kako je lijepa! — primijetio sam. — Te oči...

— Oči su samo privid, vanjština — promrmlja Lee. — Pazi, nemoj se zaljubiti u nju.

— Bilo bi to glupo — pobunio sam se. — Pa poznaješ tu vrstu žena: hirovite su, bacaju se na sve novotarije jer im je dosadno. Čudio bih se kad ubrzo ne bi našla novu metu oduševljenja.

— A bude li uporna?

— Podsjeti me samo na to kakva je loša karaktera njezin muž.

Gotovo sam ga uvjerio. Gotovo sam uvjerio i sama sebe, sve dok Lorna opet nije došla, drugi dan poslije primanja kod Georgeovih. Bila je loše raspoložena, gotovo tragično, kao da se htjela smiješiti na rubu suza. Nešto se divljačko šćućurilo u njezinim zjenicama, dajući im sjaj koji mi je gotovo presjekao dah.

— Razočaranje, propast! — rekla je. — Ne ukrasi, oni su bili vrlo lijepi. Htjela sam svima najaviti da sam i ja sudjelovala pri izradi, ali Peter... — uzdahnula je — on je smatrao da bi to bilo kao da priznajem da laštim parkete iz. hobija. Problem je bio u smještaju gostiju. Kathryn George je za isti stol sučelice smjestila skladatelja Dannyja Keysa i Lincolna Howartha. Keys je nepomirljivi tradicionalist. Stavio je nekoliko uvredljivih primjedbi o skladu središnjih figura aranžmana. Howarth je to shvatio kao otvoreni napad na svoja stajališta i svađa je počela. Dobacivali su međusobno uvrede, kristali su počeli stenjati, a za njima su zajecali i kristalni aranžmani i na drugim stolovima, u zboru. Počeo je kaos. Buka je bila kao... kao da mi zabijaju čavle u glavu. Morala sam se boriti protiv same sebe, protiv mogućnosti da razbijem nešto, a slično su osjećali i ostali. Svađa se proširila i na druge, tanjuri i čaše su pucali, stakla su se razbila. Keys i Howarth su gotovo poubijali jedan drugoga prije nego što su ih razdvojili.

— Briši pretplatu gospođe George — napomene Lee.

Poslije toga incidenta Lornini posjeti su učestali. Dolazila je barem tri, četiri puta na tjedan. Pitao sam je kako to da ima toliko slobodnog vremena.

— Peter je većinom odsutan radi poslova. Nikad me ne vodi sa sobom jer nemam dovoljno suvremene poglede. Znači da me smatra infantilnom.

Premda je postavljala svakojaka pitanja poput djeteta, nikad nisam

pomislio da bih je smatrao infantilnom. Neka su njezina pitanja bila glupa, druga divno naivna, ali većina ih je odavala njezinu priličnu inteligenciju.

Naučila je da se ophodi s mušterijama i obavlja sitne poslove u vivariju, izvještila se da izrađuje aranžmane. Otkrila je iznenađujući talent za dekoratera, tako da je bila gotovo bolja i od mene. Da se uvježbala u tome, bila bi dobra kao i Lee. Uskoro sam živio samo za one sate što ih je ona provodila kod nas.

Jedini nezadovoljnik bio je, čini se, Lee. Odnosio se prema njoj pristojno, ali je uvijek bio rezerviran i smiješio se kutom usana.

— Što joj možeš predbaciti? — zapitao sam ga napokon. Prestao je izrađivati ukras za Guilfordovo vjenčanje.

— Otkako ona dolazi ovamo, ti si zapustio rasadnik.

— Ma nemoj! Pa ja sam ionako bio povremeno zaokupljen kojom djevojkom.

Ispravio je položaj dvaju praporaca.

— Ova je iznad tvoje klase, Michaele.

— Smatraš me lovcem na miraz? — odsječno sam zapitao.

— Prije bih se zapitao što ONA lovi. Ta je žena zbilja izvanredna... mogla bi imati bilo kojeg muškarca.

— A smatraš, pretpostavljam, da je nezamislivo da bi izabrala mene?

Praporci su pustili nekoliko neskladnih nota.

— Što joj možeš pružiti: više ti nego stotinjak bogatijih i inteligentnijih muškaraca?

— Ona se osjeća usamljena, Lee. Njezin muž provodi sve svoje vrijeme igrajući se moćnika, a kad je slučajno kod kuće, neprekidno joj prigovara. Takvi usamljenici se često zauzvrat zaljubljuju u ljude koji ih vole.

— Nije ona zaljubljena. Pogledaj to objektivno. Ne tvrdim da njezina naivnost mora biti poza, ali je ona ipak izvještačena. Povremeno se mijenja bljesak u dnu njezinih očiju i zapaža se tama, nešto mračno. Ako te ona želi, onda ima razloga, ali nije to zbog tebe.

Kristali su počeli piskati tako da su mi trnuli zubi. Stisnuo sam zube.

— Nisam od tebe očekivao da shvatiš ljubav između muškarca i žene, ali nisam znao da se možeš ponijeti kao ljubomorna šiparica!

Udahnuo je.

— Ja samo ne bih htio da ti trpiš.

— Baš me briga za tvoju brigu — zarežao sam. — Ne miješaj se u moj privatni život...

— Govori tiše, molim te. Nikad neću dovršiti ukrase budu li kristali tako urlali.

Tipično za njega, pomislio sam. Čim nema sve što želi, mrgodi se.

Trenuci koje sam provodio s Lornom bili su sve ljepši. Kad bi izrađivala aranžmane, smijala se ili pjevala sa Sirenama. Najviše su je očaravale skupine živih kristala usađenih u pijesak pomiješan s hranivom, nedirnutog korijenja kako bi se omogućio što duži život.

— Kao minijaturni vrtovi — govorila je. — Zar je zbilja moguće zasaditi vrt?

— Očito ste si zabili u glavu da imate vrt! Jest, bojim se da je nemoguće. Sjetite se zakuske kod Kathryn George. Zamislite što bi se događalo.

Uzdahnula je.

— Ali bilo bi tako lijepo! — Prstom je kopkala u pijesku rupu i zatim onamo stavila praporac i zagrnula korjenčić zemdjom.

— Mora postojati način da se kontrolira jačina, njihovih reakcija — promrmljala je zamišljeno. — Vi upotrebljavate hlapljivu hranijivu otopinu radi proizvodnje zvukova u molu, za pogrebne aranžmane. Ne bi li se moglo učiniti nešto slično radi smanjivanja njihove senzibilnosti?

Razmislio sam o toj mogućnosti.

— Možda. — Mislio sam na to sve jače i sve dublje. Kad bih uspio desenzibilizirati kristale, nikad se više ne bi ponovila ona strahota s primanja. — Volio bih da imam vremena za pokuse.

Lornine su oči bljesnule sjajem vulkanske tame.

— Ja imam vremena.

Prepustio sam joj jedan dio kabineta, koji je ona ispunila kristalima umočenim u kadice s pijeskom i hranivom. Iz znatiželje sam navraćao svaki dan. Svaki put su zvukovi bili sve neobičniji. Lornin je izraz očiju prelazio od zamišljenosti do frustracije svakih četiri-pet dana. Umjesto da je zapitkujem, smatrao sam da je prikladnije da joj prepustim da me sama obavještava o napretku.

Nekoliko tjedana poslije toga strašan me krik prenuo u poslu. Činilo mi se da je došao iz ateljea. Potrčao sam onamo, prepun različnih pretpostavki. Da nije pokvaren sustav za hlađenje?

Lorna je izišla teturajući, strgla masku i bacila mi se u naručje, zadihana. Činilo mi se prirodnim da je zagrlim.

— Jeste li ozlijeđena, Lorna?

Odjednom nagne glavu unatrag i nasmije se pobjedonosno.

— Nisu reagirali! Svi ostali su poludjeli kad sam vrisnula, ali plavi nisu.

Zvuk se bio smanjio na uobičajene nejednolike i isprekidane. Kroz otvorena vrata mogao sam vidjeti radni stol s kristalima. Dva plava bila su malo podalje od drugih.

— Jeste li ih desenzibilizirali?

— Djelomično. Jedva su malo zagunđali. Vrt bi zacijelo mogao zasmetati bukom, ali ne bi bio opasan.

Zadivljeno sam je pogledao.

— Kako ste uspjeli?

— Isključila sam magnezij. — Podigla se na prste i poljubila me u obraz. — Kad biste mogli početi s mojim vrtom?

Počeli smo sutradan. Načinio sam iscrpne skice i fotografirao teren Dalrije sa svih strana. I dok su pejzažisti pripravljali gredice prema mojim uputama a elektroničari instalirali kupole i postolja, ja sam planirao

dekoracije.

Poslovi su dobro išli, pa Lee nije mogao sam obavljati sve u rasadniku, zato sam ja radio noću. Noću su i solarne ploče vivarija bile ugašene i kristali su bez svjetla ostali tromi. Bilo je neobično doći u vivarij i čuti samo mrmljanje rashladnog uređaja ili ponijeti neki kristal iz kabineta i slušati nekoliko minuta njegov neizraziti zvuk prije nego što će proizvesti pravu notu, kao da mu je teško da se probudi.

U usamljenosti spokojne tame predočivao sam sebi sliku Lorne Dalriadan do pojedinosti: njezin glas, krteanje, sjaj očiju... i prema tome sam izabirao motive boja i ozvučenja. Ništa prodorno, teško ili ozbiljno, samo čiste i jasne boje lagani talasajući tonovi, blagi dekori s melodijama praporaca, zvončića i žuborećih tremola.

Pošto sam planirao gredice, prenosio sam smještaj, tip i varijetet kristala na dijagram i pokazao ga Lorni. No ona je napomenula da ne može predočiti sebi zvuk samo prema skici.

— Pričekat ću da sve bude dovršeno.

Želio sam čuti Leejevo mišljenje, ali on nije pokazao zanimanja, a ja sam bio odviše tvrdoglav da bih nešto pitao poslije onog sukoba. Posljednje dijelove dovršio-sam kasno noću. Sutradan sam se teškom mukom probudio. Kad sam stigao u prodavaonicu, Lee mi je napomenuo da je Lorna telefonirala da neće doći.

— Ovaj put prati muža na poslovnom putovanju.

Osjećao sam se povrijeđenim. Otputovala je upravo u trenutku kad sam htio prijeći na presađivanje. Kako je mogla?

Lee me pogledao.

— Ona je, na kraju krajeva, njegova žena, a činila mi se i vrlo sretna, kao da su tek vjenčani.

Nisam htio povjerovati. Peter Dalriadan nije joj pružio ni trenutka sreće. Opet se Lee ponio nelijepo.

— Zamolila me da ti kažem kako se raduje što će moći razgledati park čim se vrati. — Šutio je trenutak, pa dodao: — Vidio sam dijagrame. —

Tada sam zapazio gomilu planova na stolu.

— I što misliš?

— Pravi portret Lorne, zar ne?

— Kako si pogodio? — pitao sam začuđen.

— Previše je izražajno da se ne bi prepoznalo, čak i više nego Što misliš. Sirene su zacijelo jedini medij koji je može prikazati. Kad počinješ presađivati?

Valjalo je najprije obavijestiti naše pretplatnike da neko vrijeme nećemo primati nove narudžbe, a zatim smo zatvorili rasadnik da bismo se posvetili parku. Težak je to bio posao. Svaki je kristal, zatvoren u svom zaštitnom zvonu, numeriran. Valjalo ga je usporediti s dijagramom i naći njegovo mjesto, prenijeti ga na gredicu preko rešetke u kupoli, izvaditi ga iz zvona i zasaditi. Rešetke su bile uske da bi maksimalno smanjile gubitak topline i atmosfere. Svaki je cvjetnjak sadržavao tucet kristala i drvene dekorativne komade, pješčani kamen i vulkansko staklo, pa je remont zahtijevao mnogo vremena. Uspjeli smo zasaditi samo četri dnevno. Svaka uska gredica zahtijevala je čak dva i pol dana rada.

No, premda je bio dugotrajan, rad nas nije zamarao. Naprotiv, što je duže trajao, sve nas je više stimulirao.

Nekadašnja tišina parka bila je zamijenjena raznolikom i izrazitom glazbom. Eterične, ustremljene uvis, stajale su skulpture na postoljima i kraj praznih fontana. Radovao sam se što su se moji aranžmani podudarali s Lorninim ukusom. Duž staza i podno stuba postavili smo klupe. Gledali smo kako se park, iz običnog crteža na papiru, pretvara u blistavu zbilju. Naprosto nisam mogao shvatiti da je ovo bilo moje djelo. Bilo je to i nije bilo ono što sam skicirao u ateljeu. Zvukovi su bili toliko različni na slobodnom prostoru.

— Krasno je — napomenuo sam, gledajući park s povišene staze s Leejem. On se nasmiješio.

— Sutra završavamo posljednje cvjetnjake — rekao sam — i za tjedan dana... — Okrenuo sam se da pogledam kuću i pri tome nehotice gurnuo jednu statuu. Ona se zanjihala, ali sam je uspio zadržati da ne padne s postolja. —... za tjedan dana Lorna će se vratiti — dodao sam.

Isplanirao sam da budem ondje kad se bude prvi put prošetala parkom. Kad me stigla kraj kuće, rekla mi je »dobar dan« i stisnula toplo moju ruku. Pošli smo vijugavim stazama, popeli se zavojitim stubama, zaustavili se pred fontanama i statuama. Dok smo koračali, glazba Sirena se neprekidno mijenjala. Niz melankoličnih tonova postao je prodoran, pa zatim prešao u vedre note, prije nego što će uroniti u jasnu i radosnu međuigru. Praporci su se miješali sa šumom fontana, arpeđa zvonaca su ječila u sjeni starih drveća. Lorna je koračala šuteći, ali su njezini prsti stiskali moje pri svakom novom iznenađenju. Tek kad smo se vratili na terasu progovorila je.

— Oh, Michaele! — Podigla je glavu, pogledala me i pomilovala me prstima po obrazu. — To je... savršeno. — Oči su joj bile bezdani ponor. Volio bih da sa mmogao utonuti u njih i utopiti se u njihovoj prodornoj jasnoći. No, u njima nije bilo adekvatne boje. Bile su hladne i prazne, tamna koprena iz koje je izbijalo zloslutno crveno svjetlo. Prepao sam se i pokušao vratiti u zbilju.

— Gotovo sam razbio jednu skulpturu — rekao sam. — Morate ih učvrstiti.

— Dakako, Michaele. — Naslonila je glavu na moja prsa — Sanjarila sam o tome, svakoga sam dana predočavala sebi park i glazbu, ali nisam mislila da će to biti tako lijepo!

Zagrlio sam je.

— Imao sam nadahnuće. — Nasmijala se i njezin je smijeh obuzeo sva moja čula. Njezine su ruke skliznule niz moja leđa i ja sam zadrhtao.

— Priredit ćemo otvorenje, Michaele, zar ne? Pozvat ću sve umjetničke kritičare.

— Nije potrebno. Pogledala me.

— Zar ne želite da svi saznaju kakav ste genij?

— Pa i ne baš. Ovaj sam park stvorio zato što...

Ma tko sam ja da izjavljujem ljubav takvoj ženi?! Ali, ipak, zašto ne?

— Lorna — odvažio sam se — ja vas volim.

Nisam imao vremena analizirati iznenadnu buktinju u njezinim očima

jer ju je pozvao neki muški glas:

— Lorna! — Skočio sam i udaljio se od nje kao da me pogodila struja. — Što to radiš?

Okrenuli smo se prema čovjeku koji je gledao kroz široki prozor terase, pa izišao kroz vrata. Njegovo sam lice bezbroj puta vidio na slici kraj političara.

— Dobar dan, Peter — pozdravila ga je Lorna. Pogledao sam je iznenađen. Nikad od nje nisam čuo takav ton hladne sigurnosti — Predstavljam ti Michaela Timona. Upravo mi je pokazao što je uradio u parku.

Dalriadan se približio i odmjerio me.

— Timon? O njemu mi dakle svaki dan pripovijedaš. Mislio sam da je Timon neki homić koji se bavi uređenjem stanovanja.

— Odakle ti ta pomisao?

— Od tebe — on će suho. — Znaš dobro da te ne bih pustio ovamo tolike tjedne da sam znao da je Timon muškarac. Lagala si mi. Zašto?

— Gospodine Dalriadan, nema ničeg... — počeo sam.

— S vama ću poslije. Sad razgovaram sa svojom ženom.

— Nisam učinila ništa loše. Svi mogu posvjedočiti da sam ti bila vjerna.

— Posvjedočiti? Da ne kaniš povesti proces?

— Gospodine Dalriadan... — pokušao sam ponovo. Ovaj put me prekinula Lorna. Stavila je ruku na moju podlakticu i rekla:

— Bolje je da odete. Ja ću to srediti.

— Neće on nikamo dok mu ne kažem — naredio je Dalriadan. Tada je Lorna povisila glas.

— Petere, ispadaš smiješan! — Okrenula se tako da mi Je njezin muž morao okrenuti leđa. I tada mi je dala znak da pođem k vratima. Nerado sam otišao. Otišao sam jer sam shvatio da je ona već imala takvih prizora. Zvuk njihovih glasova pratio me do kamiona. Kad sam ušao, njihov se ton

promijenio. Pošli su prema parku. U mojim je ušima odjeknulo jecanje kristala. Svađa se nastavila kraj dovoljnog broja Sirena, koje su time bile uznemirene.

Odlanulo mi je i krenuo sam kamionom. Kristali će svojim vriskom ubrzo dokrajčiti svađu. Lyrae, prilazna cesta, vijuga po padini brežuljka do vidikovca iznad Dalrije. Mogao sam, vozeći, vidjeti veći dio parka. Usporio sam i zaustavio se da pogledam Dalriadanove. Još su se svađali. Lorna je bila nasred staze. Bio sam predaleko da bih mogao pročitati njezin izraz lica, ali joj je ponašanje bilo izazovno. Muž joj je prijeteći prišao i uhvatio je za ramena; ona je odmahivala glavom, a on ju je počeo drmati.

Ona se izmakla i pobjegla stubama prema kući. On ju je pokušao uhvatiti, ali je ona ipak mlađa i prebrza za njega i on je odustao nakon nekoliko stepenica. Naslonio se na postolje neke statue i zaprijetio šakom Lorni, koja je još bježala. Slijedio ju je pogledom dok nije nestala u kući, zatim se okrenuo i pogledao kristale oko sebe, pa začepio uši dlanovima. Premda su bile desenzibilizirane, Sirene su zacijelo emitirale nesnosnu buku i mogao sam zamisliti efekte koje je to imalo na Dalriadanove živce. Stisnutih šaka on je pošao prema najbližoj kupoli, stao, okrenuo se i zgrabio skulpturu na koju se bio naslonio.

— Ne! — viknuo sam ja, zaboravljajući da sam predaleko da bi me mogao čuti. — Ne!

On je zamahnuo statuom i udario njom u kupolu tako da se ona raspala, zatim prišao drugom cvjetnjaku. Moji su se prsti zgrčili oko volana. Znao sam da ne mogu spriječiti ono što će se sada dogoditi. A sve se dogodilo brzo.

Dalriadan je ispustio skulpturu i začepio uši rukama. Bio sam predaleko da čujem njegov krik, ali sam ga mogao zamisliti: pomiješao se s krikom Sirena u agoniji. Trčao je uokolo, teturajući, grebući se, zatim je pao. Trgnuo se još jednom i zatim se smirio.

Krenuo sam kamionom i vratio se prema Dalriji. Dakako, Dalriadan je bio mrtav, bio sam uvjeren u to i prije nego što sam ga dotakao. I jedna od gredica silcivitae bila je mrtva. Druge su opet pjevale blago, sad kad je prošla njihova uzrujanost. Pošao sam stubama prema kući. Kad sam stigao na odmorište, pažnju je privuklo micanje na prozoru prvoga kata. Lorna je odmakla zavjesu. Htio sam joj dati znak rukom, ali sam zapazio da ona gleda prema vrtu. Može li odavde vidjeti svoga muža? Zacijelo može.

Okrenuo sam se, ne znajući mogu li joj pomoći, ali htijući vidjeti njezine reakcije.

Ona se smiješila.

Neko ledeno pražnjenje prošlo je mojim tijelom i sklopilo se u mojem srcu poput klopke. Lorna je povukla zavjesu. Nisam se usudio pogađati značenje tog smiješka. No, sve se objašnjavalo: i njezino zanimanje za Sirene poslije nezgode, prijateljičine glavobolje, njezina ravnodušnost kad sam spominjao opasnosti od skupine Sirena, njezina odluka da dobije park, skulpture nemarno ostavljene na postoljima, pa napokon onaj prizor na terasi, gdje nas je njezin razdražljivi i žestoki muž mogao iznenaditi. Sve je to bilo proračunato. Koji bi tužilac mogao dokazati da je ona izazvala smrt svoga muža Petera Dalriadana?

Gdje je tu istina, a gdje laž? Je li ona ikad za mene osjećala neku naklonost? Nisu li njezina milovanja i poljupci bili komedija? Da li joj se park zaista sviđao? Zar nije u svemu tom željela samo brzo izvršenje svoga plana?

Htio sam poći k njoj da me razuvjeri i da utonem u ponor njezinih pozlaćenih očiju. Razdiran iznutra, promatrao sam prozor.

U vrtu su Sirene pjevale. Sjetio sam se tada da njezine oči nisu bile pozlaćene već prazne i mračne. Skupivši svu svoju snagu, začepivši dlanovima uši, pobjegao sam u kamion.

PRIKAZI ● VIJESTI ● OSVRTI
DOGAĐAJI ● POLEMIKE

Fantazija / Festival SF i Eurocon 8 / Ljubljana, 16-18.9.83 - ili

Kako dezorganizirati SF manifestaciju

Mislim da vam već naslov, dragi čitaoci, najavljuje da slijede redovi kojima ie prvenstvena namjena da upozore na mnogobrojne nedostatke kojima je taj događaj obilovao. Za ovakav kritički pristup odlučio sam se ponajprije zato što mala jugoslavenska zajednica ljubitelja sf nakon višegodišnjeg ovakvog ili onakvog međusobnog druženja, počinje polako izlaziti i na međunarodnu scenu. I dok su se kojekakve greške i greščice u organiziranju mogle praštati kad smo se kretali u vlastitom krugu, bojim se da ih zemlje u kojima je sf standard mnogo viši od našega neće tolerirati. Jer jedna loše organizirana manifestacija donosi više štete nego što druga, dobro pripremljena, donosi koristi.

Ali krenimo od početka.

U knjižnici-vodiču koja se dijelila na Fantaziji moglo se pročitati da su se organizatori tog događaja Sekcija za spekulativnu umetnost. društvo Nova i Čankarjev dom (u čijim se prostorijama sve odvijalo). Da su se za cijelu stvar brinula tri organizatora, bilo je jasno i bez čitanja, trebalo je samo malo prošetati. Kad bi nesnalažljivi i neobaviješteni namjernik zamolio za informaciju nekoga od inače susretljivih domaćina, često bi dobio ovakav odgovor: »Ne znam, to organiziraju oni drugi, morate pitati njih.«

Zapravo, jedino što je povezivalo Eurocon 8 i Fantaziju bilo je mjesto i vrijeme održavanja, a po svemu ostalom bila su to dva odvojena događaja. Možda su organizatori tako i htjeli, ali u tom slučaju nisu se smjeli trpati u iste prostorije.

Što treba reći o Euroconu 8? Već nakon Yucona 83 u Beogradu, a sada pogotovu, bilo je jasno da nekim organizatorima nisu poznati određeni sf pojmovi, a ako jesu. onda za njih ne mare. Što uopće znače nazivi kao što su. na primjer. Eastercon. Beneluxcon. SFerakon, Worldcon i slični? Prvi.

promjenjivi dio naziva označava mjesto, vrijeme ili organizatora događaja, a u ovim primjerima nam kazuje da je manifestacija organizirana na Uskrs, u Beneluxu. u SFerinoi režiji ili na svjetskoj razini. Drugi, nepromjenjivi dio naziva — con (ili kon) — ne označava ni kongres (kako se pisalo u Ljubljani) ni konferenciju, već konvenciju — specifičan oblik druženja ljubitelja sf — profesionalaca, poluprofesionalaca ili amatera. Tu ie primarno druženje, a različiti referati, debate i dodjele nagrada samo su povod da se istomišljenici sastanu i popričaiu o onome što im je zajedničko. U Ljubljani je taj aspekt zbivanja — druženje — bio više nego siromašan, gotovo ga i nije bilo. Tu moramo izuzeti veselice do zore u privatnim stanovima na koje se dolazilo po pozivu, na to je nešto drugo. Prema tome, izostao je glavni razlog da se skup može nazvati konvencijom. Istina je da se taj izraz ne upotrebljava na Istoku, ali to je zato što je tamo slabo poznat takav oblik druženja.

Nadalje, posjet stranih gostiju bio je (zapravo: na sreću) sasvim skroman. Propaganda je na tom području očito bila slabačka. Riječ je o tome da za takvu manifestaciju nije dovoljno odštampati sitnu najavu u nekom specijaliziranom časopisu — treba zakupljivati oglasni prostor i učestalo oglašavati svoju »robu«, na velika zvona. Neću vam ni govoriti koliko je bilo gostiju iz zapadne Evrope, kako vas ne bi uhvatio smijeh (iako je to bilo za plakanje).

Nastavimo s Fantazijom.

Inače vrlo sposobni pojedinci koji su organizirali taj festival smetnuli su s uma (ili su mislili da ih se to ne tiče), da je konvencija, ondje gdje se održava, glavna, osnovna priredba, makar bila i mala i slabo organizirana, a sve ostalo, bez obzira na to koliko je sjajno i veliko, da je samo njen popratni program. Za počasnog gosta Briana Aldissa bilo je poprilično iznenađenje kad je shvatio da u Ljubljani nije tako, da je Fantazija sasvim ugušila Euro-con. To, međutim, i ne bi bilo tako strašno (s obzirom na mali broj gostiju konvencije) da u samoj Fantaziji nije šepalo (da budem blag). Između ostalog, oglašen je silan popis filmova, što u kinu. što u video-dvorani. a među njima i pravi sf biseri, još neviđeni kod nas. Većina ih je već otkupljena za prikazivanje u Jugoslaviji, ali se organizatori nisu sjetili da se s distributerima dogovore (to se može) o toj jednoj projekciji, pa je dva dana prije početka priredbe stigla — zabrana prikazivanja. I tako se dogodilo da su neki ljubitelji filma potegnuli do Ljubljane čak iz Beograda, a onda, na svoje zaprepaštenje, ustanovili da od onog što se kod nas još nije vidjelo neće ni na Fantaziji vidjeti ništa, a da je ono što bi mogli

pogledati već više puta prikazivano, čak i na televiziji! Sto su ti momci mislili i govorili, prepuštam vašoj mašti.

I ne samo to. Pokazalo se da je najveća mana organizatora bila njihova prevelika skromnost. Zamislili su festival te magnitude za manje od 500 sudionika (praktički za sebe i širi krug svojih prijatelja), a onda ostali zapanjeni kad je 1200 mjesta bilo rasprodano za tili čas. Tako se moglo dogoditi da dođete na konvenciju, platite za naše prilike relativno visoku kotizaciju i dobijete karticu, a onda ustanovite da s njom možete slobodno šetati po predvorju, poslušati predavanje ili diskusiju i odigrati koju elektronsku igru. Ako ste pak zaželjeli da ponovo pogledate neki od starih filmova (uvijek ima omladinaca kojima su možda ti arhivski primjerci nepoznati), ta vam je kartica malo koristila — morali ste imati prije kupljenu ulaznicu! Tek kad bi se pogasila svjetla, a kerberski raspoložen biljeter Cankarjeva doma ustanovio da još ima slobodnih mjesta, mogao vas je milostivo pustiti na projekciju. Nije čudno što je jedan od anketiranih posjetilaca otvoreno izjavio za Radio-Ljubljanu da se osjeća prevaren. Budući da se zna da na takve manifestacije dolazi u pravilu nekoliko puta više ljudi nego što ih se prijavi u toku priprema, princip je da svi koji plate kotizaciju imaju slobodan pristup svugdje, pa tek ako iza njih ostane mjesta, može ući netko izvana s nakdnadno kupljenom ulaznicom — a ne obratno!

O tehničkoj, izvedbenoj strani video-programa neću ni govoriti, jer sam iznio već dovoljno kritike, a neću se zadržavati ni na drugim pojedinostima koje nisu bile najsretnije riješene, na primjer premalenom i preopterećenom bifeu i slično.

Netko bi se od vas, nakon čitanja ovog izvještaja, mogao upitati da li je u Ljubljani bilo i što pozitivno. Dakako, bilo je. Usprkos svemu, sreli su se stari znanci a upoznali neznanci. Već to što je Eurocon održan u našoj zemlji, što se netko htio prihvatiti velikog programa kakav je bio Fantazijin, pozitivna je točka. Isto tako, u dobrom će sjećanju ostati lijepi prostori Cankerjeva doma i najveća dosad organizirana međunarodna izložba sf i fantastičkog slikarstva.

Još da pokušamo odgovoriti na jedno pitanje: da li je ovako kritički članak bio potreban? Čini ml se da jest. O nedostacima Yucona 83 moglo se blagonaklono šutjeti zato što je posrijedi domaća manifestacija, ali vjerujem da će ovako otvoreno iznošenje propusta pomoći svima koii se u budućnosti budu prihvatili sličnog posla, s obzirom na to što u ovom

slučaju ostaje gorak osjećaj da su prijatelj iz Ljubljane imali u ruci šansu veću nego što iu je itko prije njih imao u Jugoslaviji, a zatim je nesmotreno prokockali na banalnostima.

Darije Dokić

Nobelovac Golding

Britanski pisac William Gerald Golding ovogodišnji je laureat Nobelove nagrade za književnost, sedamdeset i deveti po redu. Vjerojatno nepoznat našoj široj čitalačkoj publici, ljubiteljima SF-a trebalo bi da ie više znan jer se spominje u većem broju ozbiljnih antologija, a i enciklopedije SF-a mu posvećuju znatan broj svojih redaka. Nije on pisac čistog SF-a, neki ortodoksni literat će se čak zgroziti što ga SF svojata, SF fan će primati da njegov opus samo tangencijalno dotiče SF, ali nitko ne može poreći da je on veliki pisac koji je na britanskom književnom nebu sjao između pedesetih i sedamdesetih godina kao osebujna pojava i svojevrsni fenomen koji je stvarao izvan tada uobičajenih tokova engleskog romana. Pod dojmom ratnih grozota u njemu se razvio stanoviti pesimizam, otpor prema ljudskoj civilizaciji takvoj kakva jest i nepovjerenje u čovjekov duh i sposobnost da prevlada vlastite unutarnje anomalije. Takva shvaćanja dovode Goldinga do prihvaćanja egzistencijalističke književnosti i ukazivanja na nužnost preobrazbe ljudskog modusa opstojanja. Njegove preokupacije i analize čovjeka i ljudske zajednice, kao i književni postupak, podsjeća-ju pomalo na Orwella, Lawrencea. Huxleyja. Camusa i Sartrea. Kod nas je Golding malo prevođen te se u hrvatskosrpskom prijevodu mogu naći samo Gospodar muha i Kristofer Martin i tu je uzrok njegovoj relativnoj anonimnosti.

William Golding rođen je 19. rujna 1911. u mjestu St. Columb Mimr u Cornwa11u. Otac mu je bio učitelj, a majka aktivni borac za ženska prava. Po želji roditelja upisao se na studij prirodnih znanosti, ali se nakon dvije godine prebacio na književnost i dinlomirao 1934. na Brasenose Collegeu u Oxfordu. Za vrijeme rata služio je u mornarici 1 dotjerao do čina zapovjednika raketnog čamca. Sudjelovao je u mnogim operacijama, uključujući i iskrcavanje u Normandiji. Nakon rata bio je predavač u školi u Salisburyju. a od 1362. na Hollins Collegeu u Virginiji. Oženjen je. ima dvoje djece a hobijl su mu, kako ih je sam poređao. »razmišljanje, klasični grčki, jedrenje i arheologija«. Na početku svoje karijere izdao je i nekoliko pjesama, ali je slavan postao tek romanom Gospodar muha (po njemu je snimljen i izvrstan film u režiji Petera Brooka). Slijede romani Pincher

Martin, Free Fali, The Inheritors, The Spire, The Pyramid te nekoliko priča i drama.

Najpopularnije i možda najbolje Goldingovo djelo je Gospodar muha (Lord of the Flies). tiskano 1954. To je priča o djeci evakuiranoj za vrijeme nuklearnog rata u bliskoj budućnosti. Avion se ruši u more i djeca se nalaze sama na pustom tropskom otoku. Uskoro padaju u barbarstvo gubeći i zadnje mrvice civiliziranosti. To je storija o primitivizmu i zlu. usađenima u ljudskoj duši, koja analizira filozofske i psihološke probleme čovječanstva. Socijalne i religijske institucije ne pomažu čovjeku, on je sam i nitko ga ne može spasiti osim njega samog.

Svojim najboljim djelom Golding smatra roman Nasljednici (The Inheritors). Mogli bismo ga svrstati u antropološki SF. Kroz oči neandertalca pratimo trijumf kromanjonca, homo sapiensa, odvajanje razuma od prirode, razvoj sukoba intelekta i svega što ga okružuje.

Kristofer Martin (Pincher Martin) nakon torpediranja se nalazi osamljen na hridi u Atlantiku i dok mu se smrt polako približava, njegova savjest izbija kroz halucinantna sjećanja. Umire lud, okružen vizijama u apokaliptičnoj oluji, na toj stijeni istog oblika kao i njegov bolni zub neprestano iritiran jezikom.

Slobodni pad (Free Fali) konfesionalni je roman koji se također bavi zlom ljudskom prirodom ali daje i izvjesnu nadu, a Zvonik (The Spire) složen je metaforički povijesni roman.

Goldingove kratke priče nisu dosegle zenit romana, a u antologijama SF-a najčešće se spominje Neobični poslanik (Envoy Extraordinary), kasnije pretvoren u dramu Mjedeni leptir (The Brass Butterfly). To je priča o staro-grčkom izumitelju koji otkriva parni stroj, pušku, tiskarski stroj, ekspres-lonac. i o rimskom imperatoru koji odbija te pronalaske pokazujući šire filozofske poglede od izumitelja.

Ovo je samo kratki osvrt na opus Williama Goldinga. a nama ostaje nada da će nas izdavači uskoro obradovati većim brojem njegovih djela. Ukratko — švedski akademici su ove godine Nobelovu nagradu za književnost dali u prave ruke.

Hrvoj Prćić